

akademski list

broj 70 * godina XXIII

PRESSING

www.pressing-magazine.com

Intervju:

Dražen
Kovačević

Film:

Čuvari galaksije
Sunčanica
Mali Budo
Neposlušni

Društvo:

Psihičko
zdravlje nacije
Bankrot!!!

Mi, botovi i oni drugi
Korupcija u Srbiji

Muzika:

U2
Figurative
Theatre
Nežni Dalibor

ISSN 1451-1584

DRAGONERO

NOVA
EDICIJA

veseli
četvrtak

SVA IZDANJA EDICIJE VESELI ČETVRTAK MOGU SE KUPITI U MALOPRODAJNIM OBJEKTIMA „Trafika“:

• u Beogradu, Sarajevska 29 • u Beogradu, Bulevar despota Stefana 74 • u Beogradu, Bulevar despota Stefana 93 • u Beogradu, 27. marta 33
• u Beogradu, Bulevar kralja Aleksandra 199a • u Beogradu, Cara Dušana 29 • u Beogradu, na Banjići, Crnotravska 7-9 • u Beogradu, Kneza
Višeslava 31 • u Beogradu, Dimitrija Tucovića 119 • u Beogradu, Zdravka Čelara 12 • u Beogradu, Branka Krsmanovića 5, lokal 2 • u Beogradu,
Resavska 35 • u Beogradu, Južni bulevar 56 • u Zemunu, Aleksandra Dubčeka 2 • u Zemunu, Kosovska 1 • na Novom Beogradu, u 23. bloku,
Milutina Milankovića 34 • na Novom Beogradu, u 45. bloku, Jurija Gagarina 231/III/lokal 118 • na Novom Beogradu, u bloku 70a, Omladinskih
brigada 65, lokal 10 • na Novom Beogradu, u 44. bloku, Gandijeva 148a, lokal 32 • na Novom Beogradu, u 61. bloku, Dr. Ivana Ribara 91v • u
Borči, Bratstva i Jedinstva 28a • u Novom Sadu, Sutjeska 2 (Spens) • u Kraljevu, Omladinska 26 • u Sapcu, Masariškova 5 • u Kragujevcu, Kralja
Petra Prvog 32,

ILI NARUČITI PUTEM TELEFONA 011 27 10 488; 011 27 10 487 I PUTEM MEJLA: klubcitalaca@veselicetvrtak.com

AKADEMSKI LIST PRESSING

Godina **XXIII**, broj **70** - novembar, 2014

Izdavač:
**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Tehnički urednik: **Dejan Stojiljković**

Dizajn broja: **Saša Mitrović**

Lektura: **Aleksandra Gojković**

Redakcija:
**Jugoslav Joković, Aleksandar
Blagojević, Dejan Dabić, Srđan Savić,
Dejan Vučetić, Ivana Božić Miljković,
Marko Stojanović, Ivana Antović,
Velibor Petković, Aleksandar Nikolić
Coa, Miloš Najdanović, Zlatibor
Stanković, Ivana I. Božić**

Saradnici u ovom broju:
**Đorđe Bajić, Zoran Janković,
Aleksandar Radovanović, Željko
Obrenović, Vladimir Đorđević,
Dragana Stojiljković, Pavle Zelić,
Vladan Stojiljković**

Sekretar redakcije: **Radica Opačić**

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**
Fax: **018/523120**
E-mail: **siic.nis@gmail.com**
Internet prezentacija:
www.pressing-magazine.com

Žiro račun: **355-1027350-59**

List izlazi tromesečno

Štampa: **Color Speed – Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Štampanje ovog broja pomoglo je
**Ministarstvo prosvete, nauke i
tehnološkog razvoja**
Projekat je sufinansiralo
**Ministarstvo kulture i informis-
anja Republike Srbije**

Uvodnik

Zato što (ni)smo mentalno bolesna nacija.

Zato što smo odavno zreli za bankrot.

Zato što korupcija u Srbiji nije od juče.

Zato što se jedino Draženu isplati da bude pošten.

Zato što smo Nindža kornjače gledali zbog Nikole Simića.

Zato što je Mali Budo Neposlušni Varvarin.

Zato što ne znamo šta znači biti džez muzičar.

Zato što su U2 izdali kobajagi besplatan album.

Zato što će svet opet biti savršen.

Dejan N. Kostić, glavni i odgovorni urednik

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)

Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)

Dobrivoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)

Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 32-43)

Dejan Stojiljković, 2003-2009, (br. 44-59)

Dejan N. Kostić od 2009. (br. 60-)

Tehnički urednik: **R.Z. Paya** 1991-2001 (br. 1-36)

Sadržaj

Društvo strane 6 - 14

Psihičko zdravlje nacije koja preferira
ovacije, a naleće na negacije
Mentol k'o bombona
pišu: **Velibor Petković**
i studenti novinarstva

Komentar broja
Cancer serviae
piše: **Vladimir Đorđević**

Pressing: Bankrot: pojam, posledice,
iskustva...
Ekonomski skydiving
piše: **Ivana Božić Miljković**

Politički život korupcije u Srbiji
Državne pare u službi pojedinca
piše: **Vladan Stojiljković**

Mi, botovi i oni drugi
piše: **Ivana I. Božić**

Knjige strane 15-19

Majk Keri — The Girl With All the Gifts
Tezgaroš sa stilom
piše: **Željko Obrenović**

Negde daleko, u zemlji snova
piše: **Dragana Stojiljković**

Srdan Stojiljković, „Sve te grešnice“
Misterije ljubavi i smrti
piše: **Velibor Petković**

Strip strane 20-25

Intervju: Dražen Kovačević
Poštenje se isplati
razgovarao: **Marko Stojanović**

Valkira
O bogovima i krvi
piše: **Pavle Zelić**

Stripovanje (32)
Južnom prugom u svetsku elitu
piše: **Marko Stojanović**

Film i TV strane 26-33

Multimedijski superheroji (36)
Nindža kornjače
Omiljeni junaci tinejdžera
piše: **Dejan Dabić**

Kritika:
Čuvari galaksije
piše: **Dejan Dabić**

Sunčanica
piše: **Zoran Janković**

Mali Budo
piše: **Đorđe Bajić**

Neposlušni
piše: **Đorđe Bajić**

Varvari
piše: **Zoran Janković**

Serije
Sedam žigosanih
piše: **Zlatibor Stanković**

Muzika strane 34-39

Vek džeza (16)
Biti džez muzičar
piše: **Aleksandar Radovanović**

U potrazi za Cedarwood Roadom
U2 – Songs of Innocence
piše: **Miloš Najdanović**

Intervju: On-line izdavaštvo u Srbiji
Naissus calling
razgovarao: **Aleksandar Nikolić Coa**

Figurative Theatre
Svet će opet biti savršen
piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Nežni Dalibor
Nežni Dalibor
piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Mentol k'o bombona

«Psihičko zdravlje nacije koja preferira ovacije, a nalaže na negacije»

Nedavno sam doživeo neku vrstu negativnog prosvetljenja: shvatio sam da sam beznadežno glup. Povod za ovaj duboki uvid bila je serija događaja iz kojih sam izlazio kao poražen i ponižen, ukratko kao gubitnik. Baš kao u onom apsurdnom vicu u kome žena, razočarana u svog životnog saputnika, odluči da mu tresne istinu u lice:

“Budalo jedna! Ti si tolika budala da bi i na svetskom prvenstvu budala zauzeo drugo mesto!” On se, jadnik, pokunji i zamisli, a onda usudi da pita: “Zašto drugo?”

Žena ga prezrivo pogleda i lakonski mu zakuca nokaut: “Zato što si budala!”

Upravo tako se i ja osećam, kao učesnik takmičenja seoskih luda Evroazije koji se vraća kući bez medalje. Idiotski bleskast kao junak filma „Ljubav i smrt“ Vudija Alena koji se ne snalazi u vremenima Napoleonove najezde na Rusiju, ni u ljubavi ni u ratu. Moja glupost nikome nije zanimljiva, pa ni meni samom. Što bi rekao jedan od braće Marks (a nije Karl):

“Nikada ne bih pristao da budem član kluba koji prima takve kao što sam ja!”

Samosvest od koje klecaju kolena i čoveku dođe da zaplače, ali takav patos je nedostojan nas koji živimo u kućama sa zemljanim podom. Sirotinja nema prava na patetiku, to je privilegija viših klasa. I Veliki Getsbi morao je da se materijalno uzdigne pre nego što je njegova ljubavna patnja zaslužila da se literarno obradi. A kasnije filmski razrađuje, dograđuje i razgrađuje. Ako si samo skot, a nisi Ficdžerald, onda je bolje da čutiš. Da mučiš ili eventualno mučeš.

U čemu je srž, tačnije – koštica problema? U spoznaji da sam više od pola veka bio ubeđen da sam natprosečno inteligentan i da nisam iskoristio ni polovinu svojih potencijala. Društvene prilike i sopstvena inertnost učinile su da svet ne sazna kakav sam ja genije. Iz Kenije. Nije to bila

dobrovoljna odluka, poput one koju je doneo čudotvorac iz jedne priče ruskog avangardnog pisca Danila Harmsa. On je shvatio da bi činjenje čuda bilo izdaja najdubljeg čudotvorstva i zato je odlučio da živi skromno i neprimetno. Izbacuju ga jednog dana s posla, a on bi mogao samo da pucne prstima i reši taj problem, ali neće. To je suviše jeftin trik! Posle nekog vremena izbacuju ga i iz stana zbog neplaćene kirije, ali on ni tada ne reaguje, da ne bi privlačio pažnju. Žena ga napušta, deca beže od njega, a zatim i svi prijatelji, a čudotvorac ne čini baš ništa – sve zbog odluke da ne omalovaži svet čudotvorstva time što bi ih srozao na nivo mađioničarskih trikova.

Odlazi iz grada, luta po nedodijji i nalazi neku napuštenu kućicu na obodu šume. Tu se useljava i počinje da preživljava berući pečurke i razne bobice. Koliko je godina tako usamljen proživeo, više nikome nije ni bitno. Ni čovečanstvu ni njemu. Uglavnom, najveći čudotvorac svih vremena na ovoj planeti živeo je i umro među nama, a da nikada nije učinio ni jedno jedino, makar malecko čudo. Tako niko nikada nije ni saznao kakvog smo čudotvorca imali i izgubili.

Uljuljkan u laž da sam i ja takva nekakva vrsta čudotvorca, posle nekoliko životnih nokdauna uspeo sam da se otreznim:

„Ljudi, pa ja sam zapravo glup! Sve što sam postigao daleko prevazilazi i moju pamet i sve moje preostale sposobnosti!“ Trebalo bi da me je to obradovalo, ali nije. Osetio sam se poraženo, kao drugoligaški klub koji je jednom igrao u prvoj i na tome gradio svoje nerealne ambicije i lude snove o Ligi šampiona.

Počeo sam da preispitujem ceo svoj život i ne samo što mi je bilo dosadno, nego nije dalo ni bogzna kakve rezultate: ličnost se formira u ranoj mladosti, a kada su počeli ratovi u kojima se raspala Jugoslavija bio

sam uveliko sazeo, barem po izvodu iz matične knjige rođenih. Bombardovanje Srbije i Niša dočekaao sam kao glavonja porodice, muž i otac, tako da sve ove mirnodopske političko-ekonomske i kulturno-sportske krize ne bi trebalo da me dotiču. A ipak nije tako, potresaju me kao da sam duševno trusno područje.

Spoznaja sopstvene gluposti učinila me je mudrijim: odlučio sam da pitam one koji su stvarno mladi, rođeni uniformisanih i ratnih devedesetih godina, kako oni vide naše kolektivno mentalno zdravlje i šta prognoziraju. Za nas starije, stvar je pankerski prosta – „NO FUTURE“ ili što reče glumac Zijah Sokolović u jednom intervjuu, na pitanje kako vidi svoju budućnost:

„Na groblju, naravno!“

Iskoristio sam privilegiju što volonterski držim vežbe studentima četvrte godine novinarstva na Filozofskom fakultetu u Nišu i pitao ih za junačko mentalno zdravlje nacije. Evo nekih odgovora koje sam dobio, prednost imaju dame, najpre koleginica Tatjana Đukić:

„Generalizacija, iako nezahvalna, neizbežna je kada se govori o kolektivitetu kao što je nacija, njenim karakteristikama i ustaljenim oblicima ponašanja.

Nacija je ekskluzivna kategorija, odnosno, pripadanjem jednoj isključujete se iz pripadanja bilo kojoj drugoj, što automatski stvara određenu dozu, nekada čak i zdravog, animoziteta prema pripadnicima drugih nacionalnosti.

Jačanje kolektivnog identiteta izraženo je u periodima društvenih kriza, pa je tako sasvim razumljivo zašto je Srbija plodno

tle za rast i bogati razvoj pojava kao što su etnocentrizam (procenjivanje i idealizovanje pripadnika sopstvenog naciona), šovinizam i nacionalizam. Pojave, čiji ekstremni slučajevi koje neretko srećemo, predstavljaju suštinsku pretnju demokratiji, toleranciji, slobodi i zdravoj svesti. O zdravlju jedne nacije teško je suditi, ali se do određenih zaključaka može doći sagledavanjem sadržaja medija, društvenih mreža i pukim posmatranjem svoje neposredne okoline.

Ljudi se sve manje smeju. Ljudi pozivaju na linč i klanje onoga ko svet ne posmatra i ne doživljava na način na koji to čine oni. Ljudi daju dijagnoze i etiketiraju bolesnim one koji ne veruju u iste bogove. Ljudi se kunu u zemlju i čast. Ljudi su spremni da osude, ubiju, siluju, kad politika kaže da je to moralno. I zovu se ljudima, zaboravljajući ljudsko. I sve je to postalo normalno.“

Ostadoh „paf“ kod ovako zrelog prosuđivanja i efektnog zaključka. I pomislih da ima nade za mlade, a samim tim i za ovu zemlju i njene nacione. Evo i viđenja studentkinje Milice Jovanović, koja veruje da lični preobražaj može da ima društveni značaj:

„Standard je ono što je teško, ali se da promeniti. Doduše, kao i za sve promene, potrebno je vremena. I tu ne mislim na ekonomske ili životne standarde, mislim na one koji nisu materijalni i tiču se kulture. Mora se krenuti od pojedinca koji polazi od sebe i sopstvenu kulturu življenja uzdiže na viši nivo. Kada bi svako od nas, makar delić slobodnog vremena trošio na proširenje ličnog obrazovanja i

opšte kulture, kada bi čitali kvalitetniju literaturu, radili na vokabularu i pismenosti, dozvolili sebi da se zainteresujemo za teme od istinskog značaja... Sa ljudima iz okruženja bismo bili u stanju da vodimo zdrave polemike i tako doprinosili sopstvenom boljem poimanju okruženja i objektivnijem shvatanju realnosti. Osećali bi se bolje, zdravije, važnije, usmerenije... Među mladima se pojedinac koji želi da vodi razgovore o politici, istoriji, ekologiji oseća kao usamljeni primerak i društvo ga navodi na površnost, tračeve, ogovaranja. Kritička percepcija okoline i nije baš nešto čime bi većina mladih mogla da se pohvali. Ipak, sve ovo ne znači da se ne može. Jeste tako danas, ali sve na svetu je promenljivo i relativno, pa zašto ne bi i mentalno zdravije mladih. Mi možemo da težimo ka izgradnji drugačijeg sveta. Treba mnogo vremena, rada i truda, ali sve zavisi od nas samih. Hajde da pokušamo da izgradimo svet u kome će pojedinac, koji želi da se bavi dešavanjima na „Farmi“, biti usamljeni primerak. A onda da i njega situacija natera da pročita Orvelovu „Životinjsku farmu“.

Došli bi do jedne zdrave nacije koja je u stanju da se suprotstavi manipulacijama i da realno sagledava svet oko sebe. Ali počnimo od sebe, od svoje okoline i priuštimo sebi opštu kulturu.“

Na kraju, kao neka vrsta zaključka, sledi razmišljanje studenta Milana Dojčinovića: „Više od 400.000 građana Srbije ima neki psihološki poremećaj, 25% odsto stanovnika je hronično opterećeno nekim strahom, posle NATO bombardovanja 18% odsto stanovništva boluje od

posttraumatskog stresnog poremećaja – tvrde rezultati studije iz 2013. godine koju su sproveli psihološki stručnjaci. A koliko li je samo onih koji bez dijagnoze šetaju ulicama. Dve decenije političkog ključavanja, ratni stresovi i egzistencijalna groznica koja nas neprestano drma su bacili koji polako obaraju naš mentalni imunitet. Sve ovo se manifestuje kroz frustracije koje se godinama akumuliraju, potiskuju i svakog trenutka čekaju da budu isprovocirane i dovedu do mentalne eksplozije. Kapitalistički stres i politički javašluk dva su ključna simptoma za loše mentalno zdravlje. Došli smo do takvog stepena beznađežnosti da smo počeli da se drogiramo medikamentima ne bi li zamaglili realnost. Polusvesti i lebdenje na sedativima nam je primarno zadovoljstvo. Tako drogirane, nikakve političke afere, silovanja, ubistva i otkazi ne mogu da nas dotaknu. Postali smo inficirani letargijom i kolektivnom apatijom. Mladi nemaju viziju budućnosti. Sve što imaju je facebook, igrice, redtube i babe i dede koje će im nakon smrti ostaviti neku crkavicu. Čale i keva nemaju, jer su nesrećnici zarađivali posle Tita, a i u stanju su polusvesti zbog onih 24 sedativa koje su popili za 5 dana pa ne mogu razumno da razgovaraju sa detetom. A jadnom bradatim detetu od 25 godina – perspektiva je jeftina cigara – kako kaže SARS u pesmi. Na kraju, jedan grafit je lepo opisao dijagnozu mentalnog stanja naše nacije – „Ko ovde ne poludi, taj nije normalan“. Pa, ukoliko ste ljudi nemojte previše da se opterećujete time.“

Ove reči me sasvim utešiše. Odlučih da se ne opterećujem mentalnim zdravljem, ni svojim ni moje nacije. Setih se da sam negde, valjda u „Seobama“ Miloša Crnjanskog, pročitao ovakvu rečenicu: „Žene su onoga naciona kojega i njihovi kavaliri.“ Ovako lucidno glupom pade mi na pamet da to znači da će i Srbija izborom svog dugoročnog strateškog partnera izabrati svoju kompletnu budućnost, uključujući i bolest i zdravlje. Ako se okrene prema Zapadu, jasno je, vrline i mane biće joj po tom šablonu. A ako okrene leđa vašingtonsko-briselskom svetu i zagleda se u Istok, porusiće nam se i kosa i sve ostalo. Jedino ako pokušamo da sedimo na dve stolice, da stojimo sa dve noge na obe strane druma, tek onda rizikujemo da nam se i privatna ličnost šizofreno rascepi, a ni kolektivni duh neće proći ništa bolje. Crno nam se piše, ali u „putovanju na kraj noći“ kome je do čitanja? Ili, ipak, nije baš tako: na mladima svet POSTAJE!

Piše: Vladimir Đorđević

Cancer serviae

«Komentar broja»

Naša samozaljubiva ideja o ispravnosti, generacijama uzgajana i ugrađena u osnove našeg društva, poput velikog mehura, preduvanog do pucanja, nestaje u maglovitim visinama samoobmane. Naše utemeljenje, mitomansko, odvojeno od mogućeg, nerelano i fiktivno, inspirirano srednjovekovnom bajkom o Srbiji, uporno nas vraća na dno, a mnogi pokušaji modernizacije ostaju poraženi pred lakoćom proizvoljnosti našeg narodnog zanosa.

Taj put, sa oblaka nacionalnih snova do blata sopstvene zbilje, taj put poraza, mazohistički smo spremni da prelazimo neprestano. Godinama. Vekovima. Uvek iznova opčinjeni i zavedeni idejom o sopstvenoj nepogrešivosti, sopstvenoj misiji da smo mi, odabrani, posebni, pozvani, pravi.

Žao mi je Srbije. Zatočena u sopstvenom kompleksu više vrednosti, gluva za potrebe drugih, slepa za lične greške, umišljena u uobrazilji o sopstvenoj važnosti, večito na vetrometini velikih interesa, Srbija sebi pridaje značaj veći no što mnoge velike zemlje imaju. Žao mi je Srbije. Osim neprijatelja odasvud, ništa drugo sebi nije stvorila.

Čudno je živeti u Srbiji. Nacionalisti u udobnosti svojih prestoničkih salona priželjkuju „osvetu Kosova“. Njihova želja, obistinila bi se krvlju drugih, krvlju „običnog naroda“, nikako njihovom. Isti, zgražavaju se nad prostotom narodnom, prikrivajući prezir lažnom saosećajnošću. Fašisti, pod krinkom narodne volje, a za „srpsko Kosovo“, opremaju svoje banditske družine poput vojski, i otimaju. Novobogataši, sa sjajnih televizijskih podijuma, dijamantskim prstima kucaju sms-ove pomoći za gladne, poplavljene, uboge. Radnici nestaju, njihove fiziognomije izmučene sirotinjom ne uklapaju

se u nasmejan svet veštačkih zuba iz vrlag novog korporativnog sveta. Najači će preživeti, najposobniji će uspeti, najuporniji će opstati, vrište novi mladi borci iz menadžerske srednje klase, gluvi i slepi za realan svet koji se vuče po sivim obrisima solitera solidarnosti, tamo gde je život prestao da postoji pre dvadeset godina.

Opasno je živeti u Srbiji. Korporativna etika novog kapitalizma ne voli lične stavove. Ljudi pristaju na ćutanje. Ono je zlato. Ono je garant uspeha i sigurnosti. Ono vodi ka nezainteresovanosti, tako potrebnoj korporativnim elitama. Opasno je živeti u Srbiji. Mladi su besni. Svet prepun protivurečnosti, baš onakav kakvim ga novac čini, za njih je zbujujući. Pohlepa, prezir prema siromašnima, mržnja prema različitim, nerazumevanje sopstvenog bića, pogledi i perspektive zamagljeni mitomanijom vladajuće ideologije, mnoge mlade ljude okreću oružju i smrti. Mladi su besni. Studenti gube svoju moć. Univerziteti, pretvoreni u banke znanja, studente tretiraju kao klijente, a obrazovanje i diplomu svode na bilans uspeha kojim se kupuje društveni položaj. Svakom različitom od ove matrice, preostaje bes. Zatvoreni u zgradi fakulteta, protestujući, sa svojim legitimnim zahtevima, studenti u Beogradu, ostaće

zarobljeni bez struje i grejanja, kažnjeni za svoju neposlušnost i demokratsko pravo protesta. U Srbiji, demokratija nije pravo i vladavina, ona je cena lične slobode, često života.

U Srbiji, život je nevažan. Građani nestaju pred očima nemoćnih lekara. Bolnice, urušene od memle odavno su tek dekor za već izvesnu smrt. Progneri, obespravljani, poniženi i dotučeni porazima svakodnevnih nemoći, poput senki, nevidljivi za spoljni svet, nestaju ljudi. Sa sobom nose jad, godine bespotrebnih ratova, decenije nerealnih nadanja, borbu beskraje uzaludnosti života u Srbiji. Smrt građanina u Srbiji, odavno nije uznemiravajuća vest.

Umorni su građani Srbije. Možda će duh Nemanjića biti novi antidepressiv preko potreban vladajućoj ideologiji, možda će smanjenje penzija i plata, povećanje nameta i ukidanje grejanja ojačati imunitet prezrene „krezube Srbije“, možda će jeftine diplome i lažni doktorati smanjiti broj neobrazovanih, možda će srpski „tačerizam“ trijumfalno vladati još mnogo godina. Možda se naš, egom naduvani balon i ne razvali o hrid svetske istorije, možda nastavi da plovi vaseseljskim visinama nebeske projekcije Srbije. Možda, biti normalna zemlja, i nije tako važno.

Ekonomski skydiving

«Bankrot: pojam, posledice, iskustva i šanse da postane srpska stvarnost»

Eto, ispašće sada da, ko šta radi, ja gledam TV, jer u poslednje vreme uvod u narednu ekonomsku priču započinjem nekom impresijom sa malog ekrana. U suštini, isti mi služi da podmirim dnevnu potrebu za informacijama, a usput, ponekad pronadem još nešto što zavređuje pažnju duže od dve sekunde. Tako sam ovoga puta nabasala na kanal jedne od lokalnih televizija i na sam finiš neke emisije koja se izgleda bavila krupnim ekonomskim pitanjima, a u kojoj su bili gosti jedan privrednik i jedan profesor. Uključila sam se baš kada je voditelj pokrenuo temu bankrota i svoje goste zamolio da objasne gledaocima šta je to bankrot i postavio pitanje koliko smo mi, kao država, ugroženi po tom pitanju. U krupnom kadru pojavio se privrednik: „Paaa bankrot.. .tu smo blizu bankrota“. Voditelj je uskočio potpitanjem: „To bi značilo da nema više plata, nema više penzija...?“ „Nema više plata, nema više penzija...“, odgovorio je kao eho privrednik. Pomislila sam u tom trenutku da je dobro što se privrednik ne snalazi u temi bankrota. To može da znači da njegova firma nikada nije bila pred bankrotom, te da je taj pojam njemu nepoznanica i na lokalnom i na državnom nivou. Zatim je krupni kadar prešao na profesora, a sa njim i pitanje „Može li se bankrot desiti nama?“ a on je odgovorio: „Ma moguće, ali nije to strašno... nismo pomenuli gde je tu sindikat...“ i ode priča iz centra u levi ugao, a voditelj, lepo vaspitan dečko, naredna tri minuta, koliko je emisija trajala, nije ni pokušao da ponovo pokrene temu bankrota. E, da je na njegovom mestu bila Olja B., ne bi se tako lako izvukli. Ne bi ta istolerisala alternativne pravce koji udaljavaju od teme, pa makar u studiju sedeo i sam Davor Gobac, koji bi pojam bankrota objasnio, kao svojevremeno izvesnoj Fridi neke druge stvari, krajnje simpatičnom rečenicom: „Hej honey, ma nije to sam' tak“.

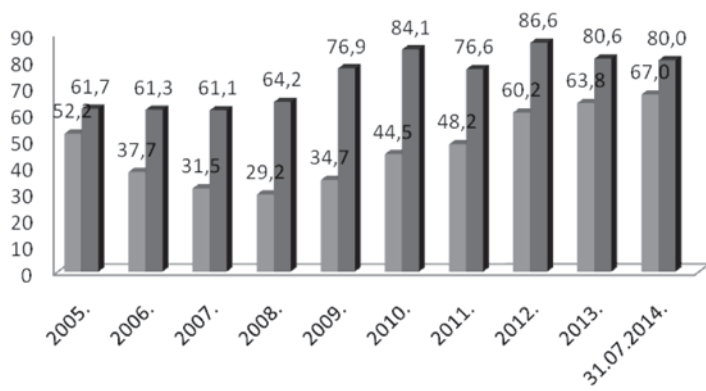
Bankrot je...

Bankrot nastaje kada vlada određene države u dužem vremenskom periodu vodi politiku povećane potrošnje i istog takvog zaduživanja. Ponašanje države se ne razlikuje mnogo od ponašanja privrednih subjekata ili pojedinaca. Kao i privredni subjekti i građani, i država ima svoje potrebe koje podmiruje kupovinom dobara i usluga na tržištu. Takođe se, na tom tržištu može pojaviti i na strani ponude – ako ima nešto da proda. Ukoliko državi zatreba novac da premosti neke svoje jazove, i ona će se zadužiti. U toj akciji država ima širok spektar mogućnosti (širi nego preduzeća i građani) – može se zadužiti kod narodne banke, komercijalnih banaka, međunarodnih finansijskih institucija, na berzi i sl. Dakle, izazovi u pogledu zaduživanja su veliki i nije problem zadužiti se, već problem nastaje ukoliko se u tom zaduživanju pređe crvena linija, odnosno ako visina dugova prevazilazi vrednost državne imovine. E, kod te crvene linije prestaju sličnosti između fizičkih lica, pravnih lica i države. Svi oni ispunjavaju uslove za bankrot, a isti mogu izvesti na različite načine. Ako ovi prvi ogreznu u dugove, banka će protiv njih prvo aktivirati sredstva obezbeđenja (menice, hipoteku i sl., pa ako to ne upali, ide tužba sudu i plenidba imovine). Na ličnom planu: velika šteta. Na opštem planu: bez ikakvog uticaja na živote ostalih građana. Ukoliko preduzeće zapadne u neke probleme, a izlaz iz njih je prestanak poslovanja, onda se pravi razlika da li je na tom kraju balade preduzeće sposobno da izmiri svoje obaveze ili nije. Ako nije, ono proglašava bankrot, „ide“ u stečaj i u stečajnom postupku se rasprodaje njegova celokupna imovina i iz te mase izmiruju dugovi, a preduzeće formalno-pravno prestaje da postoji. Ako osnov prestanka rada nije dugogodišnja nesolventnost i dužničko ropstvo, već neki drugi razlog, onda se nad

preduzećem primenjuje postupak likvidacije. U likvidaciji se izmiruju obaveze prema poveriocima jer preduzeće „ima materijala“ za to, a ukoliko se dokaže da nema, iz likvidacije se može proglašiti bankrot, pa stečaj, pa onda sledi rasprodaja imovine i vraćanje dugova. Za preduzeće: velika šteta. Zaposleni, ma koliki bio njihov broj, ostaće bez posla. Za ostatak nacije: još jedan naslov u novinama nad kojim ćemo se zgroziti, ali ništa više od toga. Pravi bankrot, onaj koji bi uticao na sve nas i koga se zapravo bojimo jeste bankrot države. U takvoj situaciji svi poznati obrasci ponašanja svojstveni fizičkim i pravnim licima ne važe, šteta na strani države (u institucionalnom i finansijskom smislu) jeste velika, a još veća je na strani stanovništva, koje, kao mnogo puta pre i evo, kao sada novim merama štednje, plaća ceh zabave kojoj nije prisustvovalo.

Dugoročna zaduživanja države: kuda vodi dužničko ropstvo?

Ostavimo po strani fizička i pravna lica i pozabavimo se sada državom i njenim igrama bez granica u pogledu zaduživanja. Dugoročne finansijske obaveze su, kako samo ime kaže, zajmovi koji su uzeti obično od međunarodnih kreditora sa višegodišnjim ili višedecenijskim periodom otplate i naravno po kamatnim stopama koje ne mogu biti povoljne. Podrazumeva se da je vlada, odnosno onaj njen deo koji je pregovarao o novom kreditnom aranžmanu dobro razmislio i predvideo da će u periodu otplate (dakle na dugi rok) država biti solventna, odnosno u stanju da uredno i redovno servisira obaveze po uzetim kreditima. Šta je zapravo dugi rok? Koliko autora – toliko definicija. Usvojimo ovde jednu: dugi rok je period koji nije kraći od pet godina. Planiranje na dugi rok je prilično nezahvalan posao, jer pored pukog zbrajanja činjenica zahteva i veštinu predviđanja budućih dešavanja na osnovu nekih sadašnjih poteza koji se povlače na domaćoj, evropskoj, pa i svetskoj političkoj i ekonomskoj tabli. U dugom roku, u Srbiji može doći do promene u poreskoj politici (npr. smanjenja ili povećanja poreza), promena u vođenju javnih finansija (npr. povećanja ili smanjenja javne potrošnje), do pojačane privredne aktivnosti koja će dovesti do intenzivnijeg privrednog rasta ili do stagnacije koja će usloviti negativne trendove u rastu i razvoju privrede. Na dugi rok može doći

Ukupan javni dug i ukupan spoljni dug Republike Srbije (u % BDP-a)

do bitnih promena u okviru Evropske unije ili Evrozone. Ne moraju te promene biti nužno negativne, ali će se svakako na neki način odraziti na nas i ono što je naša ekonomska stvarnost. Na dugi rok može doći do značajnih promena odnosa snaga u svetu, koje opet, mogu imati određene pozitivne ili negativne implikacije i na ove naše prostore. Dakle, dugi rok je sam po sebi, vremensko razdoblje koje nosi rizik od određenih promena u političkom i ekonomskom smislu, pa su i finansijske obaveze preuzete na dugi rok u tom smislu rizičnije.

Kako da znamo da smo preterali i da je bankrot blizu?

Zaduživanje nije per se indikator da je država slaba ili nesposobna da samostalno premosti neke finansijske poteškoće. Međunarodno kretanje kapitala (u smislu investicija i zajmova) jeste deo međunarodnih ekonomskih odnosa i sasvim je normalno da se vrše pozajmice od drugih zemalja i međunarodnih finansijskih institucija. Normalno je i da se pri tome vodi računa o visini pozajmljenih iznosa i odnosu tih iznosa prema vrednosti ukupne državne aktive (imovine) i da se dugovi redovno otplaćuju kako ne bi došlo do njihovog gomilanja. Problem nastaje onda kada se država „udobno smesti“ u ulogu dužnika, vlada zna da smo na pragu crvene linije koja vodi u dužničko ropstvo, ali nastavlja ovu igru bez granica i preuzima finansijske obaveze svesna da njihova vrednost (glavnica plus kamata) odavno prevazilazi vrednost imovine kojom država raspolaže. Bez obzira na to što činjenice i statistika alarmantno upozoravaju da država troši više nego što ima i da ide prema (ili je već u) dužničkoj krizi, država nastavlja sa uhodanom politikom zaduživanja i prekomernog trošenja. Pri tome je vlada

sigurna u to da će država u budućnosti biti ekonomski stabilna, da se napred pomenute promene osobene dugom roku, neće desiti, odnosno da se makroekonomski ambijent neće promeniti ili će promene teći u pozitivnom smeru. Da li vam je poznata ova priča? Ponavlja se svakog dana u različitim terminima, uvek potkrepljena novim „argumentima“ koji je potvrđuju. Odstupanje od tako zacrtanog ničim izazvanog, optimističnog scenarija dovodi do toga da država u određenom trenutku uviđa da nije sposobna da uredno servisira nagomilane (i po osnovu kamata rastuće) obaveze prema poveriocima. Kratkoročni predah od tog problema nalazi se obično u pregovorima sa ino-kreditorima i odobrenju još jednog u nizu reprograma postojećeg duga. Drugim rečima, uzećemo novi kredit da bismo otplatili stari. I to ćemo činiti više puta, potpuno svesni sopstvene ekonomske nemoći i niskih grana na kojima se njiše davno onesposobljeni realni sektor privrede. Uloga tog sektora bi, u servisiranju dugova, bila velika i značajna da je deo sredstava iz uzetih kredita usmeravan u njegovu revitalizaciju. Bilo bi i većeg profita i izvoznih prihoda, figurativno rečeno: imali bismo pun bunar vode da gasimo požar. Ali to je već neka druga priča. Kada kompozicija uzetih kredita postane dovoljno duga, a vlada dovoljno svesna da je saterana u dužnički čorsokak i da je potrošila sve druge adute, pribegava jedinom preostalom sredstvu kojim može promeniti takvu situaciju, a to je – da proglasi bankrot.

Šta znači bankrot države?

Odluka o bankrotu je stvar same države, tiče se njene ekonomije i ne dovodi u pitanje njen opstanak i integritet. Država nije preduzeće, nad njom se ne može sprovesti postupak stečaja niti likvidacije.

Sam postupak bankrota nije zakonski regulisan, odnosno ne postoje ni domaći ni međunarodni propisi koji formalno-pravno regulišu tu oblast. Čin bankrota svodi se na to da država zvanično i javno obavesti svoje poverioce (druge države, međunarodne finansijske institucije i dr.) da više nije solventna, odnosno da na dalje ne može servisirati obaveze po uzetim kreditima. Početak bankrota ujedno znači i početak pregovora sa poveriocima. Rezultat tih pregovora može biti reprogramiranje ili otpis duga. Otpis duga je svakako, na prvi pogled, povoljnija solucija za državu koja je proglasila bankrot, međutim, takva odluka poverilaca može biti praćena zabranom učešća na međunarodnom finansijskom tržištu, posebno tržištu kapitala na određeni period. Druga solucija jeste reprogram duga – sklapanje novog ugovora sa poveriocima o odlaganju otplate postojećih dugova. Na taj način se „kupuje vreme“ u sadašnjosti, a dugovi ostavljaju kao teret budućim generacijama. Treća solucija je naplata dugova od strane poverilaca plenidbom i prodajom imovine koju u inostranstvu poseduje država koja je proglasila bankrot. U tom smislu, „na doboš“ mogu ići zgrade naših ambasada u inostranstvu, pokretna i nepokretna imovina, ali to je solucija kojoj se veoma retko pribegava i koja se na današnjem stepenu razvoja ljudskog društva smatra najmanje civilizovanom. Država, koja je pred bankrotom naravno, ima načina da spreči ili odloži ovaj nepopularni čin. U Srbiji je jedno duže vreme bilo normalno štampati novac bez pokrića i na taj način, dakle, pomoću inflacije, obezbeđivati bolje finansiranje budžeta i održanje niskog nivoa realnih zarada. Mogli bi tako i sada pozvati inflaciju u pomoć: štampati novac, njime otplaćivati dugove i živeti u iluziji makroekonomske stabilnosti još neko vreme. Međutim, bojim se da bi nas taj put veštački izazvane inflacije, ovako prezadužene, neproduktivne, neefikasne i nekonkurentne, izvozno neaktivne, sa strukturom proizvodnje i izvoza koja nas svrstava u grupu zemalja u razvoju, odveo u nove dimenzije ekonomske dubioze. Možda je ipak bankrot dostojanstvenije rešenje?

Kako bi izgledalo „jutro posle“ i ko bi od bankrota izvukao deblji kraj?

Odgovor na ovo pitanje je krajnje

Ukupan spoljni dug Republike Srbije (u mil. Eur)

2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	31.07.2014.
12.520	14.291	17.382	20.982	22.272	23.509	24.123	25.645	25.788	26.085

Izvor: Narodna banka Srbije <http://www.nbs.rs>

precizan. Žrtve bankrota bi bili građani i privreda. Namerno stavljam građane na prvo mesto, jer, svaka čast na apatiji kojom se „pozdravljaju“ sve moguće mere vlade i na izdržljivosti da se na teret koji decenijama nosimo ipak doda još malo. Od 90-ih godina do danas, građani Srbije su žrtve raznih političkih odluka i ekonomskih poteza kojima im se na teret stavljaju razna izivljavanja svih prethodnih vlasti. Prosečan građanin Srbije, pod parolom mera štednje, već u nekoliko navrata plaća cehove turističkih putovanja ministara raznih garnitura vlasti, njihovih voznih parkova, rođačkih zapošljavanja i promašenih odluka. Problem je u tome što prosečan građanin Srbije nije ni na koji način učestvovao u ekonomskim blagodetima u kojima su uživali predstavnici i visoki funkcioneri raznih partija, a uvek ga vlada povuče za rukav da učestvuje u plaćanju kada konobar donese račun. I tu smo upali u neko vrzino kolo, presipamo iz šupljeg u prazno i opet se nakon stezanja kaiša i bezbroj učešća u merama štednje ne osećamo bolje. Opet nema srednjeg sloja, otvaraju se narodne kuhinje i raste broj siromašnih na mesečnom nivou. Vlada beži od bankrota jer bi u tom slučaju veliki broj preduzeća prestao sa radom, a to bi uslovlilo niz posledica po građane, a i država ne bi ostala neoštećena. Logično, ukoliko nema sredstava za finansiranje poslovnih aktivnosti i isplatu zarada, svaki normalan privrednik bi pre sam stavio katanac na vrata svog preduzeća nego svesno pravio gubitke u poslovanju. Ovakva pauza u radu preduzeća znači da bi zaposleni ostali bez posla i primanja i njihova kupovna moć bi bila znatno manja, a na makroplanu brojke koje opisuju nezaposlenost bi bile veće. U nedostatku redovnih primanja, veliki broj građana bi najverovatnije posegnuo za dinarskom ili deviznom štednjom. Međutim, ukoliko se ista nalazi u banci, plan propada jer bi ista bila zamrznuta i nedostupna do nekih boljih vremena. Država bi, od čitavog haosa koji bi proglašenjem bankrota nastao, takođe osetila štetu. Veliki broj građana bi se, vođen egzistencijalnim nagonom, okrenuo ka aktivnostima u sektoru sive ekonomije koji ne prepoznaje kompleksne pojmove kao što su budžet, porezi i sl. Svi bi, dakle, privređivali, a porez niko ne bi plaćao. A država ne bi imala obraza da traži, jer ni sama ne bi bila u stanju da izmiruje obaveze i kvalitetno vrši svoje funkcije. Usled nedostatka novca na tržištu, država ne bi mogla da isplaćuje plate svojim činovnicima, niti penzije, a izostala bi i materijalna podrška javnim preduzećima. Nedostatak novca u budžetu negativno bi se odrazio na rad ustanova koje se bave pružanjem javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, policija, komunalna privreda i sl.), u smislu da bi kvalitet pružanja tih usluga značajno opao, a mnoge od njih bi, zbog nedostatka sredstava za rad čija se kupovina finansira iz budžeta, postale nedostupne. Ipak, ukoliko nakon perioda opšteg haosa usledi ekonomski reset i dobijemo mogućnost da osveženi krenemo sa nulte tačke, onda taj bankrot ima smisla.

Ima li na svetu iskusnih po pitanju bankrota?

Ima. Evo, na primer SFRJ je bankrotirala početkom 80-ih godina prošlog veka. Izlaz iz bankrota bio je u reprogramu dugova, izvršen je i delimičan otpis potraživanja od strane MMF-a, a pred raspad, dug tadašnje SFRJ iznosio je oko 20 milijardi dolara. Iskustvo bankrota ima i evropski ekonomski i monetarni lider Nemačka i to čak dva puta: 1923. i 1945. godine. Bankrotirala je i Argentina i to osam puta u svojoj istoriji, a za poslednjih 13 godina čak dva puta. I Rusija 1998. godine. I SAD samo što nije. I Grčka je tu negde. Dakle, posmatrajući tuđa iskustva možemo смело zaključiti da i posle bankrota ima života.

Da li je Srbija pred bankrotom i preli li nam argentinski ili grčki scenario?

To je pitanje oko koga su mišljenja podeljena: predstavnici vlasti smatraju da je Srbija daleko od bankrota i tu tvrdnju potkrepljuju činjenicom da „na državnim računima imamo para do aprila 2015. godine bez potrebe da se zadužujemo“. Pored toga, od novog paketa mera štednje se očekuju značajne uštede, a ekonomske reforme bi, u kombinaciji sa novim zakonima, trebale da doprinesu skoroj makroekonomskoj stabilnosti. Optimizam je svojstven onima koji su na vlasti, i zato vredi saslušati i drugačija mišljenja. Činjenice govore u prilog tome da zaduživanje države Srbije ne jenjava iako je, prema rečima

članova Fiskalnog saveta: „od 2008. godine, iz grupe najmanje zaduženih zemalja u regionu stigla na drugo mesto odmah posle Mađarske“, a prema kriterijumima Svetske banke približava se grupi pre- zaduženih zemalja. Ukoliko se takav trend nastavi: da privreda stoji, da ostvarujemo zanemarljive stope rasta proizvodnje, da raste nezaposlenost, da su domaća štednja i investicioni potencijal zanemarljivo niski, a zavisnost od inostranog kapitala rastuća, ukoliko se ignoriše veliki disbalans između realnog sektora – u kome se stvara nova vrednost i javnog sektora u kome se ta vrednost troši, ukoliko se nastavi trend zaduživanja „povoljnim kreditima“ i trošenja iznad mogućnosti, onda će bankrot postati srpska realnost i biće pitanje dana kada će vlasti u Srbiji odlučiti da je vreme, na ovaj najnepopularniji način, početi od nule.

Umesto zaključka

Pre dve godine Austrijanac Felix Baumgartner skočio je sa visine od 39 km, postavivši time novi svetski rekord. Pre nekoliko dana, izvesni Alan Eustace je pokazao da „nad popom ima pop“ skočivši sa visine od 41,4km. Obojica su se, kažu, za te misije pripremali više godina, želeli su to, ostvarili su šta su hteli i svet im se divi. Da li je srpska ekonomija, gola, bosa, i kriva i dužna i nepripremljena za skydiving sa velikih visina, sledeća koja će tako nešto iskusiti ostaje da se vidi. Kao neko ko se ozbiljno bavi ekonomijom, ne usuđujem se da dam dugoročnu prognozu. Ono što sa velikom sigurnošću mogu da tvrdim (a i vreme izlaska ovog broja mi ide naruku), to je da se do kraja godine po pitanju bankrota ništa neće desiti. A na pitanje šta će biti posle, bojim se da u ovom trenutku nema odgovor ni kvartet Vučić–Tabaković–Sertić–Vujović. Ono što je važno, jeste da smo na primeru drugih videli da je bankrot zapravo šansa za novi početak koji vodi ekonomskoj stabilizaciji i napretku – upravo onome čemu već decenijama težimo, a što nam se u ovoj opštoj ekonomskoj apatiji čini nedostižnim u svakom pogledu.

Politički život korupcije u Srbiji:

Državne pare u službi pojedinca

Korupcija, mito, malverzacije, zloupotreba službenog položaja... reči koje su u Srbiji postale svakodnevnica. Bogaćenje na grbači naroda nije izmislila novija srpska istorija: ono postoji od kada je država Srbija postala to što jeste. Može se reći da su sve mahinacije i kriminalne radnje u cilju sticanja što veće materijalne koristi ili interesa pratile razvoj političke misli i državnog aparata u Srbiji. Ne računajući današnjicu, prva polovina XX veka naročito je bila „plodonosna“ što se tiče državnih afera i mahinacija. Čitalac će verovatno u narednim redovima pronaći mnoge analogije sa današnjim slučajevima pa će se zapitati da li se stvarno drži ona fraza da se istorija ponavlja i zašto baš na ovakvim primerima. Većiti zajmovi, sklapanja poslova sa stranim kompanijama, privatizacije, tenderi i licitacije... da li su to polja zlata po kojima žanju miljenici režima, tzv. finansijski, ekonomski i drugi eksperti?

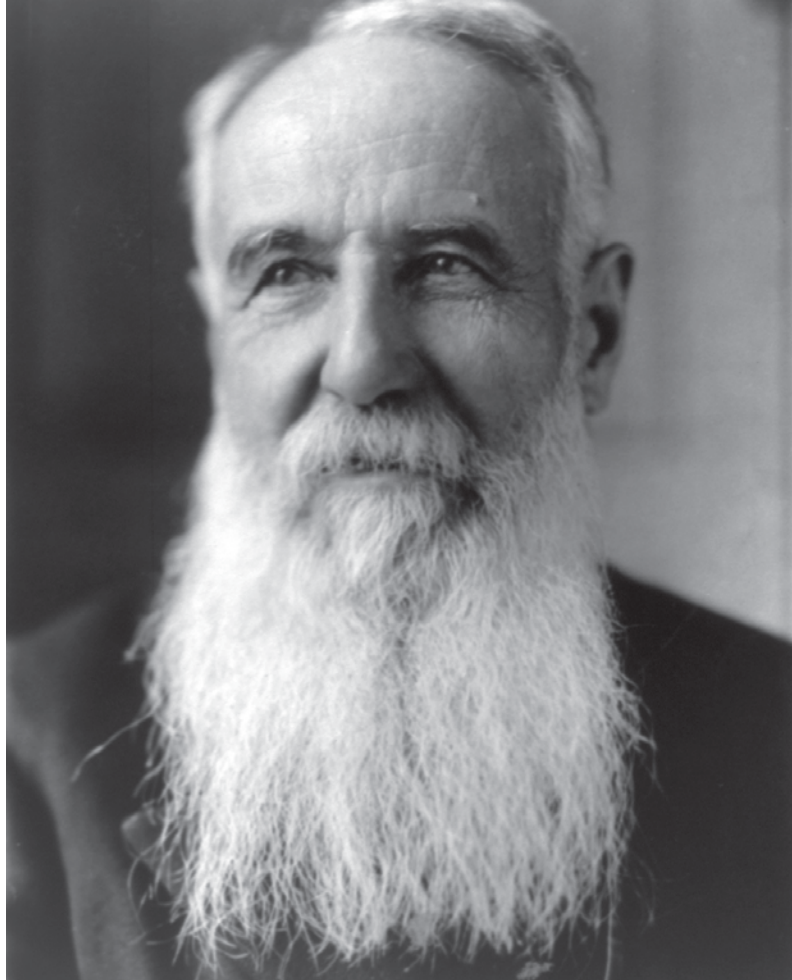
Svakako da je perjanica afera pre Drugog svetskog rata bio niko drugi nego sin prvog čoveka u razvoju parlamentarnog sistema Srbije, borca za modernu Srbiju, protivnika kraljeva i vladara, višestrukog predsednika srpske vlade i često citiranog srpskog političara, Nikole Pašića. Radomir Rada Pašić (1892–1964), sin radikalskog prvaka bio je sinonim za privredni kriminal i pljačkanje države uz pomoć visokog državničkog položaja svoga oca koji je na kraju, posle čitavih 20 skandala svoga sina, umro postidjen. Radomir Rada Pašić se u početku obogatilo tako što je trgovao šećerom i stokom, naravno obilatno koristeći svoje poreklo, položaj i uticaj svoga oca. Posredujući između preduzetnika i države, Rada je uzimao čak milionske provizije. Godine 1921. iz Nemačke je u tadašnju Kraljevinu SHS na ime ratne odštete seljacima stiglo 60.000 ovaca i 17.500 govoda. Rada Pašić nije želeo da propusti ovu šansu. Pomoću svog

šuraka Nikosa Valojanisa i tadašnjeg ministra poljoprivrede Janeza Pucelja, umesto da stoka bude podeljena seljcima kako je unapred bilo planirano, Ekonomsko-finansijski komitet ju je bez ikakve licitacije prodao preduzeću iz Zagreba „Promes“ i „Impeksu“ iz Ljubljane. Vlasnik ovih preduzeća je bio ortak Rada Pašića i Nikosa Valojanisa, Radivoje Hafner. Stoka je preprodana u inostranstvu, a na osnovu podataka koji su se pojavili nakon što je cela afera obelodanjena, Rada Pašić i ortaci bili su „dobri“ za pravo bogatstvo od 136 miliona dinara, a za isto toliko je bila oštećena i država SHS. Kada bi se ovo uporedilo sa nedavnim pljačkom „Azotare“ od strane državnih činovnika, iznos bi bio gotovo ekvivalentan. Radomiru Pašiću je materijalna korist bila iznad svega, pa dok se država Srbija kupala u gvožđu i krvi tokom Velikog rata on se u Parizu bavio drugim, ličnim poslovima. Naime, on je na račun tamošnjeg srpskog poslanstva kupio dragulj vredan 350.000 tadašnjih franaka položivši kaparu od 30.000 franaka. U međuvremenu je prodao dragulj, a novac potrošio i ubrzo se našao iza rešetaka. Oslobođen je pošto je poslanstvo namirilo njegov dug iz sopstvenog budžeta i „tatin sin“ se našao na slobodi. Prava kruna u korupcionaškim i kriminalnim aferama koje je sprovodio u delo Rada Pašić bila je afera sa zajmom za Kraljevinu SHS, poznatijem kao „Fondenšenov zajam“, godine 1926. Da bi se dobilo zeleno svetlo za ovaj zajam u skupštini, bilo je potrebno organizovati veću grupu poslanika u samoj skupštini SHS na čelu sa sveštenikom Vojom Janjićem, sekretarom Nikole Pašića. Prema dokumentu koji je trebalo da bude usvojen, provizija za Radu Pašića iznosila bi fantastičnih 25 miliona dinara, dok je njegova rođena sestra Pava trebalo da inkasira 70.000 dolara američkih, a pop Voja Janjić bi se

zadovoljio sa „tričavih“ 15 miliona dinara. Ono što daje još neverovatniji obrt situaciji jeste podatak da taj zajam nije realizovan iz razloga što je pariska grupa „Blaire“, preko koje je trebalo da bude realizovan, ponudila bolje provizije za sve navedene osobe. Iako u početku ignorisani, permanentni napadi na Radu Pašića doprineli su da se od strane Narodne skupštine formira anketni odbor koji bi ispitao nezakonitosti koje se tiču njegove ličnosti. Čak se i Dragiša Stojadinović, inače i sam vinovnik više državnih afera i pljački, odvažio da napiše otvoreno pismo o liku i delu Rada Pašića u kome između stalog kaže:

„Za Radu Pašića nije bilo Ustava, nije bilo zakona ili vlasti, da ga uputi da vodi računa o dužnosti prema državi.....Gosp. Rade N. Pašić na očigled sveta zarađivao je basnoslovne sume, kupovao kuće, nakite, menjao automobile i niko se nije našao da zapita odakle njemu novac, na koji način dolazi do njega i da li je radnja koju on vodi u saglasnostima sa zakonima ove zemlje... G. Radomir N. Pašić niti je starac, niti je vojnik, a nije ni robijaš, već sin predsednika vlade, posrednik i sopstvenik bezbrojnih rudnika i polja i bogatstva ove zemlje...“

Srbija i tadašnja Jugoslavija dobro su znale šta radi i kako se ponaša Pašićev sin, pa su i u štampi bila česta prozivanja u vezi sa aferama i skandalima. „Beogradski dnevnik“ od 9. novembra 1921. godine prozvaće u jednom svom napisu Radu Pašića „parazitom koji truže organizam čitave jedne države“, a „Beogradske novosti“ će napisati „Svaka kompanija koja hoće da ima kakav krupniji posao sa državom mora imati za svog člana Radu Pašića“... Kada se najzad otvorilo pitanje o malverzacijama Rada Pašića u vezi sa šećeranama (svakako da zvuči poznato i u skorije vreme) u Narodnoj skupštini, Nikola Pašić je na prozivke odgovorio ovako: „Ovaj a što ćete. Dete pa vole šećer“. Rada Pašić je po svemu bio neprimereni hedonista, snob i čovek bez ikakve mere. Kao što smo pomenuli, ratne godine Velikog rata Rada je proveo, posle intervencije njegovog oca, u Parizu. Tamo je upoznao sve blagodeti raskalašnog i blještavog života, ali i razne aristokratske likove, evropske i američke milionere uvek spremne da dobro zarade i bez ikakvih skrupula. Kada se srpska vojska dočepala Krfa, pridružio im se i Rada Pašić, koji je dok su drugi lečili rane i

sahranjivali drogeve, pijančio i bludničio i u svojoj bestijalnosti uspeo da pregazi jednog grčkog dečaka čiji su roditelji u ime odštete isplaćeni državnim parama. I trebalo bi mnogo više prostora kako bi se opisale afere i skandali Rada N. Pašića i pitanje je gde bi se njegove ambicije u malverzacijama zaustavile da 1926. godine njegov otac nije podneo neopozivu ostavku i na njegovo mesto došao Nikola Uzunović. Činjenica je, međutim, da Rada Pašić nikada nije odgovarao ili bio kažnjen za svoja nedela, da li zato što su i drugi imali putera na glavi ili zbog nekih drugih nedokučivih razloga, verovatno nećemo nikada saznati. Činjenica je i da bi u današnje vreme isti Rada Pašić nosio titulu tajkun, a da bi šećerane verovatno pokupovao za po jedan evro i da bi ga neka, bilo koja od današnjih vlasti, držala malo u pritvoru a druga prigrllila.

I možda ga otac ne bi branio komentarom da je alav na šećer nego bi rekao da je stekao novac tako što je nosio gajbice ili raznosio novine. Možda bi Rada Pašić umesto afere sa stokom za ratnu reparaciju koristio nesreće koje su izazvale polave u Srbiji 2014, ili bi u Doljevcu dvaput asfaltirao iste ulice... ko zna. Ipak je ono što znamo da se Rada Pašić upokojio 1964, bez mnogo griže savesti a sa mnogo novca u slamarici negde u ino-

stranstvu.

Ni posle mandata Nikole Pašića u zemlji Srbiji se nije moglo bez afere i malverzacija. Omiljena delatnost preko koje se sticala brza i velika korist bilo je građevinarstvo uz strane investicije. Ako mislite da je sadašnji most u Beogradu bio sagrađen uz mnoštvo afera i malverzacija tako da se ni danas ne zna koliko je koštao, varate se. Čuveni Brankov most, koji se prvobitno zvao Most kralja Aleksandra, sagrađen je 1929, a nad njim se nadvila skandalozna afeta koja je na sreću sprečena ili bar ublažena. Kao što to biva i danas, na ponovljenom tenderu za dobijanje ovog posla ostalo je građevinsko preduzeće iz Francuske „Batinjol“ i poznati nemački „Krup“. Onda je odlučeno, 13. marta 1930, da posao preuzmu Nemci koji su ponudili da ga obave za 203 miliona dinara, od čega bi iz reparacija bilo plaćeno 6,2 miliona maraka a ostalo bonovima sa 8 odsto kamate. Francuski „Batinjol“ se žalio jer je njegova cena bila 179 miliona dinara, od čega bi 5 miliona išlo na račun reparacija a ostatak u obeznicama na 20 godina sa kamatom od 7 odsto, što je svakako bilo mnogo povoljnije. Međutim, tadašnji predsednik Vlade, divizijski đeneral Petar Živković, inače prvi čovek i osnivač Kraljevske obaveštajne službe, istražio je ovaj slučaj

detaljno i ustanovio, na lično zaprepašćenje, da je veza između srpske Vlade i Nemačke kompanije niko drugi nego njegov rođeni brat Mita Živković. Posao je ipak poveren „Batinjolu“ i oni su oslobođeni poreza, taksa i carina. Šta je dalje bilo sa bratom predsednika Vlade, nije poznato, kao ni da li su svi vinovnici „nameštenog tendera“ kažnjeni. Ipak smo ustanovili da institucija „nameštanja tendera“ vuče svoje početke od davnina. Ipak, dokle se išlo da bi se obezbedio dobar profit neka posluži sledeći primer koji je vezan za Niš. Naime, skandalozna afeta sa peskom u brašnu ipak se nesrećno završila za njenog aktera. Niški milioner Konstantin Popović, koji je imao unosan posao sa državom tako što je mleo žito za vojsku, rešio je da svoju zaradu uveća tako što je ubacivao i brašno lošeg kvaliteta, pa je, pošto mu je i to bilo malo, dodavao i pesak. Nakon što je otkriven, osuđen je na četiri godine zatvora, ali, kako to inače biva, gospodin Popović je imao čin rezervnog oficira pa je umesto u zatvor poslat u jedinicu. Posle rata na obnovljenom suđenju oslobođen je optužbi zbog nedostatka dokaza. I tu dolazimo do stalnog ponavljanja kako je u Srbiji pravosuđe najkorumpiranije i da će svako ko ima da plati ostati bez zaslužene kazne. Možda je to zato što je i prvi ministar pravde Kraljevine SHS dr Lazar Marković više upamćen po aferama nego po funkciji, možda je on, kako bi narod rekao, „povukao nogu“, pa je sve krenulo tako do današnjih dana. Ministar Marković se, po svemu sudeći, smatrao nedodirljivim, pa je po dolasku na funkciju doneo odluku o štampanju obeznicata ratne štete na čemu je odlično zaradio. Ipak mu je veću zaradu donosilo tzv. „podmazivanje“, koje su mu davali drugi koji su želeli da preko reda dobiju novac od ratne odštete. Iako su kasnije afere otkrivene i slučaj ministra pravde SHS dospao u Narodnu skupštinu, od 184 poslanika 117 je glasalo da se protiv njega obustavi sudski postupak.

I krilatica „ruka ruku mije dok se ne napune obadvije“ i „vrana vrani oči ne vadi“ postale su deo svakodnevnice ovih prostora i u manjim i u većim okvirima. I dalje rade antikorupcijski odbori, pododbori, zakonodavna tela i timovi i Srbija nezadrživo juri u Evropu i usaglašava zakone. I dalje državna kasa nema dno, a dolaze novi Pašići, Markovići i ostali. I, ako je istorija nešto pokazala, to je da je najbolje biti smešten na državnim jaslama bez obzira kakva je država.

Ako prestanem da mislim, da li to znači da više ne postojim?

Mi, botovi i oni drugi

O tome koliko je naš jezik osiromašen ili obogaćen (zavisí kom taboru pripadate), terminima koje je iznedrila internet era, vodi se neumorna polemika. Pripadnici starijih generacija su zbunjeni, dok mlada pokolenja u tome ne vide ništa posebno jer su ti termini deo njihove svakodnevne komunikacije.

“E, ajd’ mi šeruj ovaj link, pls”, “Nije mi lajkovao sliku”, “Koji si ti spamer!”, “Ovaj stalno nešto troluje”, “Brate, nemoj da te lože ovi botovi”. . . — samo su neki od primera kako je internet sleng postao integralni deo naše svakodnevne komunikacije.

Između dva bota

Pored toga što su poslednjih godina važan deo mašinerije mnogih političkih partija, botovi su neizostavni segment sajber sveta. Naime, botovi su softverski roboti i uključuju elemente veštačke inteligencije. Oni se integrišu na veb-lokacijama i na mreži oponašaju prave ljude. Najčešće se primenjuju zbog reklame ili spama, ali i zbog tehničke podrške korisnicima, prilikom učenja na daljinu, itd.

Na internetu su najzastupljeniji čet-bot i spam-bot. Čet-bot služi da oponaša čet partnera. Dobronamerni se koriste kao tehnička podrška za neki sajt ili proizvod u cilju lakšeg pružanja bitnih informacija krajnjem korisniku. Skoro uvek se predstavljaju kao bot kako bi korisniku skrenuli pažnju da razgovara sa mašinom. Postoje i zlonamerni botovi, kojima je svrha da reklamiraju određenu veb-lokaciju i korisnika upute na nju. Najčešće se sreću na veb-čet lokacijama ili u vidu banera na pojedinim sajtovima. U ovu kategoriju spada i spam-bot koji pravi automatske naglove na određenoj internet stranici (najčešće su to forumi) i ostavlja veliki broj poruka kojima je cilj da reklamiraju neki proizvod, veb-lokaciju ili ometaju normalnu konverzaciju čineći je nerazumljivom i da bi time narušili rejting te internet strane.

Da bi se zaštitili od spam-botova, koristi se CAPTCHA (stopka, potvrđni kod), kojom se proverava da li je korisnik čovek ili robot. CAPTCHA (Completely Automated Public Turing test to tell Computers and Humans Apart — u prevodu: potpuno automatizovani javni Tjuringov test za razlikovanje računara i ljudi) obično od korisnika traži da unese nekoliko slova ili brojeva (ili kombinaciju istih) koji su prikazani na iskrivljenoj slici. Za slepa i slabovidna lica postoji dodatak pomoću koga pokreću zvukovnu stopku.

U mnogim igrama koriste se tzv. igrački botovi, koji služe kako bi igraču oponašali korisnika. Svoju primenu našli su u računarskom šahu, igrama strategije sa više protivničkih strana, ali i u timskim igrama kada timu nedostaje igrač.

Sajber vojevanja

Iako je bot naziv za softverskog robota, u prenesenom značenju u političkom životu naše zemlje, bot označava stranačkog vojnika koji komentariše po internetu ili se uključuje u TV ili radijske emisije kada neko od njegovih partijskih funkcionera gostuje. Na taj način on dokazuje svoju lojalnost određenoj stranci, ali to mu je ujedno i karta za napredovanje u istoj. Takve kampanje ne koštaju ništa, a odlično su manipulativno sredstvo, posebno kada je reč o oblikovanju javnog mnjenja.

Trolovanje

Srodni botovima su trolovi. Natprirodna bića poreklom iz skandinavske mitologije nekada su obitavala po mračnim jazbinama, močvarama i šumama, a danas se baškare internet prostranstvom.

Na internetu trol označava osobu čiji je osnovni cilj da svojim priložima izazove što veću reakciju učesnika internet zajednica ili da na druge načine poremeti normalnu diskusiju. Obično nisu tematski zainteresovani, već nastupaju agresivno i pokušavaju da stvore razdor u postojećoj zajednici, diskredituju osobe sa drugačijim mišljenjem ili usmere tok diskusije u neproduktivnom pravcu. Najčešće se sreću na forumima, blogovima, vikijima, mejling listama.

Ono što važi za životinje u zoo vrtu, važi i za trolove na internetu — ne hranite ih. Trol može biti bilo ko s kim komunicirate na internetu. Bitno je samo prepoznati ga na vreme. On uvek teži da nekoga isprovocira na reakciju jer se oni „hrane“ tuđim strahom, besom i agre-

sijom.

U internet kulturi lice trola (eng. Trollface) kao crtež, ilustracija prvi put se pojavilo 2008. godine, i označavalo je trolovanje. Inače, trolovanje danas spada u red online maltretiranja.

Spamovanje

Nerazdvojni član gorepomenute skupine je i spam ili junk mail (neželjena pošta), koji uživa status najjeftinijeg internet marketing oruđa. Spam je dobio ime po skupini Monty Python koja je reklamirala mesnu konzervu nazvanu Spam. U internet sferi ovaj termin odnosi se na zloupotrebu elektronskih sistema u svrhu slanja neželjenih masovnih poruka bez ikakvog kriterijuma. Ta poruka obično sadrži promociju nekog proizvoda ili usluge i najčešće iritira primaoca jer im zatrpava inbox (elektronsko poštansko sandučće) nebitnim sadržajem. Među ovakve poruke svrstavaju se: lančana pisma, igre na sreću, reklame proizvoda, usluga ili pornografskih strana na internetu, ponuda piratskog softvera, itd.

Najčešći oblik spama je imejl spam ali postoje i čet spam, spam putem veb-pretraživača, blog spam, wiki spam, SMS spam, forum spam, faks spam, spam na društvenim mrežama, TV spam i spam putem mrežnih mesta za deljenje fajlova. Od svih imejl poruka koje se pošalju putem interneta, tri četvrtine su spam.

U našoj zemlji spam je regulisan Zakonom o oglašavanju Republike Srbije i Zakonom o elektronskoj trgovini i strogo je kažnjiv.

Međutim, sajber sfera i dalje je zatrpata svakojakim pojavama koje je nemoguće kontrolisati ali je moguće preduzeti određene mere zaštite. Zbog postojanja automatizovanih programa kojima se skupljaju imejl adrese a zatim prodaju, skoro sve hosting kompanije na svojim serverima imaju određene sisteme zaštite. Ovi sistemi pregledaju sadržaj imejl poruka na ključne reči definisane za spam, npr. reči poput „free“ i „discount“ prepoznaju se kao spam reči i svaka od njih nosi određeni broj poena. Kada neka poruka dostigne spam limit, tretira se kao neželjena, tj. spam.

Spam poruke mogu biti i potencijalno opasne jer mogu biti zaražene virusom, spyware-om ili nekim drugim malicioznim kodom. Ukoliko takvu poštu nađete u svom elektronskom sandučću, preporuka je da se trajno obriše bez otvaranja.

Naravno, i oni koji šalju ovakve poruke znaju da su mnogi korisnici interneta upoznati sa svim trikovima kojima se spameri služe, te će tako npr. spamer u polje Naslov (eng. Subject) staviti naslov koji bez otvaranja poruke uopšte ne daje do znanja da se radi o spamu.

Pa ipak, postoje korisnici koji će otvoriti spam imejl, i čak kliknuti na link koji se nudi u telu imejla iz čiste znatiželje ili dosade, i na taj način možda nekome osigurati naplatu reklame.

Piše: Željko Obrenović

Majk Keri – The Girl With All the Gifts

Tezgaroš sa stilom

Za Majka Kerija sam čuo pre gotovo deceniju i prvi glasovi govorili su da se radi o tezgarošu. I mada to nije daleko od istine, brzo sam shvatio da se radi o prvoklasnom tezgarošu. Majk Keri je pisao *Lucifera*, sjajan strip koji se nakalemio na univerzum iz Gejmenovog *Sendmena*, koji je, po meni, i ne samo po meni, u mnogo čemu bolji od originala. Pisao je i *Helblejzera*, u vreme kad on nije bio hit kao dok su ga potpisivali Džeimi Delano i Gart Enis, ali su se i ti stripovi pokazali kao ozbiljno štivo. Stavio je potpis i na gomilu superherojskih stripova i paralelno vodio nekoliko svojih naslova.

A onda je objavio i prvi roman.

U intervjuima je rekao kako je pre nego što se probio u svetu stripa napisao nekoliko knjiga koje niko nije hteo ni da pogleda a kamoli da objavi, a da li je

vremenom napredovao ili je dobio nešto kredita, nikada nećemo saznati, no njegov serijal o detektivu za okultno, Feliksu Kastoru, izgurao je pet nastavaka, i mada se nijedan od njih nije prodao sjajno, reč je o solidnoj i nadasve zabavnoj prozi.

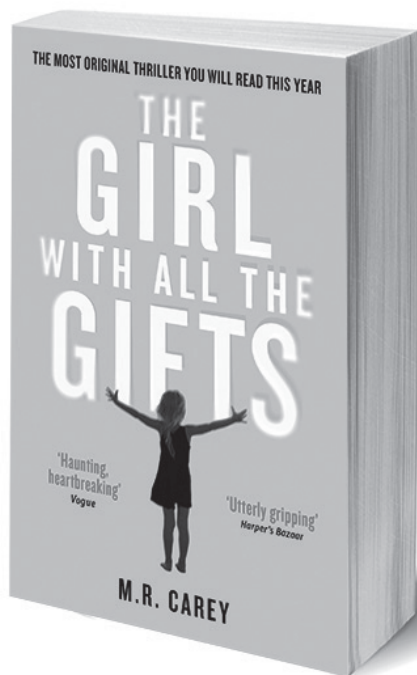
Nedavno sam slučajno došao do romana neobično dugog naziva *The Girl With All the Gifts*, koji je potpisao R. M. Keri i prevaleo polovinu dok nisam shvatio da je u pitanju gorepomenuti čovek. Ne bi trebalo da čudi što sam bio u mraku, s obzirom na to da je *The Girl* u svakom pogledu drugačije štivo od svega što je ranije napisao. Stripove nećemo ni pominjati, ali zato serijal o Feliksu Kastoru ne može da izbegne paralelu. Dok je tu reč o romanima u prvom licu, u tradiciji *hardboiled* naracije i Rejmonda Čendlera

(sa raznim čudesima i natprirodnim pojavama), *The Girl* je napisan u trećem licu i po tonu gotovo da se može svrstati u glavni tok.

Priča počinje *in medias res*, i u prvi mah ne znamo šta nas je snašlo ni šta čitamo, ali ne možemo da ostavimo knjigu. Devojčica iz naslova, Melani (kroz čije oči sagledavamo veći deo priče) vezana je, drže je na nišanu, a ona se nalazi u nekakvoj... školi?

Usput ćemo, lagano, saznati da je *The Girl*, zapravo postapokaliptični roman sa zombijima, ali nam to saznanje neće nimalo promeniti stav, niti odnos, prema knjizi. U pitanju je priča koja ne otkriva toplu vodu, ali ima previše šarma da je ne bismo voleli. Zombiji su u drugom planu, a likovi su ono što nas zanima. Po ovakvom tretmanu, Kerijev roman podseća na Kroninov *Prolaz*, što je samo plus. U romanu se malo šta dešava, nema ni traga od akcije i dramaturških udica, likovi su okrenuti sebi, preispitivanju svojih postupaka i svoje prošlosti. Melani nam se na kašičicu razotkiva, najpre kao dete koje se ni krivo ni dužno obrelo u vanrednim okolnostima kao žrtva... ili neko ko može da spase preostali svet. Ostali likovi nisu razvijeni u toj meri, ali nam se predstavljaju kao osobe od krvi i mesa, do kojih nam je stalo. Svet u koji je priča smeštena, iako prikazan u nebrojano knjiga u filmova, uspeva da izbegne stereotipe i opšta mesta i deluje sveže. Ne možemo da kažemo da je u pitanju knjiga bez mane, ali je svejedno volimo. Zanimljivo je i to što je Keri paralelno sa radom na romanu pisao i scenario za istoimeni film pa je u hodu sam sebe adaptirao.

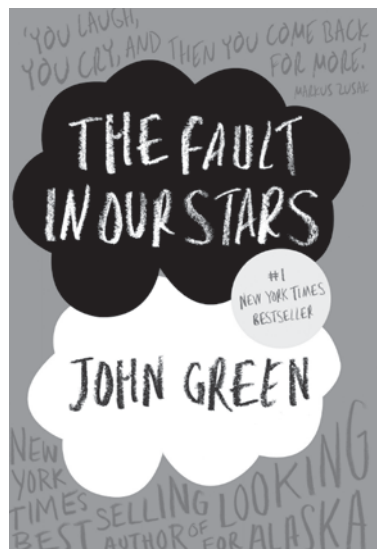
U pitanju je autor koji često piše pod pseudonimima, tako da je njegovu bibliografiju teško pohvatati, ali dosta je reći da mu se pripisuje i kolaboracija sa sopstvenom suprugom, od pre dve godine (priča smeštena u harem). Nastavak *The Girl*, iako to deluje logično, kaže da ne planira. A šta nam sledeće priprema, teško je pretpostaviti. I posle toliko godina i nakon što se toliko puta dokazao, čini se da je Keri osuđen da tezgar, ali nema razloga da mu to zameramo. Kvalitet mu očigledno ne opada, bilo da piše u najam i krije ime dok pokušava da prehrani porodicu... bilo da ime krije zato što pokušava da napiše nešto potpuno drugačije od svega do sada. Želim mu sreću sa svime što radi. A meni neka pod hitno donese još jedan R. M. Keri naslov.

Negde daleko, u zemlji snova, bićemo srećni ti i ja

Kada sam bila dete, tata mi je pred spavanje pričao o Snežani, Pepeljugi, Uspavanoj lepotici. Omiljeni deo mi je bio kraj, kada kaže „I živeli su srećno do kraja života“. Današnji roditelji su moja generacija. Velika većina je tinejdžerske dane proživela u nemaštini, ratu, bombardovanju, turbo folku, humanitarnoj pomoći, demonstracijama, švercu, inflaciji, buvljacima, pa i zastarelim patrijarhalnim uverenjima. Danas su jabuke odavno zatrovane pesticidima, estetska hirurgija duže traje od bundeve, a nijedan poljubac nije *deux ex machina*. Ni muškarci ne žele da budu prinčevi već frajeri. Beli konj umesto sena jede gorivo. Možda je u bajke teško poverovati i lako ih je diskreditovati, ali u bajkovite priče se svakako može pobeći, makar na nekoliko sati dnevno. Kažu valja se, zbog očuvanja zdravog razuma i društvene okoline.

S tim na umu, nisam želela da prikazem samo dve knjige, već sam se odlučila za više njih koje je objavio jedan naš domaći izdavač. Urban Reads iz Beograda jeste novi i mali izdavač, ali njegova srčanost i posvećenost izdavaštvu je inspirativna i za svaku pohvalu (i zahvalnost, bar od nas fanova).

„Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna porodica, nesrećna je na svoj način.“
– Lav Tolstoj, „Ana Karenjina“

Ako do sada niste čuli za „Krive su zvezde“ (*The Fault in Our Stars*, 2012) Džona Grina, morali ste dobro da se potrudite da ne čitate zabavne i kulturne rubrike novina i časopisa, ako već ne gledate TV. Knjiga po kojoj je snimljen filmski hit kojem mnogi prognoziraju nekoliko važnih nominacija za Oskara napravila je veliki bum kod mladih čitalaca, a kada su se roditelji zapitali zašto im se deca smeju i ridaju u isto vreme, ubrzo smo i mi stariji poklekli šarmantnom pisanju tužno-positivne naracije gospodina Grina. Papirne maramice će vam trebati i za njegov roman „Gradovi od papira“ (*Paper Towns*, 2009), o neprimetnom mladiću koji kreće u potragu za popularnom devojkom u koju je zaljubljen, a koja je jednog dana, samo otišla iz grada. Grinovo pisanje ima melodičan, vudialenovski dijalog, pametne i duhovite junake koji kroz situacije u koje ih pisac postavlja upoznaju bolje sebe, svoje granice i sazrevaju. Tu je i „Nisam ja takva devojka“ (*Not That Kind of Girl*, 2014), knjiga autorke nagrađivane serije „Devojke“ (*Girls*) Line Danam. Ovu knjigu ćete ili voleti ili mrzeti, jer se autobiografija - bez skromnosti i dlake na jeziku, ne trudi da predstavi autorku u što lepšem svetlu nego je predstavlja onakvom osobom kakvom je život napravio. Pandan Džonu Grinu će svakako biti roman Džendi Nelson „Daću ti sunce“ (*I'll Give You the Sun*, 2014) i njena dirljiva priča o bratu i sestri, blizancima, prvim ljubavima, udaljavanju i sazrevanju. Možda vam se ove knjige, ovako na prvo kratko prepričavanje, čine kao manje bajkovite, a više realne, no najbitnije je da su magične. Odvode vas u druge priče koje nisu vaše, predstavljaju vam osećanja koja vas istovremeno plaše i ohrabruju, ali ma koliko tužne, surove ili realne, govore vam da niste sami i usamljeni, da vas neko

razume makar i preko reči odštampanih na papiru.

„Kad se Gregor Samsa jednog jutra prenuo iz nemirnih snova, ugledao je sebe u postelji pretvorenog u ogromnu bubu.“
– Franc Kafka, „Preobražaj“

Uvek se prisećam (s jezom) Orvelove „1984“ gde, jednostavno rečeno, Veliki brat sve posmatra, Bredberijevog „Farenhajta 451“, u kome je zabranjeno čitanje knjiga i uopšte razmišljati, ili Hakslijevog „Vrlog novog sveta“, po kome napredak tehnologije znači gubitak ličnog identiteta. Za ove knjige su svi čuli, ako ih već nisu pročitali. Posebno su popularne u trenucima kada veliki intelektualci i kritičari političkog sistema žele da istaknu koliko nas država vozi kao džak krompira, a ne kao svoje građane. Takođe, veoma su uslužne kritičarima današnjeg tehnološkog napretka i globalnih medija. A istina je da ono na šta nas ove knjige upozoravaju nismo slušali u pravo vreme kada smo mogli da nešto i promenimo, nego smo rešili da iz njih primenimo ono što opravdava naše greške koje su do ovog danas i dovele.

Antiutopijski ili, kako je meni draže, distopijski pravac u fantastičnoj književnosti danas je uzeo maha, ali sa manje političkim a više humanističkim pristupom, bar kada je u pitanju omladinska književnost. Prvi roman izdavačke kuće Urban Reads bio je „Divergentni“ (*Divergent*, 2011) Veronike Rot. O njemu smo već pisali u Pressing magazinu, a od tada je filmska adaptacija zaradila pozitivne kritike i dobre parice na blagajnama širom sveta, pa i popularnost kod čitalaca u Srbiji. Nastavci „Pobunjeni“ (*Insurgent*, 2012) i „Odani“ (*Allegiant*, 2013) u međuvremenu su izašli, srećom po srpske fanove i zahvaljujući prevodiocu, brzo jedan za drugim, tako da nisu se mnogo grickali nokti. Priča o distopijskom Čikagu u budućnosti čiji su stanovnici podeljeni na pet frakcija koje se raspadaju i sukobljavaju. A one čitaoce koji su uzdisali za glavnim junakom obradovaće zbirka priča „Četiri: zbirka priča o Divergentima“ (*Four: A Divergent Collection*, 2014). U njoj Tobajas priča o svojoj ceremoniji odabira, zašto je dobio nadimak Četiri, kako se osećao kada je upoznao Tris i još mnogo toga što fanove ovog neustrašivog momka zanima. Još jedna distopijska trilogija „Legenda“ Mari Lu, od koje nam uskoro stižu drugi i treći deo, dopašće se onima koji su fanovi Divergentnih. Džun je vunderkind i najbolji vojnik Republike. Dej je najtraženiji krimi-

DIVERGENT

VERONICA ROTH

nalac i neprijatelj Republike. Kada Džun pošalju nadređeni da se infiltrira u sirotinjski deo Republike i uhvati Deja, saznaće da ni Republika ni Dej, a ni ona sama, nisu ono što je mislila. Verujem da o serijalu „Lavirint“ Džeimsa Dašnera ne treba mnogo govoriti, jer je film nedavno stigao i kod nas, a pratila ga je odlična reklamna kampanja. Za sada je Urban Reads objavio dva dela „Lavirint: Nemoguće bekstvo“ (*Maze Runner*, 2009) i „Zgarište: Nemoguć prolaz“ (*The Scorch Trials*, 2010), dok će nam treći stići u toku sledeće godine.

„Čovek u crnom je bežao kroz pustinju, a revolveraš ga je pratio.“

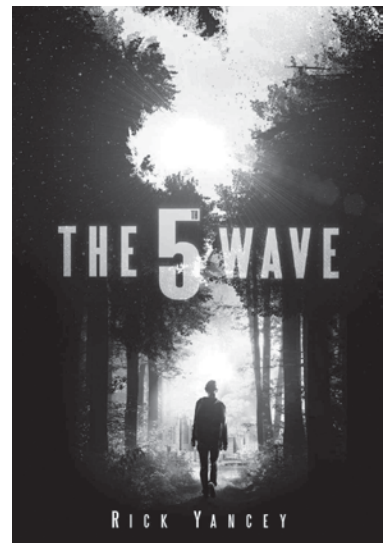
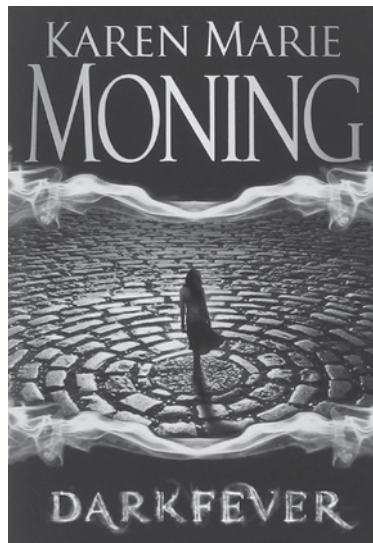
–*Steven King „Mračna kula 1: Revolveraš“*

I za finale ovog teksta namerno sam ostavila dve knjige. Prvi je razlog što sam fan

urbane fantastike i zato ovaj žanr preporučujem svima kojima ne smeta da su glavni junaci stariji (nekad imaju i preko 200 godina), pa samim tim da te knjige u sebi imaju psovke, seks, nasilje i heroine koje ne služe toplu kafu već vitlaju hladnim oružjem. Jedina knjiga ovog žanra koju je Urban Reads izdala je prvi deo serijala „Groznica“ Karen Mari Moning naslovljen „Groznica tame“ (*Darkfever*, 2006.). Sve počinje kada Makajla Lejn dođe u Dablin da bi pronašla ubicu svoje sestre, a otkriva natprirodni svet inspirisan keltskom mitologijom u kome svi traže knjigu mračne magije a dobro i zlo nije tako lako razlikovati. Tu je i zagonetka koja je muči: Džeriko Baron ili vilenjački princ? Ah, muke, muke... Druga knjiga je u postapokaliptičnom maniru, ali žanr zavisi od toga koliko vas plaši primesa da vanzemaljci nisu uleteli sa bro-

dovima i uništili sve velike svetske gradove, već su nam se godinama prikradali i čekali savršen trenutak da nas porobe. Obradovala me vest da je na spisku za izdavanje i roman Rika Jensija „Peti talas“, prvi u serijalu. Pročitala sam englesko izdanje jer me namamila najava u časopisu „Empire“, pa sam rešila da ga tako i predstavim: „Nakon prvog talasa, ostala je samo tama. Nakon drugog, pobegla je šaka srećnih. Nakon trećeg, preživela je samo šaka nesrećnih. Nakon četvrtog talasa, zaživelo je jedno jedino pravilo: nikome se ne može verovati.“ A sledeće godine izlazi i film.

Jedva čekam da pročitam nastavak, a vama želim da uživate u čitanju ovih i ostalih sjajnih knjiga. I ne zaboravite, čitajte zato što volite, a ne zato što to neko drugi voli za vas.

Piše: Velibor Petković

Srđan Stojiljković, „Sve te grešnice“, Medivest KT, 2014, Niš

Misterije ljubavi i smrti

Postmodernistička forma romana „Sve te grešnice“ Srđana Stojiljkovića u kojoj se prepliću pisma iz prošlosti sa aktuelnim događajima otkriva čitaocu svestremenu ljubavnu priču sa gotskim elementima. Ali autor nije samo strukturom romana doneo drugačiji pristup temama života, ljubavi i smrti, nego i relativizovanjem moralnih i religioznih tabua. On se ne libi da kroz pripovedanje o neobičnoj i strašnoj ljubavi glavnog junaka – slikara Marka i tajanstvene devojke Seline – preispita i sam hrišćanski koncept svetosti. Tome doprinose i poglavlja u kojima se sukobljavaju pripadnici Pravoslavne crkve sa otpadnicima, a makijavelističke metode koje primenjuju i jedni i drugi čine da se zapitamo čiji su gresi veći i u ime koje istine je dozvoljeno prekršiti Božje zapovesti? Pisac ne nudi konačne odgovore, mada i samim postavljanjem pitanja rizikuje da njegova knjiga bude svrstana u jeretičku literaturu. Upravo to je izazov za radoznalog čitaoca da, probijajući se kroz tekst i nalazeći bartovsko zadovoljstvo u njemu, preispita svoje sumnje u ljubav i smisao postojanja, da bi iz te avanture izašao ohrabren ili pokoleban.

Uz citate poznatih pisaca, filozofa i muzičara, te biblijske zapise kao orijentire da se ne izgubimo u šumama reči, roman čini šest pisama i šest poglavlja. Prvih pet epistola datirano je na 1921. godinu i pisana su iz Konstance i manastira Sukovo. Zapravo, ona postepeno otkrivaju neobičnu ljubavnu priču i zločin iz strasti koji je počinio grof Aleksej Ivanovič Merežkovski. Ruka žrtve, grofice Tatjane Stepanove, tajanstvenim putevima zemaljskim i ljudskim, dospeva u manastir Sukovo kod Pirota, gde su je doneli ruski monasi, bežeći od boljševika. Neobične pojave koje ona izaziva i sama predistorija tih događaja imaju snagu upečatljivih gotskih priča i romana velikih majstora ovoga žanra. Da je hteo, Stojiljković je samo od prvih pet pisama mogao da sagradi čitavo delo, ali su njegove zamisli bile daleko ambicioznije: on je želeo da poveže početak prethodnog sa našim vekom i pri tome nam pokaže da „prošlost dugo traje“ kao kod Dušana Matića i drugih nadrealista. U stvari, realnosti i nema, svaka je stvarnost i nadrealna i iracionalna i nesaznatljiva. Ono što provejava između svetova zapažaju tek neki od nas i pokušavaju da u to proniknu, poput u misteriju zagledanog Srđana Stojiljkovića.

Naslovi šest poglavlja mogu da zavaraju, jer deluju klasično: I Čudna ljubav, II Ogoljenost, III Osuda, IV Venčanje, V Svet u očima, VI Smrt. Ali sama fabula nije nimalo jednostavna, iako su likovi romana naizgled obični, kao preslikani iz svakodnevice Niša, grada koji je u mnogo čemu samo skraćena za Ništa. Ispostavlja se da je i ona druga poznata igra reči, da je Niš prestonica Ništavila, zaumno tačna, jer junaci romana „Sve te grešnice“ svojim tragičnim životima dospevaju u dubine u kojima se svetovi dodiruju. A sve to u pokušaju da pobegnu iz sivila i banalnosti svakodnevice, u kojoj lokalni političari izivljavaju svoje skrivene perverzije po opskurnim hotelskim sobama, a javne za govornicima i pred mikrofonima medija.

Siže romana je neočekivani ljubavni zaplet i zbog toga se „Sve te grešnice“ olako proglašavaju ljubavnim romanom. Umetnik Marko Zlatanović i njegova verenica Suzana Stojić imaju zakazano venčanje i to njihovu odluku o zajedničkom životu stavlja pred poslednje iskušenje preispitivanja: da li je to ona prava, istinska ljubav? Možda bi, kao i ogromna većina parova, lako odagnali sumnju, da ne živimo u licemernom svetu. Naime, Markov najbolji drug Nikola upoznaje ga sa Selenom, drugaricom svoje prijateljice Jane. I potpuno mu je prirodno da se pre braka treba „istutnjati“, što je eufemizam za seks. Drugim rečima, za teške posledice koje nastaju iz tog slučajnog poznanstva,

ne treba kriviti samo prokleti usud, jer „sudbina deli karte, ali mi igramo“, kao što je zapazio filozof Šopenhauer. Iskra ljubavi javlja se i kod Nikole, koji u Markovom improvizovanom ateljeu zatiče nagu lepoticu Danicu. Ali zaljubljenost je mnogo bliža požudi nego istinskoj ljubavi, što je stvar o kojoj retko ko razmišlja. Zaslepljeni nagonским porivima, junaci romana čine plemeniti i zastrašujuća dela, što revnosne čitaoce školske lektire neminovno podseća na Krležinog junaka Filipa Latinovića, koji gorko zaključuje: „I najobičnija guska može biti fatalna žena. Zbog jedne takve koju sam upoznao na vašaru, majka me nije pustila u kuću jer sam zakasnio. I tako sam počeo lutati svijetom.“ Stojiljkovićevim junacima nedostaje taj krležijanski ressentiment, jer su još mladi i puni života. To je dobro, jer bismo u protivnom umesto akcije u filmičnom romanu dobili filozofsku kontemplaciju. Svaki pokušaj bližeg objašnjenja zbog čega se čitalac teško može poistovetiti sa likovima ovog dela pretio bi da sklizne u otkrivanje izuzetno zanimljivog zapleta i raspleta priče. Naime, Srđan Stojiljković gradi likove koji nam pružaju istinsko zadovoljstvo u putovanju kroz preko 350 stranica ovog odličnog romana. Ali svaki od likova, glavnih i sporednih, ima neku neoprostivu grešku koja čitaoca drži na distanci, poput Brehtovog saveta glumcima da u tumačenju likova na sceni nikada ne zaborave da su to „samo uloge koje tumače, a ne oni sami.“ Zapravo, svet je prepun felerične robe, a ljudi nisu izuzetak, na fonu glavnog toka romana otkriva nam nadareni pisac. To, verovatno, nije bila njegova namera, ali pišući o stvarnom životu u kome se sa književnim junacima krećemo poznatim ulicama Niša i njegovim lokacijama i lokalima, u svakodnevicu probija onostrano, ali i aktuelno nastrano bivstvovanje. Nekoliko epizoda, poput priče o funkcionerki Bebi i njenom pokroviteljstvu Markovog slikarskog opusa plaćenog seksom, ilustruje prirodu prihvatanja izopačenosti kao načina života. Ako dublje zagrebemo ovaj palimpsest, otkriva nam se gorka spoznaja da se njegov način prodaje slika nimalo ne razlikuje od prodaje tela koju praktikuju neke od devojaka u romanu. Njegovo kajanje nije ništa iskrenije ni vrednije od grize savesti koju osećaju „sve te grešnice“.

Pisac Srđan Stojiljković pleni i zadržavajućom osećajnošću, kakva se retko susreće kod muških autora. Ljubav prema ženama on izražava stilom koji se kreće graničnim područjem takozvanog „muškog“ i „ženskog“ pisma, čime zapravo dokazuje uslovnost ovakve vrste podela. Polna književnost ne postoji, već samo pisci s istančanim senzibilitetom poput Stojiljkovića i oni drugi, koji nisu u stanju da oslobode emocije u stvaralačkom činu. Uz odličan soundtrack – muziku koju slušaju književni junaci – ovaj roman zaslužuje da bude izuzetno čitan.

STRIPARNICA

JUŽNI
DARKWOOD
NIŠ

UL. Milojka Lešjanina 1
Niš

tel.018/242-261

Razgovarao: Marko Stojanović

Intervju: Dražen Kovačević

Poštenje se isplati

Dražen Kovačević je jedno od najprepoznatljivijih imena srpskog stripa, kako u zemlji, tako i u svetu. Njegovi crteži će vam reći zašto, ali ne i kako. Zato je tu ovaj intervju...

Poznato je da je jedna velika nagrada, ona od izdavača Glenat 1999. (u saradnji sa Goranom Skrobonjom), ako se ne varam, označila početak tvoje profesionalne strip karijere, da bi ovih dana osvojio Grand Prix festivala u SKC-u u saradnji sa Draganom Stojiljković. Kakvo si mišljenje o nagradama imao tada, a kakvo imaš sada, posle 15 godina tvrdog profesionalnog rada?

Moje mišljenje o nagradama je nepromenjeno. Smatrao sam i tada, sada već davne 1999. godine, kao i sada, da u ovom poslu nisam zbog nagrada i priznanja, već zbog ličnog zadovoljstva i stalne borbe sa samim sobom u smislu neprestanog podizanja kvaliteta i upornog rada. Od početka krize u devetoj umetnosti, poslednjih godina, pojavio se još jedan imperativ, a to je opstanak na strip sceni i mogućnost nastavka saradnje sa vodećim francuskim strip izdavačima. E sad, ne bih bio iskren kada bih rekao da nagrade ne prijaju. Naravno da mi laska što sam dobio dva

važna priznanja, a posebno zbog toga što su ona došla iz ruku kompetentnih ljudi. Od ljudi koji i te kako shvataju i razumeju strip, poznaju proces izrade stripa, i svesni su uloženog truda i rada autora. Svakako da takva priznanja daju vetar u jedra, ali i obavezuju. Ja ću se truditi da moje plovilo usmeravam kako valja, zatežem i popuštam konopce, izbacujem suvišnu vodu i da nastojim da se ne nasučem na podvodne stene (Smeh).

Na koje podvodne stene može da se nasuče domaći strip autor u francuskom stripu? Dugo si na tom tržištu, sastavio si 15 godina pečalbarskog staža, i verovatno si već izbegao neke hridi, ali i video neke svoje kolege, da ih sada ne imenujemo, koji nisu bili te sreće...

Podvodnih hridi ima raznih. Kako po obliku tako i po veličini. Recimo da ipak najveća opasnost autoru dolazi od njega samog. Na primer, ako nisi dosledan u svom radu. Ako variraš u kvalitetu, u brzini, ako si neodgovoran, ako ne ispunjavaš svoje obaveze. Izdavači

i urednici lako prepoznaju slabosti i to umeju da kazne. Nekada direktno, nekada u rukavicama. To se vidi po tretmanu koji imaš kod izdavača. Ako si bio uspešan, dosledan, onda ti lakše progledaju kroz prste, ostave ti, na primer, još dodatnog vremena da završiš album kako dolikuje. Ili, ako si ispucao sve kredite, lepo ti se zahvale na saradnji i zatvore ti vrata za sledeće projekte. Takođe valja biti oprezan i u komunikaciji sa urednicima i šefovima i shvatiti da si ti, hteo to ili ne, autor čiji rad oni unajmljuju i plaćaju. Najamnički posao, svakako, iako to grubo zvuči. Ali valja uvek imati na umu da su svi u ovoj igri ispod kože ipak ljudi. A sa ljudima treba biti korektan i otvoren. Povuci linije, pokazati čvrst karakter. Nastupati argumentovano, nikada bahato, i uvek biti spreman za komunikaciju i dogovor. Bez dogovora i kompromisa nema posla.

Imao si pravu epopeju sa naslovnicom za prvu Valkiru. Sad je prošlo i prevaziđeno, ali znam da ti tada nije bilo svejedno. Sećaš li se koliko si predloga za naslovnicu prvog albuma uradio, i zašto su svi do jednog odbijeni?

Ukupno sam uradio, čini mi se, jedanaest ili dvanaest skica. Veliku većinu rukom nacrtao, a jedan deo uz pomoć već gotovog materijala i photoshop magije moje supruge Jelene, naravno uz moje zakeranje i davanje smernica (Smeh). Zašto su odbijeni svi do jednoga, ni dan-danas ne znam. Mogu samo da pretpostavim sa ove vremenske distance i slažući kockice sakupljene na osnovu informacija koje sam dobio na ovaj ili onaj način. Verovatno se radilo o sledećem: Jean-Luc Istin (urednik u Soleilu zadužen za kolekciju Celtic u kojem je bio i naš album Walkyrie) u to vreme se nalazio u nezgodnoj poziciji zbog promene vlasništva u Soleilu. Novi vlasnik, Guy Delcourt, želeo je potpunu kontrolu nad svim projektima, što je i razumljivo, jer dobro gazdovanje podrazumeva i kontrolisanu potrošnju, te je tako došla na red i kolekcija Celtic. Istin je obavestio Sylvaina i mene da smo dobili jako pozitivno mišljenje od Guy Delcourta, te da bi valjalo ozbiljno poraditi na naslovnoj strani kako bismo imali što je moguće kvalitetniji kompletan proizvod. I to je bilo sve. Nije nam rekao šta bi to trebalo biti na naslovnici, samo je očekivao da se desi čudo, da ga pogodimo sjajnom idejom, ne znam kako drugačije to da objasnim. I eto, nakon gomile urađenih predloga ništa nije prošlo.

Da li su o tome zajednički većali Istin i Delcourt ne znam, tek na kraju sam dobio objašnjenje da će za taj posao angažovati profesionalnog autora koji radi naslovke. I konačno rešenje je bilo jako dobro, efektno, tehnički dobro izvedeno. Nisam imao niti jedan razlog da se bunim zbog toga, jedino mi je ostao gorak ukus u ustima zbog nepravednog načina na

koji je sve to obavljeno. Naime, izgleda da su od tog autora jednostavno tražili šta da nacrtaju, tj. šta treba da bude na naslovnici. Nisu ga angažovali zbog ideje nego praktično samo zbog izvedbe, dok su od mene tražili ideju. Da su od mene tražili samo izvedbu, verujem da bih i sam mogao da uradim nešto jako slično.

Govoriš o „nepravdom“ načinu na koji je ovo obavljeno, i sasvim je jasno da u pitanju i jeste nepravda. Slične priče, oko naslovnica ali i drugih stvari, čuo sam i od Leonida Pilipovića, Vladimira Krstića Lacija, Siniše Banovića... Nisam zastupnik teorije zavere, ali me nešto ipak kopka – zašto misliš da se takve „nepravde“ dešavaju listom našim crtačima na francuskom trzistu?

Nisam rekao da se takve stvari isključivo dešavaju našim crtačima. Ne mogu da ti tvrdim da su se dešavale i francuskim crtačima, ali ne mogu da tvrdim ni da nisu. Teorijama zavere svakako ovdje nema mesta, jer stvari funkcionišu suviše jednostavno. Da bi se kovalje zavere treba imati dovoljno vremena, a vreme znači novac. Pošto znam pouzdano da izdavačima novac znači mnogo, onda im i vreme znači isto toliko. Činjenica je da francuski crtači jesu povlašćeni, u smislu da samim tim što su francuski državljani, francuski jezik im je maternji pa mogu lakše da dođu do pravih informacija u pravo vreme. Da lakše odu na festivale u Francuskoj, da se lakše sretnu sa urednicima, da lakše razmene ideje, naprave planove... Zatim da sklope prijateljstva sa urednicima, da steknu poverenje, da lakše dođu do posla. Povucimo paralelu sa situacijom kod nas i odgovor se sam nameće. Ja sam, na primer, u jako dobrim odnosima sa domaćim urednicima, izdavačima. Poznajem domaće scenariste, teoretičare. Lično sam radio na uređivanju sopstvenog albuma sa Dekarom. On je, ako ima onih koji ga ne znaju, urednik u izdavačkoj kući Lavirint. Kontrol frik i strašan šljaker. Ništa ne prepušta slučaju i izgura svoju ideju do kraja. Jako sam uživao u saradnji sa njim iako smo radili manijački na uređivanju Valkire. Što na grafičkoj opremi, što na adaptaciji teksta i dijaloga. Zamisli sad francuskog crtača da saraduje sa Dekarom preko interneta i četuje na priučenom srpskom iz Grenobla, na primer.

Toja supruga Jelena je već dugo, uz to što ti je životni partner, i poslovni partner iz senke. Oskora je još direktnije umešana u tvoj rad. Kako je počelo, zašto se nastavilo i šta sad to radi na tvojim stripovima pa je, da tako kažem, izašla iz senke?

Tako je. Počelo je skeniranjem i sastavljanjem skenova i doradi u photoshopu, a nastavilo se sada sa njenim tuširanjem mojih olovaka. Na poslednjem stripu „Ni na nebu ni na zemlji“ po scenariju Dragane Stojiljković za koji, eto, dobismo i Grand Prix, imala je takođe dosta posla. Jelena, inače, ne voli što joj se pridaje toliki značaj, jer misli da je zezamo. Suština je u tome da je ona na svojim dosadašnjim poslovima radila gomilu stvari koje su zahtevne, koje treba obaviti u jako kratkom roku, pa još otrčati na overu štampe, vratiti se u kancelariju, završiti prethodno započeta tri posla, pa onda još kod kuće dovršiti ono što je preostalo kako ne bi morala raditi preko vikenda. I onda, danas kad joj ja kažem da mi skine pristojan font, upiše tekst, sredi kontraste, tonove i još nekoliko sitnica, ona sve to završi bez po muke i gleda me u čudu i misli da se glupiram. I sve to u pauzi između dve tezge. Uglavnom, mislim da će na novom poslu tušera moći da spoji posao i zadovoljstvo. Ako ništa drugo, makar će izbeći svakodnevno maltretiranje u gradskom prevozu. I na kraju, i ona i ja ćemo imati malo više vremena za klince, a to je najvažnije.

Ovih dana pojavila se Valkira i u domaćem crno-belom integralu. Svima stajete dah, vidim da drugi album ima lepe kritike, ali tebi nije bilo nimalo lako da radiš na drugom albumu i to samo zbog zahtevne tehnike, zar ne? Da li bi čitaocima mogao da objasniš šta te je to pogodilo nakon završetka prvog i početka rada na drugom albumu, i kako si to prevazišao? Rad na Valkiri je bio težak, bez sumnje, ali istovremeno izuzetno zabavan. Sylvain nije štideo ni sebe, a mene pogotovu (Smeh). Nije samo u pitanju zahtevna tehnika finiširanja u laviranom tušu,

već pre svega jako teške scene koje je trebalo uraditi što ubedljivije.

Pre svega mislim na kadrove sa masovnim scenama bitaka. Mnogo vremena sam potrošio na izradu pristojnih kompozicija, kako bih sačuvaao preglednost, da bi sve bilo čitko i jasno, a opet da ne oskudeva u detaljima i drami. Isto tako, mnogo sam radio na prelomu tabli, ili bolje rečeno izboru, veličini i rasporedu kadrova da bih ostao i dalje u okvirima zacrtanog plana da naracija mora teći glatko bez štucanja, kratkih spojeva i nejasnoća. Međutim, ono što me je pokolebalo je bila vest da se serijal ukida. To se desilo negde na polovini drugog albuma. Tada mi se javio onaj osećaj da sve što radim radim uzaludno, da neće biti nikakvog rezultata. Ali prelomio sam gotovo u istom trenutku i postavio sebi za cilj da uradim posao do kraja onako kako sam i zamislio. Neće biti ustupaka i kompromisa na štetu kvaliteta. Međutim, postojala je i dobra vest. Dobili smo mogućnost da u drugom albumu zaključimo serijal i da završimo priču. Sylvain je svoj deo posla uradio majstorski i ja mu skidam kapu zbog toga, a meni je ostalo da sve to pristojno vizuelno uobličim. Rezultati nisu izostali, mogu to danas sa ponosom da kažem.

Dobili smo specijalno, limitirano izdanje za kolekcionare našeg mini-serijala od izdavača Les Sculpteur de Bulles i to integralno u crno-belom verziji sa gomilom dodatnog materijala i kompletnim sketch-bookom, ex-librisima, koncept dizajnom itd., pa onda srpska verzija gotovo u istom takvom obliku, zahvaljujući System comicsu i Lavirintu.

A, evo, i najnovija informacija koju sam dobio potvrđuje uspeh. I jedan nemački izdavač je kupio prava i planira da objavi album integralno u kolor verziji. Potvrdilo se ono pravilo u koje verujem, a to je da se uporan i pošten rad uvek isplati. I pritom ne mislim na honorare, novac. Ne, nego na ličnu satisfakciju i priznanje od ljudi iz branše. A ovo je posao koji se radi na duži rok, gde se gradi karijera dugo i temeljno, gde uspeh preko noći biva pre izuzetak nego pravilo. I drago mi je što je tako.

Stavljaš akcenat na razumljivost i naraciju. Imam utisak, možda pogrešan, da u početku nisi tim elementima stripa pridavao toliku važnost koliko elementima crteža i koloritu – šta se desilo pa se to promenilo?

Neiskusani crtači uleti lako u zamku likovnosti i grafizma. Bavi se stvarima kojima treba da se bavi u potpuno drugim medijima. U ilustraciji i slikarstvu, recimo. Pa onda želi da pokaže sve što zna, ali se bazira samo na svom malom svetu interesovanja za koji misli da je do sada neviđen. I počne da se vrti u krug. Najvažnija stvar u stripu jeste naracija. Kadriranje, postavka. Da bi to savladao treba ti iskustvo. Iskustvo ćeš steći neprekidnim i upornim

radom. Grafizmom i likovnošću se baviš sve vreme, hteo ti to ili ne.

A one najlepše stvari čuvaš za najvažnije scene, za duple ili spleš strane ili za neke velike kadrove. Kako sam ja došao do tog važnog preokreta, druga je priča. Uglavnom sam skapirao sam, žao mi je što to nisam uradio pre, ali nikad nije kasno. Bilo mi je potrebno, doduše, nekoliko smernica i to uglavnom od Sylvaina i na tome sam mu neizmerno zahvalan. Još uvek ga zovem sensei u našim međusobnim prepiskama, mada je on davno prestao mene da zove padawan (Smeh).

Postoji li neka formula za preglednost kompozicija u francuskom stripu? Većina crtača koji pokušavaju da uđu na tržište bi jako volela da je odgovor potvrđan, pa još kad bi im ga obrazložio (Smeh)...

Postoje neka pravila i važne stvari, ali plašim se da bi nam za taj elaborat trebalo mnogo mesta i vremena. I valjalo bi, pritom, biti zabavan i držati pažnju čitalaca, a to nikada nije lako. Ostavio bih to za neku drugu priliku, recimo na Leskovačkom festivalu, pa lepo papir i olovku u šake, 'ladno pivo pored i udri. Znam da su mnogi ljudi usvojili dosta toga što sam drvio i tupio i mogu ti reći da sam jako ponosan jer vidim da neki napreduju krupnim koracima. A ne želim da sam sebi izgledam i zvučim ko neki matori prdonja i dramoser koji važno vrti palčeve i usmerava posrnulu mladež. Rado bih još koju godinicu proveo u ubeđenju da sam na ravnoj nozi sa mlađahnim crtačima, ako ni po čemu drugom, a ono makar u cevčanju napitka dobijenog od

hmelja i tupljenju o važnosti devete umetnosti.

Većina naših crtača sanja o tome da se oprobaju kod italijanskog izdavača Bonelija, ali je vrlo teško dobiti njihovu ponudu za posao, bez čega se i ne ulazi. Ti si, međutim, jednu takvu ponudu odbio. Kako je do nje došlo, i zašto si je odbio?

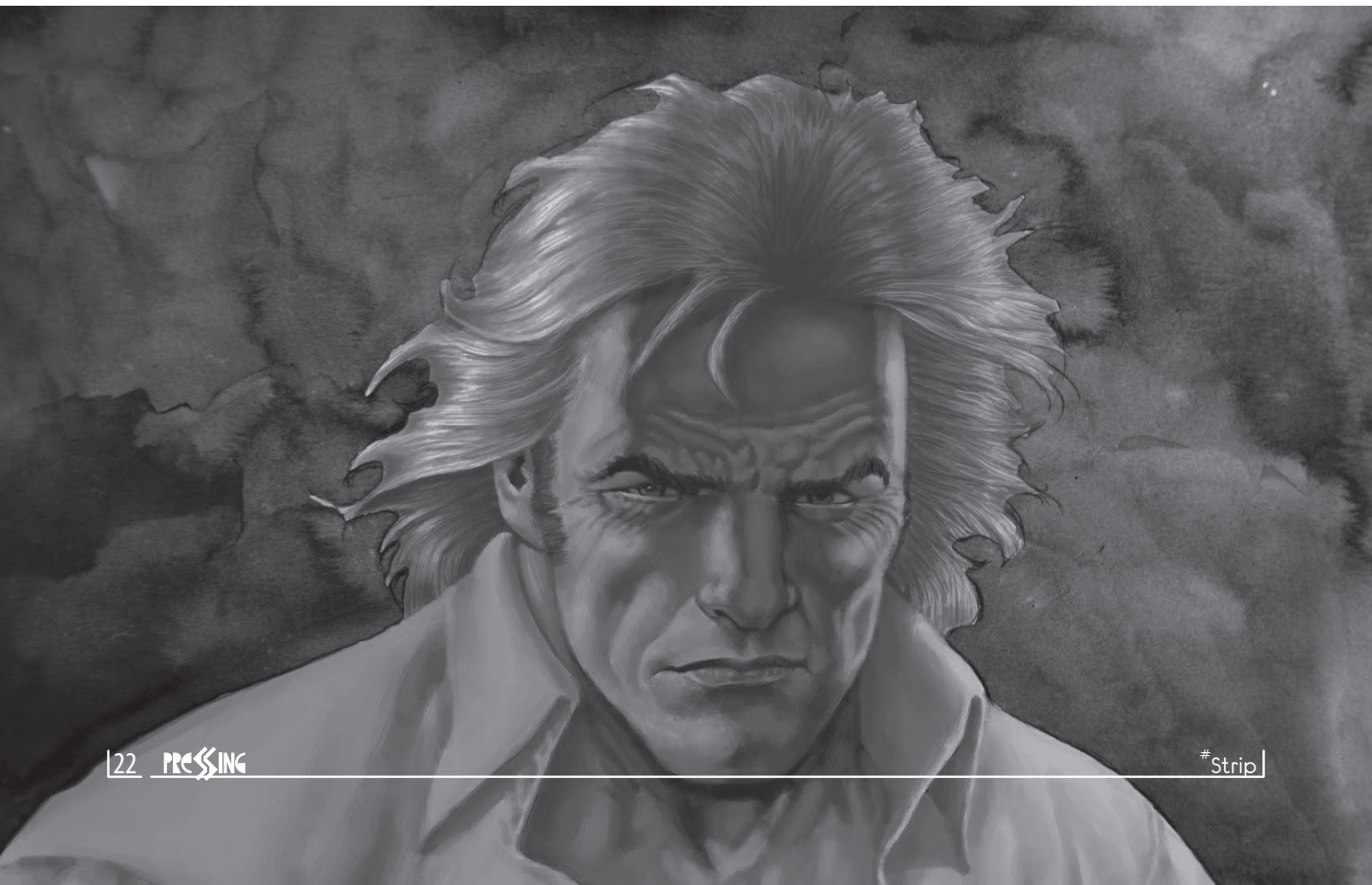
Da, pre izvesnog vremena me je kontaktirao Stefano Vietti, jedan od koautora na dosta uspešnom serijalu Dragonero. Video je u jednoj od galerija na mom FB profilu crteže iz Valkire koje s vremena na vreme postavljam i to mu je bilo dovoljno da mi ponudi posao i predloži da se pridružim njegovom timu. Ponuda je bila jako dobra, a veoma mi se svidelo to što bih bio na poslu zajedno sa Gianluca Pagliarinijem, crtačem koga smatram za jednog od najboljih ne samo italijanskih crtača, već evropskih i svetskih. Ubrzo zatim kontaktirao me je Luca Enoch, drugi koautor i koscenarista sa istim predlogom i shvatio sam da su ovi momci jako ozbiljni u svojoj nameri. Nažalost, morao sam da im kažem ne, jer sam već bio u planu za novi projekat sa Solejašima i mislio sam da ne bi bilo pošteno da uzmem i jedan i drugi posao, jer bi neko u toj kombinaciji bio nezadovoljan. Znam da je rad za Boneli jako zahtevan, potrebna je velika brzina i prilično visok kvalitet.

I ja bih to verovatno mogao da postignem, ali pod uslovom da stopiram druge projekte na šta tada nisam bio spreman. Gledam na Soleil kao na svoju matičnu kuću i verujem da je pitanje odgovornosti i ozbiljnosti njihove

ponude uzimati kao prioritet.

U kontekstu tog novog imperativa, opstanka na strip sceni, i tvoje vernosti francuskim izdavačima, da li je teže probiti se na francuskom tržištu ili na njemu ostati? Šta je to što crtaču iz Srbije na francuskom tržištu garantuje o(p)-stanak?

Mislim da je podjednako teško i probiti se i opstati na francuskom tržištu. Čini mi se da je pre bilo teže doći do posla i angažmana, a da je danas teže opstati. Danas, iako je kriza i dalje u jeku, situacija se polako smiruje, izdavači su kako tako uspeali da izgrade izlazne strategije i posla još uvek ima. Uvek se pružaju prilike makar za one-shot albume. Malo ređe za nove projekte u smislu serijala od tri ili četiri nastavka. Najčešće ponude posla su u tzv. koncept serijalima gde se angažuje više crtača a nekad i scenarista. Međutim, opstanak crtača, naročito u autorskom smislu, kao nekog ko redovno objavljuje nove stvari, ko ima izgrađen i prepoznatljiv stil, dobru reputaciju, to je danas izgleda mnogo teže nego ranije. Konkurencija je velika, sjajnih crtača je sve više, dolaze nove generacije izuzetno talentovanih momaka i devojaka, sve se ubrzalo. Dobra strana cele priče je da posla ima, samo treba biti pažljiv i napraviti dobar izbor. A izbora, na svu sreću, uvek ima. Domaćem crtaču, manje-više isto kao i francuskom, opstanak garantuje samo njegov rad. Svakim sledećim albumom se preporučuješ za novi posao. Zabrljaš jednom, biće ti teško da se vratiš. Zabrljaš i drugi put, zatvorio si sebi vrata. Jednostavno je (Smeh).

Piše: Pavle Zelić

Scenarij: Silvian Kordurije, Crtež: Dražen Kovačević
System comics/Lavirint, 2014.

Valkira

O bogovima i krvi

Objavlivanje stripa našeg autora koji je nastao i najpre bio izdat na nekom drugom tržištu i jeziku izaziva pomešana osećanja: sa jedne strane nam je drago da tog autora ipak imamo prilike da čitamo i na srpskom jeziku, a sa druge, žal što ovdašnja izdavačka i opšta ekonomska situacija nije takva da taj umetnik može da inicijalno stvara za svoje sunarodnike. U slučaju Dražena Kovačevića je ovo posebno karakteristično, jer ovaj pretalentovani crtač, još od neverovatne pobede na konkursu izdavačke kuće Glena, 2001. godine, sa stripom „Točak“ (La Roue) po priči Gorana Skrobonte i serijala koji je usledio, dabome, u Francuskoj, uopšte i ne stiže da objavljuje i stvara ovde. I iako je ove godine ovenčan Gran prijem Salona stripa u Beogradu (za strip „Ni na nebu ni na zemlji“ po scenariju Dragane Stojiljković), pojavljivanje celog albuma, i to kakvog albuma, zaista je posebna prilika za ovdašnju, pa čak i regionalnu strip scenu i događaj od prvorazrednog značaja.

Odmah na početku treba pohvaliti i odličnu ekipu dva izuzetno agilna i domaćem stripu posvećena izdavača – System comics i Lavirint, koji su zajednički pripremili izdanje na ponos i diku, takvo da se može staviti na bilo koju policu gde će odskakati (i to ne samo gabaritom i dimenzijama) u odnosu na sve što se pojavljuje kod nas i u svetu. Svaki element, od logoa i naslovnice, preko raznih dodatnih materijala i ilustracija, do korisnih pojašnjenja terminologije čini kvalitet više, i svi oni zajedno su skladno uklopljeni u ovom vanserijskom albumu.

„Valkira“ je, po priznanju samog Kovačevića u dirljivom i presimpatičnom uvodniku, nešto što je pisano upravo prema njegovom crtačkom ukusu, od strane dugogodišnjeg saradnika, scenariste Kordurijera sa kojim je radio serijal „L' Épée de Feu“ (Ognjeni mač).

Inače, u pitanju je trenutno popularan model integrala, koji u ovom slučaju obuhvata dva albuma („Kao smrt hladno“ i „Deseti svet“)

prerano završenog, ali ipak na zadovoljavajući, pa čak i spektakularan način okončanog serijala. Druga zanimljivost je od luka da se, nalik na specijalno izdanje koje je, zahvaljujući žustrosti izdavača, objavljeno u Srbiji u isto vreme kada se promovise i u Francuskoj, uradi monohromatsko, odnosno izdanje u Draženu omiljenoj tehničar laviranog tuša.

Priča se bazira na poznatim likovima iz nordijske mitologije, koju veći deo publike nažalost, verovatno pre pamti u obradi Marvelovog „Tora“, nego originalnih surovih i sirovih priča o okrutnim bogovima i užasnim demonima, i tvrdom ratničkom narodu kojem su sasvim lepo pristajali. Kordurije uspeva da, ipak, da nešto svoje ovom raubovanom mitosu, kroz originalne detalje kao što su nema božanstva lica sakrivenih šlemovima, dok su pak orne, koje tkaju sudbinu sveta, umesto da budu na klasičan način predstavljene kao žene, ovde džinovski pauci, odnosno tkači.

Zamajac priče nastaje kada Alrik, sin kralja, svojeglav i naprasit, dakle pravi Viking, u lovu otkrije par prognanih božanstava: Odinovog sina Hermonda i valkiru Grunhildu, sa kojom je stupio u zabranjenu ljubavnu vezu. Oni su i dvostruko kažnjeni, jer je zbog prokletstva Hermondov dodir sada otrovan za njegovu draganu. Ubrzo ipak kreće glavni zaplet, kada Midgard, odnosno svet ljudi, postane okovan snegom i ledom, i učestaju napadi na njegove stanovnike. Alrik se uz pomoć i vođstvo Hermonda i Grunhilde odlučuje na put kod Odina lično, sa molbom za pomoć i spas, ali ta misija završava u Asgardu, koji je u ruševinama, prepun masakriranih bogova. Odatle se manje-više nalazimo na vrtoglavoj vožnji kroz seriju preokreta i sve većih sukoba i bitaka, u očajničkom pokušaju malobrojnih ljudi i njima naklonjenih natprirodnih bića nasuprot hordama zlih vilenjaka, džinova i patuljaka koji su na blickrig pohodu kroz sve poznate svetove.

Sve je u „Valkiri“ iscrtno beskraino studiozno i sa neverovatnim okom za detalj, i pravo je zadovoljstvo vraćati se posle pročitane priče na pojedinačne kadrove i table u kojima se može uživati kao u najboljim ilustracijama. Svetski majstor perspektive i dinamike, Kovačević je „režirao“ „Valkiru“ bolje od najuzbudljivijeg filma. Konačno, on je podjednako samouveren i u masovnim scenama i divljim pejzažima, u arhitekturi izmaštanih gradova od drveta i stene i dizajnu stvorenja, ali mu se posebna čast mora odati u karakterizaciji likova, čijim izrazima lica pa i govorom tela nadopunjuje škrte informacije koje o njima dobijamo iz dijaloga.

Na kraju, ostaje samo još nada da će jednog dana biti uslova da Dražen Kovačević obradi i neku „našu“ temu na superioran način koji je pokazao u „Valkiri“.

Piše: Marko Stojanović

Stripovanje (32)

Južnom prugom u svetsku elitu

Forget about guns
and forget ammunition
'Cause I'm killing 'em all
on my own little mission
Lilly Allen, THE FEAR

Marka Nikolića znam više od deset godina – toliko je, naime, prošlo od kad je došao do nas u Leskovačku školu stripa „Nikola Mitrović Kokan“ kao sveže upisani đak Škole za tekstil i dizajn iz Leskovca i dobio nadimak Pikaso od svojih prijatelja zbog prijema u tu istu školu. E sad, to što Pablo Pikaso nije ostao zapamćen po realističnom, egzaktnom crtežu koje krase njegovog imenjaka iz Lebanu, to je već druga stvar, ali šta zna dete šta je sto kila? Marko je stigao iz Lebanu, odakle je Leskovac uvek dobijao pristojno pojačanje što se tiče devete umetnosti – iz tog kraja stigla su nam dvojica od leskovačkih „Sedam veličanstvenih“ prethodnika nastanka škole stripa, Slobodan Cvetković i Srđan Nikolić Peka, od kojih je ovaj drugi Marku jednog vreme bio i predavač u školi stripa. Marko je na početku pohađanja škole samo slušao mišljenja o svojim radovima i retko komentarisao, što je više-manje zadržao i do danas. Videlo se još tada da pažljivo sluša sve što mu se govori, da procenjuje „da li to pije vodu“. Moram priznati da mi nije bilo svejedno dok sam mu komentarisao crteže jer sam imao utisak da se svaka moja kritika brižljivo premerava, a postojao je u tim ranim danima i izvestan buntovnički duh koji se ogledao u čvrstoj veri u sopstveni stvaralački integritet i sposobnost da se, uzdajući se u se i u svoje kljuse, izgura zamišljeno. Srećom, uz sve to Marka je još tada odlikovala sposobnost da razluči zanat od umetničarenja, dela od reči – ono zрно praktičnosti koje ga je, nakon neuspeha na

prijemnom na Likovnoj akademiji u Beogradu, dovelo do posla strip crtača u jednoj od najvećih izdavačkih kuća Francuske „Soleil“, kao i priznanja za najboljeg mladog balkanskog strip crtača za 2014. godinu. I sve to u 25. godini života!

Ali, vratimo se na Markovu 19. godinu, presudnu na mnogo načina. Nakon problema koje je imao sa određenim profesorima iz Škole za tekstil i dizajn, koji su pokušavali po svaku cenu da ga zadrže u stroju sa ostalim učenicima i ocenama nateraju da crta u dlaku isto (na svaki mogući način) kao i ostali, Marko je bio rešen da okuša svoju sreću na Likovnoj akademiji u Beogradu. Videli smo se pre prijemnog, i rekao da je postigao visoki nivo u svom grafizmu, poželeo sam mu sreću i pri tom se kladio u čokoladu da se na Akademiji neće upisati. Začudo me je pogledao i pitao zašto tako mislim ako sam pohvalio njegov napredak u radu, a ja sam odgovorio da ću mu to objasniti ako dobijem oplkladu. Na njegovu tadašnju žalost, a mislim na današnju neizmernu sreću, pokunjeno mi je u školu stripa nakon prijemnog doneo „milku“. Dok su ostali članovi škole stripa uživali u ukusu Markove zle sreće, goreo je od želje da sazna kako sam znao da se neće upisati uprkos svom pozitivnom mišljenju o njegovom radu. Objasnio sam mu da nije primljen upravo zato što jeste toliko dobar – prosto, retko bi koji od profesora imao čemu njega da nauči, a oni brojniji bi rizikovali da prozre (i prezre) njihova uputstva da crta ne ono što vidi

nego ono što oseća, da mu na crtežu fali nešto što ne znamo šta je, ali znamo da nedostaje i slične blefove kojima su, nažalost, prečesto skloni oni koji sebe smatraju čuvarima bastiona likovne umetnosti najvišeg ranga...

Bio je Marko tada na prekretnici, i sklon tome da nađe bilo kakav fizički posao u Lebanu, pa da eventualno opet pokuša naredne godine na Akademiji. Odgovorio sam ga od toga, rekao da bi tako izgubio ruku za crtanje (jer perionice automobila s razlogom ne bije glas posebno blagotvornih ustanova za razvoj crtačke i slikarske veštine) i obećao mu da će za par godina, ako samo istraje, moći da živi, i to sasvim pristojno, od rada na stripu. Inače nikad ne obećavam ništa što ne mogu da ispunim, posebno nešto ovakvog obima, ali zaista sam u tom trenutku bio toliko siguran da neko s tolikim talentom, i što je još važnije, s tolikom željom da uči, razvija se dalje i stalno napreduje, ne može da ne uspe. Jer to je ono što je Marka izdvajalo i tad, a bogami i sad, od ostalih njegovih vršnjaka – imao je, i ima, ogroman talenat, svakako, ali i sasvim netipičnu spremnost da ulaže ne sate, dane ili mesece već godine čvrstog i bespoštednog rada da bi postigao željeni cilj. Otišao je nazad za Lebane i prionuo na posao. Usmerio je svoj minuciozni potez, svoje oko za hiperrealistični detalj, lepezu pristupa i stilova na zacrtano. Od svoje prve nagrade koju je sa 16 godina osvojio na Osmoj balkanskoj smotri mladih strip autora 2006. kao najbolji debitant, brzo je došao do toga da u saradnji sa mnim kao scenaristom bude uvršten u prestižnu antologiju „Novi srpski strip 2009“. Nakon objavljivanja u „Strip Pressingu“, „Preseku“, „Pressingu“, „Novoj našoj reči“, i „Eonu“, te učestovanju u ilustrovanju knjige Igora Mandića „Prijava problem“ u izdanju „Think Tank Towna“ i „Službenog glasnika“, došao je i prvi veliki test, najveći za svakog ko ima nameru da se nazove strip crtačem – izrada strip albuma. Kraće forme su u redu, ali treba stisnuti petlju i na duge staze istrajati na tome da se na svakoj od 40 strana strip albuma održi ili čak podiže nivo rada. O tome koliko je Marko u tome uspeo svedoči i laskava činjenica da je šesti album „Vekovnika“ „Duhovi u bocí“, na kome sam imao sreće da s njim sarađujem, najeminentiji strip teoretičar na svetu Britanac Pol Gravet svrstao u izbor najboljih ostvarenja devete umetnosti na svetu za 2012. godinu! Za taj isti rad je Marko nagrađen na Trinaestoj balkanskoj smotri diplomom (drugom nagradom) za najboljeg mladog

crtača Balkana, a paralelno s tim krenula je i saradnja sa poznatim domaći izdavačem za decu „Pčelicom“ iz Čačka.

A onda, tablama urađenim u tušu (u za njega novoj tehnici) za treći album serijala „Beskrvni“ Marko je sebi izbio priliku da radi probe za francuski „Soleil“ sa Kanađaninom Ričardom D. Nolanom, scenaristom bestselera „Wunderwaffen“. Budući da u devetoj umetnosti, naročito kod najvećih svetskih izdavača, diplome raznoraznih akademija ne igraju ama baš nikakvu ulogu već je mnogo bitnije šta i koliko možeš da pokažeš, Marko je postao definitivno najmlađi srpski strip autor koji radi za francusko-belgijsko tržište, najjače u Evropi, i trenutno je jedini strip crtač u Leskovcu i tek treći južno od Beograda koji ostavlja svoj pečat na ovom tržištu. Da bi stvar bila još bolja, upravo su mu table serijal „Space Reich“ ove godine na Šesnaestoj balkanskoj smotri mladih strip autora, rekordnoj po više kriterijuma, donele priznanje za najboljeg mladog balkanskog strip crtača!

Danas Marko, rekao bih, više nema onog nekadašnjeg žara u bavljenju stripom, što je razumljivo kad se uzme u obzir da je za svega nekoliko godina ostvario sve ono o čemu mnogi

sanjaju godinama u devetoj umetnosti. Ipak, ono što je izgubio nedostatkom početničkog entuzijazma višestruko je nadoknadio nagomilanim iskustvom rada u svetskoj strip eliti, a pred njim su tek njegove najbolje stvaralačke godine i tek će ostaviti svoj trag u svetskoj strip baštini.

U to sam sasvim siguran jer Marko Nikolić je, bez ikakve sumnje, u 25. godini već sada veteran u svetu stripa, ali veteran koji zna ono najvažnije – da nikada neće znati onoliko koliko bi mu trebalo da se opusti i prestane da forsira sebe na dalji napredak.

Piše: Dejan Dabić

Multimedijski superheroji (36): Nindža kornjače

Omiljeni junaci

tinejdžera kao ilustracija američkog sna

Čuveni akcioni junaci iz stripova i animiranih filmova, ovog leta doživeli su svoje blokbuster izdanje u novom filmskom ostvarenju „Nindža kornjače“ (Teenage Mutant Ninja Turtles) reditelja Džonatana Libesmana (Jonathan Liebesman), južnoafričkog reditelja poznatog po „Gnevu titana“ (Wrath of the Titans) i po funkcionalnoj upotrebi 3D tehnologije. Ova mejdžor filmska avantura sa elementima fantastike i animacije (više od 400 animatora je radilo na CGI efektima) o novim doživljajima tinejdžerskih mutanata nindža kornjača zahtevala je pre svega dinamičnu montažu i mnoštvo zavodljivih specijalnih efekata ne bi li držala pažnju mlađih gledalaca širom sveta (samo na teritoriji SAD ovaj film je zaradio preko 400 miliona dolara), a nešto starijima

oživela i uspomene na bezbrižno detinjstvo (za mnoge su asocijacija na „Nindža kornjače“ animirani TV serijal koji je počeo sa prikazivanjem krajem osamdesetih godina prošlog veka).

Legenda kaže da je veliki uspeh stripa o kornjačama koje nose imena renesansnih slikara: Mikelandelo, Rafaelo, Leonardo i Donatelo, a koji je nastao u prvoj polovini osamdesetih, velikim uspehom iznenadio i same autore Kevina Istmena (Kevin Eastman) i Pitera Lerda (Peter Laird). Navodno se u to vreme crtač stripova Istmen izdržavao kao konobar, a njegov prijatelj Piter Lerd bio ne previše plaćeni ilustrator (legenda, takođe, kaže da su za prvo crno-belo izdanje stripa novac pozajmili i od Istmenovog rođaka), da bi sa poja-

vom neobičnih junaka koji žive u kanalizaciji i imaju pomalo uvrnute navike, ali se bore na strani dobra, sve postalo istorija šou biznisa... Kreće vrtoglavi uspeh kojem zamah daju poznata animirana TV serija (koja je najpre rađena klasičnom animacijom da bi mnogo godina kasnije doživela i svoje kompjutersko izdanje, što je dodatno povećalo interesovanje za „tinejdž mutante“), kreativno osmišljavanje igračaka i video-igrica (gde svaki lik dobija dodatnu karakterizaciju, što dovodi do stvaranja industrije zabave i za brend zvani „nindža kornjače“ počinju da rade mnogi kreativni timovi i stručnjaci različitih profila). U najnovijoj filmskoj ekranizaciji, već pomenutoj Libesmanovoj 3D avanturi „Teenage Mutant Ninja Turtles“, nindža kornjače se udružuju sa neustrašivom novinarkom Ejpril O' Nil (April O' Neil) i njenim simpatičnim kamermanom Vernonom Fenvikom (Vernon Fenwick) u borbi za spasavanje sveta. Pored toga što su nindža kornjače zanimljive zbog toga što svaka ima nešto po čemu se izdvaja - Mikelandelo i Rafaelo su po nekim pokazateljima najpopularniji među fanovima - one deluju i poučno na mlađe gledaoce, jer pokazuju da se isplati suprotstavljati zlima i moćnijima od sebe i da ponekad put od kanalizacije u kojoj očitavaju vodi i do samog vrha. Baš kao što je i za njihove tvorce sve počelo na kuhinjskom stolu i dvema tablama za crtanje, a završilo se ostvarenjem američkog sna...

Piše: Zoran Janković

Čuvari galaksije

Guardians Of The Galaxy

Režija: James Gunn

Uloge: Chris Pratt, Zoe Saldana, Dave Bautista, Vin Diesel, Bradley Cooper, Lee Pace, Michael Rooker, Glenn Close, Benicio del Toro...

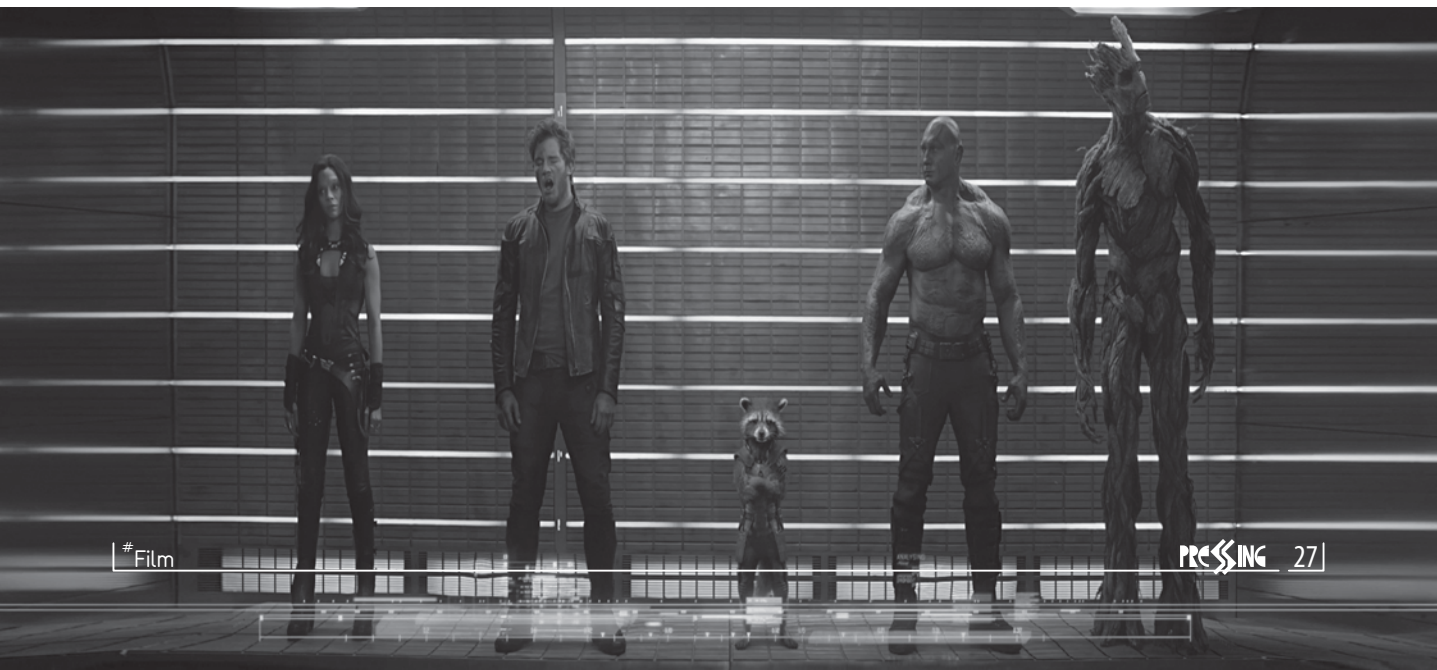
Blokbuster koji je ove godine zaradio najviše novca na blagajnama američkih bioskopa (94 miliona dolara u ulaznom vikendu, a u trenutku dok nastaje ovaj tekst – preko 700 miliona) nastao je kao plod udruživanja „Marvela“ (Marvel Comics) i „Diznija“ (Disney) na osnovu stripa iz 1969. godine čiji su autori Arnold Drejk (Arnold Drake) i Džin Kolan (Gene Colan); doduše, u dramaturgiju ovog filma utkana su dešavanja iz strip serijala koji je publikovan tek kasnije – tačnije 2008, a koji su potpisali Den Abnet (Dan Abnett) i Endi Lening (Andy Lanning). Reditelj i koscenarista Džejs Gan (James Gunn) na početku snimanja je čak ustvrdio je da je „to za njega posao života“.

Kako god da bilo, ako ovom filmu pristupimo bez opterećenja da utvrđujemo autentičnost stripovske ekranizacije, pred nama je zanimljiv repertoarski 3D film koji je hibrid ili, ako više volite sinteza, naučnofantastičnog i akcionog filma sa elementima drame i melodrame (potresni Piterov rastanak od majke na početku filma), komedije (naročito u domenu replika, npr. runnig gag sa inverzijom Grutove karakteristične replike), pa čak i parodije (u već pomenutim replikama – da ne zaboravimo i drugog koscenaristu Nikol Perlman (Nicole Perlman) ne štede se mnogi aktuelni holivudski junaci tipa Kevina Bejkona, a ismevaju se i – što su pojedini gledaoci nazvali – holivudski stereotipovi). Kao i sve moderne stripovske ekranizacije i „Čuvari galaksije“ imaju mnogo vizuelnih efekata, gde se u nekim segmentima čak udaljavaju od onoga što je igrani film kao filmski rod, a suštinski se približavaju animiranom filmu (glasovi Bredlija Kuperu kao rakuna Raketete i Vina Dizela kao Gruta, vrlo su značajni za uspeh čitavog filma). Glavni branilac galaksije je Star Lord Piter Kvil (Peter Quill) avanturista koji nikako da pronađe svoje mesto u univerzumu; nakon krađe misteriozne kugle ili sfere, kako vam drago, da bi se odupro moćnom Ronanu, on pravi pakt sa Gamorom, rakunom Raketom, Razaračem Draksom i Grutom. Nakon toga će uslediti bioskopska vratolomija u kojoj će svako u skladu sa svojim afinitetima prepoznati: „Ratove zvezda“, „Otimачe izgubljenog kovčega“, „Zvezdane staze“, „Gospodara prstenova“..., a naravno, i neke od ranije već etabliranih Marvelovih franšiza (to se, naravno, očekuje i od „Čuvara galaksije“, jer su autori i pre uspeha na box office-u najavili nastavak za 2017. godinu).

Ono što je dodatno zanimljivo u dramaturškoj postavci ovog filma, a što je lucidno zapažanje i nekih kritičara, jeste da u „Čuvarima galaksije“ ne postoje heroji – svi su oni pomalo heroji, pomalo antiheroji: sitniji ili krupniji lopovi, ubice, lovci na glave, ali svejedno kada se njihovi interesi preklape sa opštom stvari, sa javnim interesom koji se može sadržati u samo jednoj sintagmi –

opstanak galaksije, onda svi oni – po obrascu filmova koji u središtu imaju moralni relativizam (a kakvih je bilo dosta pogotovo u američkoj kinematografiji s kraja šezdesetih i početka sedamdesetih godina prošlog veka) – postaju spremni da se žrtvuju ili da makar rizikuju više od onog što je njihovo uobičajeno ili očekivano ponašanje (naravno, to se ne odnosi na glavne negativce Ronana, i Tanosa u pozadini koji je kopča sa nekim drugim serijalima i franšizama – jer su oni ionako antagonisti svemu što pretenduje na vitalnost i elementarni humanizam).

Za ljubitelje saundtreka nije zgoreg pomenuti ni to da u akustičnom štimungu ovog filma mogu sresti mnoge, na prvi pogled potpuno neočekivane numere i izvođače – od Dejvida Bouvija (David Bowie) do Marvina Geja (Marvin Gaye). Sve kockice ovog zamršenog blokbusterskog mozaika ukazuju na to da je ekipa „Čuvara galaksije“, osim što se dobro zabavljala vodeći računa da fanovska zabava opravda hrpu zelenih novčanica, donekle kontekstualizovala i neke segmente filmske i pop kulture, koje ćete možda primetiti ako na ovaj film ne odete ili sa predrasudama ili sasvim opuštenu, sa samo jednom idejom da „odmorite mozak“ do nekog novog životnog iskušenja.

Piše: Zoran Janković

Sunčanica

Režija: Nikita Mihalkov

Uloge: Martin Kalita, Miloš Biković, Anastasia Imamova, Sergej Karpov...

Nemali je broj onih (barem pop-ezoterika i osvedočenih pop-kulturnih konzumenata) kojima je, prilikom nenadane i brzinske najave svetske premijere novog filma Nikite Mihalkova upravo u srpskoj prestonici, na um kao prva od svih mogućih asocijacija pala Beyonce koja je iz neba pa u rebra plasirala svoj aktuelni album. Nažalost, ako je ta analogija uopšte i na mestu, tu se svaka sličnost i završava, jer, naprosto – Beyonce je u tom hajdučko-uskočkom maniru predočila svoj najbolji i najzreliji album u karijeri, a Mihalkov je, tu sumnje teško da može i biti, u Beogradu premijerno predstavio najlošiji film u svojoj plodnoj i svakog i svačijeg respekta vrednoj filmografiji.

Dalo bi se oprostiti sve (i taj prepad i svečarska ushićenost i tsunami od naleta lako kvarljivog patriotizma... i posve neracionalno filmsko trajanje Sunčanice od okruglo tri sata...) da je film iole ili upadljivo bolji. A nije. Reč je, nažalost, o promašenom i razbarušenom ostvarenju, uz sve to satkanom od preterivanja, neumerenosti, ziherašenja i potrošenih i arhaičnih zahvata, koje pritom (a to biva sve češća boljka starijih, a potvrđenih i nekada relevantnih autora) ne uspeva da pojasni zašto baš sada priča o tome i zašto baš na prikazani način. Naime, Mihalkov (i u domovini i filmskom delu sveta doživljen kao državotvorni reditelj i autor po meri onih koji dreše kesu i o filmskim pitanjima odlučuju) u Sunčanici je dosta nezgrapno spojio par naslova iz proze znamenitog Ivana Bunjina, ideološki pronašavši poziciju sa koje on (Mihalkov) otvoreno kritikuje komunističku vlast i njene početke, a na čiju svetlu tradiciju se počesto poziva i sam Vladimir Putin. I mimo ovog nesklada, ostaje nejasno zašto se Mihalkov opredelio za ovu i ovako ustrojenu i sročenu filmsku povest upravo sada, a to je pitanje u stilskom smislu ključno jer Sunčanica ostavlja utisak neprijatno prenaplašene arhaičnosti koja nije pitanje višeg koncepta nego je sama sebi svrha. Sunčanica, uz to, ne biva ni vožnja u rikverc, kao odraz ciljane i sadržajem i implikacijama bremenite provokacije, te Mihalkov, nekada vrsni i stilista i filmski pripovedač, ostaje do kolena, recimo, zaglubljen u mulju filmskog pluskvampperfekta, koji onda kao takav slabo koga i može da zanima i uznese. Sunčanici fali mnogo toga (razlog postojanja, istinskog rafinmana, osobenosti, kuraži, polemičnosti, filmske učinkovitosti...) ali ponajpre u oči upada to što Nikita Mihalkov propušta i nekoliko čistih zicer-prilika da ovo svoje delo, pa bilo ono tako predano prevaziđenom stilu i izrazu, ojača intelektualnim slojem, koji ga je nekada (ne tako davno, zapravo) krasio i koji mu je tada tako neusiljeno išao od ruke.

Kako već biva, lišena barem priveda zaumnosti i polivalentnosti na tom značenjskom planu,

Sunčanica brzo zaluta u šotrijanske vode kič-revizionizma. Stvar donekle spašavaju nepobitna Mihalkovljeva zanatska superiornost u odnosu na našeg prokazanog Šotru i upadljiva produkciona relaksiranost koja omogućuje niz masovnih scena u barem tačnom kostimografsko-scenografskom vide-nju. Kako nedostaje vidljiva i filmski učinkovita veza između kraka priče koja se tiče skore tragedije zarobljenih belogardejskih oficira i vojnika i ljubavnog promašaja jednog od njih, trinaest godina pre toga, Sunčanica biva prepuštena labavo umreženom nizu ambicioznih i fotogeničnih prizora koji ostaju upravo samo to.

Osim toga, Mihalkov se u slučaju Sunčanice prepustio svim mogućnostima stereotipa o vazda razmahanoj, uznetoj i/ili ganutoj ruskoj duši, te i ljubavna priča, očito projektovana da zadivi svojom grandioznošću, na kraju biva tek skup opštih mesta iz podžanra naglašene i bezrezervne melodrame, dodatno opterećen nedopustivom metiljavošću kao okvirnim tonom. Istini za volju, neki će, uprkos tome, Sunčanicu pamtili po, reklo bi se, nenamernoj farsičnoj sceni seksa bez golotinje, i u tom se segmentu dosta jasno očitavaju brojne, ako ne i sve slabosti ovog Mihalkovljevog rada, a, čini se, i njegovih trenutnih stilskih opsesija i preferenci.

Mihalkov, a time se nanovo pridružuje armiji klonulih ili odlutalih zaslužnih veterana na polju filma, ostaje veran autoreferencama i autocitatima, te i to doprinosi ukupnoj minutaži i opštem utisku prenaplašenosti, pa i hipertrofije kao krovnog koncepta od kog se krenulo u ovu priču. Sve pomenuto, naravno, jeste sasvim legitiman izbor autora, a stoji da i ovakva Sunčanica može da se pohvali opštom uprizorenošću i zanatskom kompetencijom autora, kao i nizom zrelih glumačkih ostvarenja, ali i pored toga jasno je kao (sunčan) dan da Nikita Mihalkov, mimo svog ovog blefa i halabuke, i može i mora znatno bolje od ovoga.

Piše: Đorđe Bajić

Mali Budo

Režija: Danilo Bečković

Scenarij: Danilo Bečković i Dimitrije Vojnov

Uloge: Petar Strugar, Sergej Trifunović, Petar Božović, Tihomir Stanić, Andrija Milošević, Milorad Kapor, Stefan Bundalo, Slobodan Cusić, Aleksandra Janković, Hristina Popović, Marko Kon, Jelena Rakočević, Slaviša Čurović, Tanasije Uzunović, Toma Kuruzović, Marko Bačović, Doris Radić, Maja Miloš..

Reditelj Danilo Bečković i scenarista Dimitrije Vojnov su od 2005. godine pa naovamo u nekoliko navrata pokušavali da realizuju svoje zajedničke filmske projekte. Nije im se dalo. Tinejdžerska komedija „Doba nevinosti“, triler „Turbo dizel“ i horor „Monte zombi“ su ostali u limbu nikada snimljenih srpskih filmova. Posle gotovo decenijske borbe, tandem Bečković–Vojnov izvojevao je svoju prvu pobjedu na domaćem terenu. Crna komedija „Mali Budo“ je prvobitno bila zamišljena kao kratki film, jedan od tri segmenta koprodukcijskog omnibusa. Kako se u međuvremenu od tog projekta odustalo, Bečković je odlučio da zaigra na sve ili ništa i dosnim scene koje su mu bile potrebne da „Mali Budo“ dostigne minutažu dugometražnog filma. Nije to bio lak poduhvat – radilo se sa veoma malo novca i izuzetno puno entuzijazma, ali je na kraju, kao proizvod zajedničkog napora svih umešanih, nastao „Mali Budo“, film koji je krajem septembra ušao u bioskope širom Srbije, Crne Gore i Republike Srpske i naprečac osvojio publiku.

Danas, dve nedelje od premijere (ovaj tekst je napisan 10. oktobra 2014) možemo konstatovati – „Mali Budo“ je prvoklasni bioskopski hit. Još je neizvesno da li Bečkovićev film može da se približi brojkama koje su postigli filmovi iz serijala „Montevideo“, ali cifra od oko 160.000 gledalaca za dve nedelje prikazivanja je divljenja vredna. Uspeh je utoliko veći ako imate u vidu da su Bjelogričevići filmovi čist zicer – skupi kostimirani spektakli koji baštine jedan od najsvetlijih trenutaka iz srpske (sportske) istorije. „Mali Budo“ je, sa druge strane, jedan mali film o Crnogorcima u Beogradu, snimljen „na mišić“, u skromnim uslovima i bez (značajnije) finansijske podrške. U čemu je onda tajna? Odgovor je, zapravo, veoma jednostavan. Domaća publika se uželela kvalitetne domaće komedije. Bečković i Vojnov su ovo dobro osetili, te su se namerili da gledaocima ponude repertoarski užitak par excellence. „Mali Budo“ je izuzetno dopadljiv film, smešan i uzbuđljiv, krcat

likovima koje nećete moći lako da zaboravite. Da, svakako, populistički pristup je evidentan, autori otvoreno koketiraju sa publikom kako bi je privukli u mrak bioskopskih sala (s tim u vezi treba pohvaliti i odličnu medijsku kampanju distributerske kuće Taramount), ali, istovremeno, tu istu publiku ne potcenjuju i ne propuštaju priliku da pokažu svoje filmsko umeće. Taj spoj komercijalnosti i kvaliteta je ono što „Malog Budo“ čini posebnim i superiornim, to je kombo koji je publiku privukao i zadržao u bioskopima.

Petar Strugar, Mali Budo iz naslova, odličan je – upečatljiviji nego u „Montevideo“ koji je od njega napravio regionalnu zvezdu. Stariji brat Trifunović je takođe u dobroj formi, a to isto važi i za sve ostale glumce u filmu. Slabe karikre tu nema – kako među doajenima, tako i među relativno novim/nepoznatim licima. Ne bi me začudilo da Stefanu Bundalu i Jeleni Rakočević „Budo“ bude odskočna daska za dalju karijeru, dok prijatno iznenađenje predstavlja i minijatura kompozitora Marka Kona. „Budo“ je, valja istaći, dugometražni debi direktorke fotografije Bojane Andrić koja je postigla gotovo nemoguće – Beograd viđen njenim objektivom deluje kao prava pravcata svetska metropola, dok je za montažu bio zadužen iskusni Aleksandar Popović.

Dok sa nestrpljenjem očekujemo sledeću kolaboraciju Bečkovića i Vojnova (uigrani tandem već priprema dva nova projekta – karate dramediju „Jesen samuraja“ i nastavak „Malog Bude“), stižu vesti da je u Sloveniji upravo završeno snimanje tinejdžerske komedije „Julija u alfa romeu“, filma nastalog po njihovom scenariju za „Doba nevinosti“. Utešno je znati da se upornost i talenat, pa makar samo ponekad, isplate i u ovom delu sveta.

Piše: Đorđe Bajić

Neposlušni

Scenariio i režija: Slobodan Skerlić

Uloge: Hana Selimović, Mladen Sovilj, Minja Subota, Danijel Šike, Ivan Đorđević, Marko Janjić, Zarko Radić, Branka Selić, Dunja Tatić, Rastav Sekulović

Jedno vreme je u srpskoj kinematografiji vladala prava oseka filmova o mladima i odrastanju, ali se to, na sreću, poslednjih godina promenilo. Stasala je nova generacija domaćih autora koji su u svojim debitantskim filmovima progovorili o bolu i lepoti sazrevanja. Jesen u mojoj ulici (2009) Miloša Pušića, Tilva Roš (2010) Nikole Ležaića, Klip (2012) Maje Miloš, Varvari (2014) Ivana Ikića i Neposlušni (2014) Mine Đukić su zaista dragocen niz. Poetike ovih mladih autora i pristup filmu su, da stvar bude još bolja, prilično različiti, pa su istu/sličnu temu sagledali iz različitih uglova ovih pet filmova u zbiru stvaraju kompleksnu, kaleidoskopsku sliku odrastanja u savremenoj, beskrajnom tranzicijom izmučenoj Srbiji.

Najnovija perla u toj niski, Neposlušni Mine Đukić, najbliži su po tonu Tilvi Roš, što i ne čudi imajući u vidu da su se oba ostvarenja izrodila iz producentske kuće Kiselo dete i da su Đukić i Ležaić jedno drugom pomogli oko produkcije. Oba filma odlikuju odlična fotografija i poetizovan, mada u suštini i dalje prilično gorak pogled na odrastanje. Tu negde se sličnosti i završavaju. U Neposlušnima Mina Đukić primenjuje vi-

soku stilizaciju nesvojtvenu našim autorima. Umesto naturščika i improvizacije, ona stvara filmski svet koji ne pledira da kroz prizmu realizma prikaže život onakvim kakav zaista jeste. Po kamernoj dramskoj postavci i atmosferi koju stvara, Mina Đukić se naslanja na radove američkih indirektelja, pa ne treba da čudi što su Neposlušni svetsku premijeru imali baš na Sandensu – festivalu koji već decenijama neguje ovu vrstu filmskog izraza. Neposlušni se mogu opisati i ka road movie, za to svakako postoje valjani argumenti. Putovanje biciklima na koje kreću vršnjaci Leni i Lazar, „velika deca“ od dvadeset i četiri godine, predstavlja put samospoznaje i odrastanja. Neposlušni su veoma brižljivo urađen film. Od početnog kadra pa do samog kraja izdvaja se fotografija Đorđa Arambašića kome su Neposlušni, baš kao i rediteljki, prvo dugometražno ostvarenje na koje je stavio svoj potpis. Svaki kadar je pažljivo postavljen i snimljen, boje su jedno od najvećih bogatstava ovog filma – zlatni sjaj klasja, riđa boja kose glavne junakinje i plavetnilo neba - udruženi, stvaraju nezaboravnu sliku snažne lepote. Odavno nismo bili u prilici da pogledamo jedan

ovako vizuelno uzbudljiv domaći film. Bez obzira što je radnja Neposlušnih smeštena u sadašnjost, film poseduje dopadljiv retro štimung koji se ogleda u pažljivom izboru kostima (za koje je bila zadužena još jedna debitantkinja – Suna Kažić) i muzike (šlageri 60-ih koje izvode Minja Subota, Anica Zubović, Ivo Robič i Đorđe Marjanović). Minji Suboti, čoveku koji je pesmom i radošću obojio mnoga detinjstva, pripala je i mala, ali izuzetno važna rola. On u Neposlušnima preuzima ulogu sveznajućeg i sveprisutnog pripovedača koji pomaže gledaocima da bolje razumeju priču, ali je tu i da, s vremena na vreme, podstakne glavne junake u pravcu preispitivanja njihovog odnosa.

Mina Đukić priči o sazrevanju pridodaje i osvrt na žensko-muške relacije. Leni i Lazar se, naime, poznaju od detinjstva, ali nikada do kraja nisu razjasnili šta su jedno drugom. Putovanje na koje kreću, za Lazara, bar je tako na početku, predstavlja samo još jednu avanturu, dok je za Leni mnogo više od toga. Ova nesigurna mlada žena koja u sebi još uvek nije našla snage da do kraja odraste, beži od obaveza i kolotečine koja je sve više guši, a u nadi da će ponovo osetiti nesputanost i slobodu detinjstva koje je iskusila sa Lazarom. Film je pripovedan iz ženske perspektive, ali je Lazarevo prisustvo ključno za razumevanje Leninog lika – on je katalizator procesa koji se odigrava u glavnoj junakinji.

Neposlušni nisu savršen film, nit priče se povremeno gubi u sveopštem oneobičavanju, ali, kada se sve sabere i oduzme, konačni utisak je veoma povoljan. Mina Đukić je snimila ubedljiv debi i sebi obezbedila mesto na listi autora na koje u budućnosti treba ozbiljno računati. Posebno treba ceniti njenu istrajnost da bude drugačija, svoja i da ni za milimetar ne odstupi od vizije koju je zacrtala. E, to se zove neposlušnost!

Piše: Zoran Janković

Varvari

Režija: Ivan Ikić

Uloge: Željko Marković, Nenad Petrović, Jasna Đuričić, Marina Vodeničar

Ako bih (recimo, suludog ekonomisanja ili čisto hira radi) morao da izreknem brzopotezni sud o Varvarima Ivana Ikića u samo jednoj jedinoj reči, u prvih deset sigurnih favorita među mogućim atributima probila bi se odrednica 'odocnelost'. Istina je, Varvari su odocneli po nekoliko krupnih i važnih aspekata, ali ovaj leksički i ne baš zaumni manevar grdno bi se ogrešio od Varvare, koji su zbilja valjan i zanimljiv film, i to ne samo sagledavano u kontekstu novijeg srpskog debitantskog filma, koji predstavlja jednu od najsvetlijih i najpostojanijih kategorija srpskog filma danas.

Pominjana odocnelost se možda ponajpre tiče estetike tog naglašeno stilizovanog naturalizma/hiperverizma, koji ispod krinke potencirane svedenosti ipak krije dve važne težnje – da se, bez ideoloških/državotvornih i drugih ušminkavanja, progovori koja filmska o neveseloj društvenoj zbilji, odnosno da se podno te upadljive svedenosti jasnije ukaže na samu bit priče i namere autora. Naime, Varvari se u tom smislu naslanjaju na poetiku ne tako davno viđenu u Klipu Maje Miloš i Tilvi Roš Nikole Ležaića, ipak, ukupno uzev, superiornijim filmovima od Ikićevog prvenca. Ipak, uprkos tom lakom i prilično očiglednom sudu, mora se primetiti da se i Ikić dosta sigurno snalazi na polju samoizabranog stilskog izraza i da svakako i sam ima šta važno i pametno da kaže i pokaže (i) i na tom planu.

Varvari, osim toga, za jedan od ključnih motiva imaju fudbalsko huliganstvo, čime, hteli-ne hteli, stupaju u analogiju sa daleko inferiornijim Šišanjem Stevana Filipovića, pre samo par godina prilično gledanim, a sada, čini se, već potpuno zaboravljenim i irrelevantnim ostvarenjem. Tamo gde Filipović nudi ždanovljevske pamfletizam, Ikić nastoji da razume i pronikne u suštinu tog, sada već zamašnog, društvenog fenomena i anomalije; i premda su i u spokojnijim i filmski naprednijim delovima planete filmovi o fudbalskim huliganima izatkani na manje-više izrabovanim opštim mestima, Ikić u Varvarima uspeva da uspostavi jasnu vezu između tog i ostalih krakova priče svog debitantskog igranog dugometražnog rada.

Najposle, Varvari su možda odocneli i po pitanju ideološke dimenzije filma, tj. ideološkog svetonazora na koji se autor ovde oslanja. Ipak, uprkos tom posve očekivanom i nimalo nadahnjujućem aspektu ovog filma, Varvari donose i izvestan dašak svežine u tretmanu (na filmu ionako mahom zatumljenog) kosovskog društvenog narativa (otac, navodno, nestao tokom sukoba na Kosovu i Metohiji zapravo živi u Mladenovcu bliskom Beogradu sa, kanda,

novom porodicom). Ako ćemo pošteno, mada se počesto čini da mlađi autori dragovoljno, pa i neoprezno srljaju u pravcu tog skliskog terena ionako lako kvarljive i promenljive ideološke matrice, mora se primetiti da je možda preambiciozno i neiskreno sa bezbedne distance očekivati od mlađih filmskih autora da se na prostoru od tek nekoliko filmskih rolni, a tako rano na svom razvojnem putu, pokažu kao formirani mislioci sasvim zrele, promišljene i vešto artikulisane vizure kada je reč o pitanjima od šireg društvenog značaja.

Varvarima se može zameriti i na izvesnoj dramaturškoj zbrzanosti, pri čemu neki od tokova priče ostaju nedorečeni i vise u vazduhu u odnosu na korenski deo ove povesti, ali, sa druge strane, Ikiću i ekipi mora se pritom odati priznanje za nekoliko lako uočljivih vrednosti ovog filma. Naime, Varvari u svoj svojoj ogoljenosti ostavljaju nedvojbeno jasan utisak filma u čisto filmskom shvatanju tog ionako varljivog pojma; osim toga, Varvari plene emotivnošću, a gluma ključnih aktera (naturščika) odiše sugestivnošću na koju je teško ostati ravnodušan, odabir muzike je mudar, rečit i promišljen, minutaža je posve prijatna, a direktor Miloš Jaćimović je, nakon već pominjane Tilve Roš, ovde nanovo pokazao svoje, čini se, nemalo snimateljsko umeće, uspevši da u tom dosta srodnom izražajnom ključu načini upadljivo različit snimateljski doprinos ovom, da ponovimo, sasvim valjanom debitantskom filmu Ivana Ikića.

Kad se sve to sabere i izvaga, ostaje utisak da su Varvari dosta dobar i upečatljiv show-case film, delo koje jasno i glasno preporučuje reditelja koji zavređuje pomnu pažnju gledateljstva i kritike i ostvarenje koje je možda ostalo u zasenku ove iznenađujuće dobre i zanimljive srpske filmske godine, a što je posledica isključivo traljave distribucije ovog, ponovimo to još jednom, sasvim zgodnog filma.

Sedam žigosanih

Iako smo, zahvaljujući dovitljivosti brojnih internet i TV entuzijasta, na dnevnoj bazi bombardovani novim i novim epizodama novih i novih (uglavnom) američkih serija, ne dešava se retko da nam apetit ostane nezadovoljen. Razlog — serija uz koju smo provodili sate i sate nije toliko zanimljiva tamo nekim Amerima, te iz tog razloga biva ukinuta. Na hiljade nesnimljenih sati brojnih serija, od kojih su neke postavile nove scenarističke, produkcione i tehničke standarde, sada su u nekom kosmičkom depou od birokrata umravljenih ideja, a jedan kratak spisak na kojem se nalaze neke od njih mogao bi da izgleda, možda, baš ovako.

Koliko ste spremni da poverujete autoru serije koji kaže da je seriju isplanirao od početka do kraja? A koliko ste spremni da poverujete onom ko tvrdi da događanja u seriji smišlja od epizode do epizode? I u jedno i u drugo teško je poverovati, a čak više od dve decenije nakon okončanja serije Tvin Piks (Twin Peaks, 1990—1991) nije sasvim jasno koliko ima istine u izjavi njenog autora, Dejvida Linča, da je dijaloge, scene, katkad i likove, često smišljao na setovima neposredno pre snimanja. Serija koja kombinuje dramu, triler, misteriju, natprirodno i sapunicu, dobrim delom

potvrđuje njegovu tvrdnju, a to je samo jedan od zanimljivih produkcionih detalja ovog televizijskog fenomena čija je premijera 8. aprila 1990. označila novu fazu u razvoju televizijskih serija. Linč je Tvin Piks osmislio sa Markom Frostom, dok je domaćin serije, tokom godinu i po dana njenog trajanja, bila mreža ABC. Nakon druge epizode Linč je napustio snimanje i vratio mu se nakon što je završio snimanje filma Divlji u srcu. Često se može čuti ocena da su Linč i Frost seriju zapravo i osmislili kao kratku, i da je ona za njih bila jedan vid eksperimenta i zabave, i da je otk-

zivanje bilo unapred, ako ne planirano, a ono očekivano. Iz ovog ili onog razloga, ABC je tokom kratkog perioda njenog emitovanja primio na hiljade pisama, a zbog onih koji su, možda, slutili brz kraj serije, njeni autori su već u petnaestoj epizodi bili primorani da otkriju ko je ubica Lore Palmer, što je bila i centralna tačka priče. Prva sezona Tvin Piksa bila je nominovana u četrnaest kategorija za nagradu EMI, dobila je dve, i osvojila tri Zlatna globusa, među njima i onaj za najbolju TV seriju. Serija je dobila i filmski nastavak — Fire Walk With Me. Današnjem prosečnom televizijskom konzumentu teško je objasniti značaj Tvin Piks fenomena, i ukazati na činjenicu da bez njega ne bi bilo serija koje danas tako lako kombinuju različite žanrove. Nešto što se kreće između angažovane sapunice i odličnog osmišljenog natprirodnog trilera — bilo je nešto novo onda, dobrodošlo je sada i biće uvek. Upravo u vreme pisanja ovog teksta stigla je najava snimanja nastavka Tvin Piksa. Komentar? Konačno!

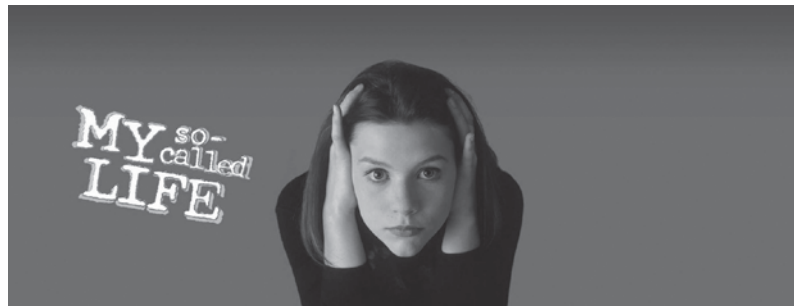
Moj takozvani život (My So-Called Life, 1994—1995), ABC-jeva tinejdžerska drama, danas ima kulturni status, ali je za svojih devetnaest epizoda zabeležila veoma nisku gledanost. Iz istih razloga iz kojih je zaradila kulturni status, nije pridobila više gledalaca. Progovarala je, prvi put, o tabu temama i problemima koje su zasigurno imali i protagonisti hiperpopularne serije Beverli Hills, ali su pametno čitali i inkasirali zelembače. Alkoholizam, homofobija, droga... Svako je iz svojih razloga voleo ovu seriju. To su dokazali i jednom akcijom — u slučaju Mog takozvanog života, prvi put u istoriji, internet je iskorišćen da se pokaže kako jedan TV šou ima dovoljno sledbenika da se opravda njegovo snimanje. Fanovi su čak objavili i skupe oglase u "The Holywood Reporteru" i "Varietyju" u kojima su pozvali producente da nastave snimanje. Zalud... Vredno je pomenuti da je tada petnaestogodišnja Kler Dens za ulogu u seriji osvojila Zlatnog globusa. Nikom mlađem od nje to nije pošlo za rukom. Serija Carnivale (2003—2005) ušla je na male ekrane na mala vrata, i na još manja izašla. Produkcijsko čedo HBO-a nakon samo nekoliko epizoda nateralo je fanove pominjanog Tvin Piksa da pomisle da su konačno dobili nešto po svom ukusu. I nisu bili daleko od istine,

bar za kratko. Serija o putujućem cirkusu smeštena u vreme Velike depresije, navodno je trošila više para nego što je zarađivala. Baš kao što je nekada Tvin Piks na svoj način učinio granice televizijskih serija rastegljivim, tako je 2003. Carnivale to učinio finansijski, cenom koštanja svake od epizoda — čak četiri miliona dolara. Bilo je reći da će se snimanje nastaviti uz smanjeni budžet, ali ni to se nije dogodilo. Autor serije, Danijel Knauf, još je na samom početku snimanja zamislio da bi za zaokruživanje priče bile neophodno šest sezona. Nakon okončanja snimanja, probao je da kroz knjige i strip fanovima podari završetak priče, ali HBO nije želeo da ustupi prava. Fantastični (u svakom smislu) likovi, ambiciozna priča, bizarna objašnjenja i obrti, likovi koje zavolite na prvu loptu, a na drugu još više, prerasli su u kult posle samo 24 epizode. Deadwood (2004—2006) je jedna od onih serija čije je otkazivanje zaista zabolelo. Otkazana je podmuklo, mučki, mesec dana pre početka prikazivanja treće i, kako je bilo najavljeno, poslednje sezone. HBO je tada objavio da ugovori glumaca angažovanih na ovoj istorijskoj vestern drami nisu obnovljeni. Sam razlog otkazivanja ostao je nejasan, i po svemu sudeći reč je o kombinaciji lošeg rejtinga, podeljene kritike i, podrazumeva se, senzibiliteta nekog tipa u HBO-u. Autor serije Dejvid Milh je, pritom, navodno već bio fokusiran na svoj sledeći projekat — John from Cincinnati. Žalostan je podatak da je HBO ponudio mogućnost Milhu da snimi mini-sezonu od šest epizoda kako bi zaokružio priču, ali da je on to, navodno, odbio. I opet se, kao u slučaju nekih drugih kulturnih serija, pojavljuju naznake da bi finale serije o počecima američkog kapitalizma, u periodu posle 1870. godine, i to kroz prizmu života poznatih ličnosti poput Kalamiti Džejn, Divljeg Bila Hikoka, Sola Stara i Vajata Erpa, moglo postati film, ali šanse za to su sve manje.

Za Rim (2005—2007), seriju čija je produkcija prosto gutala dolare, snage su morali da udruže mreže BBC, HBO i RAI. Tako je serija autora Bruna Helera počela da guta i funte i evre. Zamišljena kao mini-serija, po epizodi je koštala neverovatnih 10 miliona dolara, i bila najskuplja serija do tada (pretekao ju je Pacifik Stivena Spilberga i Toma Henksa, koji su potrošili preko 200 miliona dolara na produciranje svoje mini-serije). Naravno, ulog je već na početku emitovanja urodio plodom, rejtinzi su bili skoro pa proporcionalni uložnim parama. Ipak, istovremeno sa emitovanjem prve, najavljeno je snimanje druge sezone, ali i potvrđeno da će ona biti i poslednja. Serija je snimana u Evropi, a troškovi preokookeanskog snimanja za HBO su u jednom trenutku postali previsoki. Moram li da napominjem da se nedugo nakon otkazivanja, tačnije 2008, moglo čuti da je u planu snimanje nastavka serije u vidu filma?! Bruno Heller, tvorca serije, izjavio je 2010. da je scenario za film gotov, da bi iste godine izjavio da je film na stand by-u, i vratio se svojoj znatno isplativijoj seriji — The Mentalist. Ne sme se zaobići ni činjenica koja će Rim uvek iznova aktuelizovati — na seriji je, kao producent, radio i scenarista, režiser i producent Džon Milijus (režirao Konana Varvarina i Crvenu zoru, napisao prva dva Prljava Harija, bio koscenarista Apokalipse sada).

Serija Luck (2012) sigurno zauzima posebno mesto u panteonu neočekivano otkazanih američkih serija. Ne zbog kvalitetne glumačke postavke (iako su ovu predvodili niko drugi do Dastin Hofman i Denis Farina), niti zbog originalnosti osnovne priče (iako se ona naslućivala već iz sižea koji predstavlja dva nekadašnja mafijaška pajtosa u tumačenju Hofmana i Farine). Broj emitovanih epizoda (samo devet), kao i činjenica da je posle emitovanja i uspeha pilot-epizode odmah naručena druga sezona, mogli bi da osiguraju to posebno mesto. Ipak, za to se pobrinula eutanazija tri konja povređenih tokom snimanja. Organizaciji za zaštitu životinja PETA ovo je bio zicer za sudsko zakucavanje. HBO je porekao odgovornost, ali i naglasio mogućnost da bez obzira na preduzete mere do povreda životinja opet može doći, i da nisu raspoloženi

sa sudska i vansudska poravnjanja. Uloge u seriji bile su dodeljene i Ričardu Kindu, Kevinu Danu, Niku Noltu, Ianu Hartu, ser Majklu Gambonu, Džil Hene-si... Šta? Potražićete tih devet epizoda? Firefly (2002) je serija koja je neverovatnom brzinom stvorila jaku bazu fanova od kojih je velika većina imala zavidan staž SF konzumenata. Neobičan, ili bolje reći, originalan hibrid naučne fantastike i vesterna bio je, činilo se, sve samo ne predodređen za brzo gašenje. A, ipak, to se dogodilo posle samo 14 epizoda. Autor serije, sada već dokazani genijalac Džo Vidon i producent Tim Miner u prvih nekoliko epizoda pokazali su da su kreirali autentične, zanimljive likove koji će se odmaći od SF stereotipa. Radnja serije počinje 2517. godine, nakon što su ljudi stigli do novog solarnog sistema, i prati devetočlanu grupu odmetnika na brodu Serinity. Vidon je priču opisao rečima "devetoro ljudi koji gledaju u tamu svemira i vide devet različitih stvari". Čak je i ova naznaka bila dovoljna da me kupi. Vas nije? Onda ovako... Prošle godine list "Entertainment Weekly" je Firefly stavio na 11. mesto liste kulturnih TV serija u proteklih 25 godina. Lista pod nazivom "Najbolje kultne serije svih vremena" časopisa "TV Guide's" stavila ju je na prvo. Bredf Rajt, ko-kreator serije Zvezdana kapija, Firefly smatra najboljom otkazanom serijom ikada. Zbog već pomenute fanovske baze snimljen je Serinity, film koji, kako-tako, zaokružuje radnju. Tri hiljade čitalaca magazina SFX proglasilo ga je najboljim SF filmom. Dovoljno? Još niste našli neke torente?

Vek džezza (16)

Biti džez muzičar

Različiti su stavovi prema džez muzičarima. Neki na njih gledaju sa podrugljivom tolerantnošću smatrajući da je to prolazna mladalačka ludost. Ipak, nekolicina veoma strogo gleda na „mane“ džez muzičara – stav koji je verovatno pothranjen izvesnim holivudskim filmovima – i vidljivo reaguju kad čuju da je neko džez muzičar.

Jedan džez muzičar ovako opisuje susret između džez muzičara i tipičnih konzervativaca: „Uz sleganje ramenima i brz pogled da im slučajno ćerka nije u blizini, oni postavljaju bujicu pitanja u stilu: 'A šta vi zaista radite?' i 'Zar džez nije ona muzika koju svira Lorens Velk?' Ovo govore sa nipodaštavanjem za slučaj da ne odete predaleko i njihovom sinu date malo od onog 'čudnog duvana' koji pušite. Ako vas ponude pićem, to je obično mali slatki šeri, kako nešto jače ne bi oslobodilo vaše strasti.“

Poput svakog umetnika, i džez muzičar odbija da se povinuje uobičajenim zahtevima društvenog života: da svako ima stalni posao, ženu i decu, kredit u banci i perspektivnu budućnost. Zbog zahteva profesije, on ne može da se bavi svakodnevnim poslovnim obavezama i njegova primanja su uglavnom manja od nacionalnog proseka, bez mogućnosti da stekne državnu penziju.

Uglavnom zbog ovih razloga brakovi džez muzičara su podložni krizama. Većina devojaka je vaspitana da očekuje od muža da on bude taj koji obezbeđuje sredstva za život, da dobro zarađuje i da je u stanju da slobodno vreme posveti ženi i porodici. Priroda njegovog posla ga u tome sprečava, jer je često preko noći van kuće i – bez obzira što je vreme „grupi-devojaka“ prošlo – još uvek postoje šanse za preljubu. Kod kuće će verovatno vežbati ili neumereno slušati ploče i spremno će prihvatiti posao u poslednjem trenutku, što će možda poremetiti dugoročne planove njegove žene.

I u drugim aspektima džez je izgleda sačuvao svoju „muškost“. Njegov imidž, sličan onom koji gaje fudbaleri (piju pivo i muvuju devojke) uglavnom je istinit. On nema feminizirane konotacije velikog broja tzv. „klasičara“. Homoseksualnost nije nepoznata, ali je izgleda retka i ignoriše se.

S obzirom na to da uglavnom rade na mestima gde se služi piće, ne čudi da džez muzičari često previše piju. Obično se pije u društvu, pre, za vreme i posle svirke, a nije neobično da se koncert ne

završi iz muzičkih razloga već iz razloga koje diktiraju lokalni zakoni. Nema sumnje da nešto alkohola pomaže „opuštanju“ i neki mogu da, uz dobro rasuđivanje, održe tu opuštenost tokom cele večeri. Ipak, postoji vrlo uska granica između opuštenosti i pijanstva. Da citiram Čarlija Parkera (koji inače nije praktikovao ono što propoveda): „Muzičar koji kaže da svira bolje bez obzira da li je na „čaju“ (marihuana), igli ili pije sok, pravi je pravcati lažov... Kada previše popijem, nisam u stanju ni da ispravno pokrećem prste, a kamoli da odsviram pristojnu ideju.“

Takozvane „teške droge“ su takođe problem. Istorija džezza puna je tragedija kao što su one Čarlija Parkera i Fetsa Navara. U jednom trenutku (četrdesete i pedesete godine prošlog veka) veliki broj značajnih džez muzičara bio je navučen na heroin: Dekster Gordon, Soni Rolins, Ted Dameron, Bad Pauer, Art Blejki, Džej Džej Džonson, Džeki Meklin, Majls Dejvis, Džo Gaj i Bili Holidej, Sten Gec, Džeri Maligen, Red Rodni i Čet Bejker među ostalim manje poznatim. Mnogi od ovih muzičara uspeali su da se oslobode zavisnosti, ali su u međuvremenu u muzičkom i kreativnom smislu prošli veoma loš period. Da citiram opet Čarlija Parkera: „U danima dok sam bio na 'stafu' mislio sam da sviram bolje, ali preslušavajući te ploče sada znam da nisam.“ Možda su današnji muzičari naučili nešto na greškama prethodnih. Zavisnost od kokaina ili heroina danas je mnogo ređa, mada se alkohol zadržao. Jedan od razloga može biti sve lošiji ekonomski status džez muzičara. Oni bi možda i imali dovoljno novca da počnu sa navikom, ali održavanje zavisnosti bi bilo nemoguće bez upadanja u kriminal, kao što mnogi narkomani čine. Zbog slabe ekonomske situacije džez muzičara „dileri“ su se odselili iz džezza i sada prodaju negde drugde. Razlozi zbog kojih se džez muzičari okreću drogama i alkoholu su, kako sam već pomenuo, povezani sa okruženjem u kome oni uglavnom sviraju. Postoji jedno fino zapažanje tromboniste Boba Brukmajera koje vredi navesti skoro u celini: „...Džez je najzanosniji oblik kreativnosti. Nijedna vrsta muzike nije tako emotivno intenzivna za ljude koji je stvaraju kao što je džez. To je trenutna, senzacionalna emocija. Kod slikara ili vajara stvaranje je sporiji kreativni proces. U ovim i drugim umetnostima dopireš do najviše tačke, ali samo u određenim trenucima. U džezu, kad sviraš s pravim ljudima, često možeš stići do te najviše tačke tokom samo jedne noći, a kad stigneš, onda je to uzbuđenje koje može da nadmaši samo vođenje ljubavi. Ići do te najviše tačke pojačava i sve ostalo. Pretpostavite da ste u

Klivlendu. Ako je dobra noć, vi već urlate do trenutka kada treba da prestanete sa sviranjem. Gde idete nakon toga? Ne postoji bar ili slično mesto da se opustite. To je kao prekinuti orgazam. ...Neki momci pokušavaju da produže to osećanje ekstaze. Drugi žele da ga prekinu, a ima dosta droge koja može da te opusti.”

Ostali razlozi mogu da budu muzičareve brige zbog finansijske nesigurnosti ili zbog bračnih problema. Ipak, možda je najveći problem strah od gubitka kreativnosti. Jer u džezu ima malo mesta gde se možete sakriti. Od vas se očekuje da, kad izađete na binu, date sve od sebe. (Nema sumnje da je izvestan broj muzičara uzimao heroin misleći da će ih pogoditi Parkerov genije). A da ne pominjem žestoku konkurenciju među samim muzičarima. Na primer, Majls Dejvis u svojoj autobiografiji opisuje kako se osećao kad ga je nadmašio trubač Keni Doram: „Čoveče, kako sam bio iznerviran... Samo sam otišao kući, a da nikom nisam ništa rekao, bio je to poslednji set. Razmišljao sam o tom sranju zato što sam imao dosta ponosa. A kad sam pogledao Kenija dok je odlazio, imao je onaj samozadovoljni osmeh i hodao je kao da je visok deset stopa. Znao je šta se desilo – iako ljudi u publici nisu. On je znao i ja sam znao šta se desilo.”

Mit da samo crnci mogu da sviraju džez odavno je srušen. Čak i oni koji su ovaj mit svesrdno podržavali, često nisu bili u stanju da pogode rasu umetnika kad su ih slušali sa ploče. Mnogi od njih su grešili i pri preslušavanju sopstvenih ploča. Jedan od glasnijih zagovornika ovog mita, Čarls Mingus, nije se libio da angažuje i bele muzičare. Isprovociran zbog svoje očigledne nedoslednosti u vezi sa belim alt saksofonistom Čarlijem Marijanom, odbrusio je: „On nije belac, on je Italijan.”

S obzirom na segregacionu politiku američkog društva koja je bila na snazi skoro čitav jedan vek, ovakvi stavovi crnih muzičara su, ako ne opravdani, onda bar razumljivi. Džez je dugo živeo u tom sumračnom svetu, svetu američkog društva, koje zastupa pobožne ideale u svom ustavu i brzo ih krši preko zvaničnih i nepisanih zakona, ali zato strogo čuva društvene tabue. Ako postoji prostor za značajno neslaganje što se tiče tačnih proporcija, uvek je bilo jasno da su izuzetno veliki procenat najvećih džez muzičara činili crnci. Takođe je nesumnjivo, bez obzira na njihovo ekonomsko stanje u bilo kom dobu života, da su crni muzičari bili predmet psihološkog pritiska koji beli Amerikanac nikada nije morao da podnese.

Uprkos koncentrisanim naporima da se održi

segregacija, džez muzičari i ljubitelji su težili da se međusobno upoznaju. Mešani sastav, u početku kao izuzetak, malo pomalo postao je pravilo. Možemo sa velikom sigurnošću tvrditi da je džez prvi počeo da ruši društvene i rasne tabue. Danas većina preostalih čisto crnačkih ili čisto belaćkih sastava zadržava svoj monohromatski karakter više zbog društvenih veza između članova nego zbog aktivne strasti za potpomaganjem rasne solidarnosti. Džez muzičari retko pridaju važnost aplauzu. U najboljem slučaju površno klimnu glavom prema publici. Takođe, oni retko „primećuju” publiku, i ako uopšte najavljuju numere, čine to gotovo nečujnim mumljanjem. Majls Dejvis je godinama bio kritikovan što propušta da najavi numeru, okrene leđa publici i napusti scenu dok drugi ljudi soliraju. Na ove kritike je odgovorio – zamislite njegov hrapav glas (posledica vikanja na nekog agenta posle

operacije grla) – sledećim rečima: „Publika ne bi trebalo da gleda u mene dok drugi sviraju, a trebalo bi i da poznaju moje numere.”

Možda ova indiferentnost prema publici proizlazi iz izvesne neformalnosti u ponašanju džez muzičara. Oni uglavnom nemaju dovoljno lične discipline, retko kad stižu na vreme i uzdižu svoju individualnost do te mere da ih je gotovo nemoguće sakupiti na jednom mestu ukoliko povod nije muziciranje.

Džezeri koriste poseban žargon koji konzervativci ne razumeju. Politički se uglavnom opredeljuju za levicu, mada su retko kada aktivni. Imaju vrlo uvrnut smisao za humor, sličan onome iz „Letećeg cirkusa Montija Pajtona”. Evo primera tipične džezerske šale izvučene iz knjige „Anegdote o džez muzičarima” Bila Kroua: „Koja je razlika između bubnjara i perkusioniste? Oko 300 dolara.”

Piše: Miloš Najdanović

Apple/Island, 2014

U2 Songs of Innocence

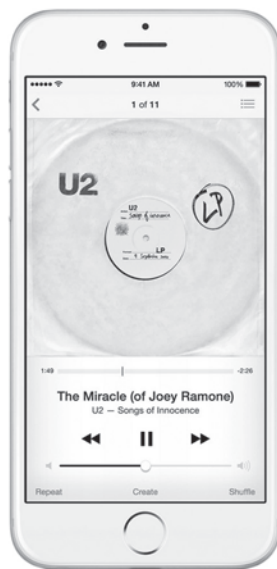
HOLD ME, THRILL ME, KISS ME, KILL ME (ili MRZI ME, UZBUDI ME, POLJUBI ME, UBI ME ili U POTRAZI ZA CEDARWOOD ROADOM)

Tema meseca u svetu muzike bio je „Songs of Innocence“, novo čeljade irskih rokera U2. Nažalost, najmanje zbog muzike, već zbog kontroverze koja ga okružuje, bilo ona pozitivna ili negativna. Iznenadenje je bilo kada je album objavljen na velikom Apple događaju na kome je predstavljen iPhone 6. Svi vlasnici uređaja sa logom načete jabuke probudili su se sa besplatnim albumom U2-a u svojoj virtuelnoj muzičkoj biblioteci. Svi su brujali o tome. Jedni su polemisali o poslovnom aspektu ovakvog poteza - milionima koje je Apple platio bendu da otupi album i istovremeno je krenulo da se diskutuje o budućnosti muzičke industrije, jer je, podsetimo se, i poslednji album Jay Z-a na sličan način deljen, samo preko Samsunga. Kod nas takve poteze imali su Električni orgazam, Van Gogh, Zdravko Čolić, da li preko telefonskih kartica, praškova ili kupovinom u IDEA marketima. Ironija u celoj priči je bila da je pre nekoliko godina Bono javno rekao da U2 nikada neće album poklanjati. U neku ruku ga i nisu poklonili, već prodali tehnološkim gigantima, ali shvataate ideju. Tada su bili revoltirani potezom Radioheada, koji su „In Rainbows“ postavili besplatno na internet. Ha, a eto Radiohead je opet uspeo da ih moralno pobedi. Frontmen benda Tom Jork je svoj novi album bez najave samo postavio za preuzimanje preko BitTorrenta za smešne pare. I tako, dok je Apple trpeo ismevanje zbog „savitljivih“ iPhone šestica, a programeri pravili aplikaciju za uklanjanje „Songs of Innocence“ sa svojih uređaja, Jork uživa u milionima preuzimanja.

Pre nego što dođem do samog albuma i muzike, moraću da se osvrnem i malo na njegovu pozadinu i koju godinu unazad. Ako nekome nije jasno, kao i prethodni album „No Line On Horizon“, i ovaj je jedva snimljen i na mišiće. „No Line On Horizon“ je sniman prvo sa Rikom Rubinom i ta cela verzija je odbačena, pa su menjali producenta i ponovo uposlili Danijela Lenoa i Brajana Inoa, koji su ne samo spasili album već i kreirali najbolje njihovo izdanje još od „Achtung Baby“. Vratili su duh njihovih starih pesama. Album pred nama je takođe na mišiće sniman, koliko god iz benda suprotno tvrdili. Proces snimanja je očigledno predugo trajao, a onda je u roku od nekoliko dana zbrzano konačno miksovanje ne bi li ga spremili na vreme za Apple događaj. To se sve vidno odrazilo na kvalitet proizvoda.

Ovoga puta svoje čedo Bono i ekipa nisu želeli da poveru svojim dugogodišnjim saradnicima, pomenutom Brajanu i Danijelu. I ne razumem zašto menjati ono što funkcioniše. Taj tim je iza pulta učestvovao u kreiranju soničnog zvuka benda, koji je bio njihov pečat decenijama. Ino je napravio taj bend slavnim, radio je na svim bitnim albumima. No, da ne kudimo previše i novu ekipu za miksetom, jer daleko od toga da producijski škripi album. I Dendžer Maus i Pol Epwort su iskusni i dobri u svom poslu. Ali činjenica da su pored njih dvojice morali da uzmu još tri producenta je značilo da ne znaju šta žele i da gađaju na slepo, pa da od sve petorice izaberu najbolje pesme i objave na albumu. Pa ne ide to tako, a ovako iskusni muzičari bi trebalo to da znaju. Zato je „Songs of Innocence“ najveća misterija u U2 diskografiji. I posle silnih slušanja i dalje nije jasno šta se tu dešava, šta su muzički hteli da postignu.

Koncept posle nekog vremena postaje jasan, tj. postao je očigledan kada su ime albuma zalepili na novi omot. Leri Mullen štiti svoga sina, crno-bela kompozicija i igra sa svetlima asocira na „Rattle And Hum“, „Joshua Tree“ i „The Unforgettable Fire“, a figura na njemu neosporivo asocira na debitantske „Boy“ i „War“. I sama činjenica da je jedan deo albuma sniman u Dublinu samo potvrđuje bendovsku nostalgiju i želju da se vrate svojim starim radovima, svom „dodu nevinosti“. A bilo je to divno vreme za bend. Glas mladih 80-ih, socijalno-politički angažovani na svakom polju, ogorčeni ratovima, stradanjima, usput zaljubljeni i sa redovnim problemima svoje generacije, a inspirisani delima Martina Lutera Kinga i Nelsona Mandele. Na turnejama su namerno spuštali cene karata za koncerte, kako bi mogli svi da ih priušte, na svoju štetu; nastupali humanitarno, postali svetski poznati svirajući na Live Aidu. A sada? Bonov aktivizam se svima smučio, postao je neiskren. Bend i dalje mnogo novca donira i skuplja sredstva za razne organizacije, ali se to sada gleda kao poreska olakšica, a ne čin dobrote. Teško je poverovati bendu koji već godinama na sve načina gleda da zaradi novac, a najnoviji potez trgovanja sa Apple-om potvrđuje da svako ima svoju cenu. Verovatno neće Bono na koncertima kada peva „Mothers of the

disappeared“, „Red Hill Mining Town“ ili „Miss Sarajevo“ za promenu uzvikivati imena azijskih radnika koji robuju sastavljajući te dragocene „i“ aparate ili kopajući po rudnicima legure za njegovo pravljenje. Ali to je mnogo šira tema i za neki zaseban tekst, ne za recenziju.

O muzici se zapravo ovde i najmanje ima šta pričati. Vidi se da su silili i da nemaju koncept iza albuma. Pesme su nabacane, sve su stilski različite. Na većini se negde duboko čuje vapaj mladih U2-ovaca i taj zvuk kako pokušava da ispliva, ali ga guši moderna produkcija. Bono više nema glas, oseća se hrapavost, a nesumnjivo je da ispeglane note ne može da reprodukuje na koncertu. Album je pomalo ušao i u zamku prenadubžene produkcije i previše komplikovanja. Devetnaest osoba je dospelo na listu muzičara koji su učestvovali u kreiranju albuma, ne računajući i četvorčlanu postavku benda. Pa gde su ti silni muzičari? Jedino se hor primećuje koji aktivno maskira Bonove nedostatke. Čak je šest različitih klavijaturista na albumu na kome one nisu u prvom planu. Nosilac instrumentalnog dela oduvek je bila Edžova gitara sa njemu specifičnim efektima. Ti dodatni instrumenti su ugušeni i album gubi sirovost i spontanost, zato ne može do izražaja da dođe U2-ov pravi zvuk.

Album ima svoj deo lepih pesama. Nema hitove, ima pesme koje pretenduju to da budu, ali su prolazne i zaboravne. „California“ je jedna od takvih, „Iris“ (jedina gde se jasno prepoznaju Edžovi rigovi) i „Volcano“. Jedina iskrena pesma na albumu, i podjednako moćna, je „Cedarwood Road“ jer ona je bend, ona je U2. U smislu da je u toj ulici u Dublinu sve počelo, i emocije prosto naviru. Ostatak albuma treba preskočiti, ima tu svega i svačega, loše realizovanog, i ne uklapa se ni u jednu epohu U2-ovskog rada, više je neko pećanje da se vidi šta prolazi kod publike i koji pravac da nadalje prate. Samo bih još napomenuo numeru „The Troubles“, koja je zanimljiva pauver balada urađena u saradnji sa pevačicom Lajki Li.

Razgovarao: Aleksandar Nikolić Coa

Intervju: On-line izdavaštvo u Srbiji

Naissus calling

Kada ste poslednji put kupili neki disk (ploču) a kada daunloadovali neko izdanje? Ne treba biti genije pa zaključiti da su nas savremene tekovine izdavaštva i muzičke distribucije odavno povukle u svoj vrtlog iako živimo daleko od njegovog epicentra, tačnije u Srbiji. Upravo ta geografska nebitnost je ono što odlikuje nepregledne vode interneta. Niš, po mnogo čemu inferioran u odnosu na Beograd, ipak dokazuje da mu kreativnosti, snage i volje ne manjka kao što mu manjkaju ekonomski parametri. Dokaz tome su i tri jake on-line izdavačke kuće koje funkcionišu u našem gradu. Zato smo i popričali sa Milošem Najdanovićem (Balkanrock Records), Lukom Stojanovićem (Tribal Rajber Label) i Vladimirom Popovićem (Black Planet Records). Njihovu percepciju pomenute problematike pogledajte u nastavku:

Pressing: Zašto ste počeli da se bavite ovim vidom izdavaštva? Miloš (BR): Zato što će jedino ovaj vid izdavaštva opstati u svetu. Kao prvo, digitalno izdavaštvo muziku je učinilo dostupnu celom svetom, isto kao i striming servisi. Tržište je sada ceo svet, nemate više milion posrednika između autora i slušaoca. Proces komunikacije je postao jednostavniji, klik na link i sve je u vašem kompjuteru. Kao drugo, u Srbiji je to jedini, čini se, održivi vid izdavaštva. U zemlji je platna moć mala, kupovina muzike je luksuz, a rokenrol odavno nije muzika srpske elite. Kao treće, ovo je ujedno i najjeftinije rešenje i za izdavače i za bendove. Sada kada je omogućena i PayPal transakcija u zemlji, napokon će moći i da se muzika nudi po principu „plati koliko želiš“, metod koju je svetu ponudio prvi Radiohead sa albumom „In Rainbows“.

Luka (TRL): Dve su nas, da kažem bitne, stvari navele na otvaranje TRL-a. Prva, u tom trenutku nije bilo aktivnih izdavača za bilo kakvu alternativnu vrstu muzike (što danas nije slučaj jer mi nismo jedini i to je odlično), druga stvar je želja da se stvori mreža bendova (u čiju žanrovsku politiku TRL ne zalazi, jer jedina bitna stvar je da bendovi ulaze u muziku sa velikom dozom posvećenosti) koja će međusobnom komunikacijom i zbližavanjem pokušati da razbije dobro poznatu sujetu kod muzičara. U tom slučaju jedini razlog za bavljenje muzikom, nadamo se, biće ljubav i želja za radom na sopstvenim projektima.

Vladimir (BPR): Sve je počelo kao jedna dosta intimna priča. Imali smo mnogo sopstvene muzike a i dosta zanimljivih ljudi oko sebe koji su radili interesantnu muziku koju smo želeli da stavimo na jedno mesto. Bandcamp je delovao idealno zato što se preskaču svi posrednici a i muzika nam je dosta nekonvencionalna pa nismo imali nikakve pretenzije u startu osim da je neko čuje i da spojimo ljude sa sličnim energijama sa ovih prostora. Jednostavno smo iskoristili internet da napravimo mrežu umetnika koji razmišljaju drugačije, kroz DIY koncept sličan američkom hardkoru, samo u duhu vremena u kome živimo. Bitna nam je samo muzika, sloboda i dobar međusobni vaji – bez ugovora, kapitalističkog duha i obaveza.

Pressing: Kakve bendove preferirate u svom katalogu?

Miloš (BR): Originalne i dobro usvirane. Nije uvek baš po mom ukusu, ali nezavisno od žanrova voleo bih da ponudimo što raznovrsniju muziku koja ima dobru i originalnu poruku. Odavno je sve rečeno u rokenrolu, ali to ne znači da neke ideje ne mogu da budu sveže. Takođe, radije bih da u asortimanu imamo što mladih autora, usmeriti omladinu na stvar, da bude kreativno i pomoći im da se snađu u poslovnoj strani muzike.

Luka (TRL): Preferiramo pre svega bendove bez sujete, nadmenosti, neke bezvezne umišljenosti koja realno nikud ne vodi, osim u neke JaSamZvezda svetove, koji su više smešni. I, s druge strane, bendove u čijoj se muzici na bilo koji način oseća taj neki trud i volja ako možda nisu imali dovoljno novca za neku dobru produkciju ili, ne znam ni ja, imaju neke nedostatke u kvalitetu koje će radom ili budućim iskustvima moći da nadomeste. Kao što pomenuh u prethodnom odgovoru, muzički žanr na koji bend prikazuje ideju nam i nije toliko bitan.

Vladimir (BPR): Primetio sam da je iskorišćena reč 'bendovi'. Mi želimo da premostimo taj jaz između bendova i elektronskih izvođača. Danas je sve krossover. Nas je malo a slično razmišljamo pa treba da se držimo zajedno. Što se tiče izdavanja, u početku je Black Planet zamišljen kao reprezent Niša, odnosno juga Srbije, a saradivali smo i sa nekim zanimljivim ljudima iz ostatka Srbije. Međutim, posle prve kompilacije Balkan Under The Radar shvatili smo da je alternativna - eksperimentalna scena celog Balkana dosta mala tako da smo počeli da objavljujemo i ljude sa prostora bivše Jugoslavije. Stranci mogu da izdaju za Black Planet samo u vidu kolaboracije sa nekim sa našeg rustera. Što se žanrova tiče,

nismo ograničeni uz uslov da je to nama zanimljivo. Dobra muzika je dobra muzika. Kompilacije BUTR 1 i 2 su dobar reprezent zvuka koji preferiramo.

Pressing: Šta nudite izvođačima koji se opredele za vas?

Miloš (BR): Jaku medijsku promociju, što nam je prednost zahvaljujući Balkanrock portalu, koji je trenutno najčitaniji rok veb sajt u Srbiji i jedan od najboljih u regionu. Takođe, ono što kod nas je retkost, potpuno besplatnu uslugu izdavaštva i postavljanja sajtova na veb sajtu izdavačke kuće, gde su fajlovi hostovani na našem servisu i time uvek dostupni i ne postoji rizik da će oni posle određenog vremena biti obrisani.

Luka (TRL): Pre svega im nudimo ulazak u jednu „zajednicu“ u kojoj će moći da ostvare kontakte sa drugim bendovima, razmene iskustva, na neki način pomognu jedni drugima i olakšaju im neke poglede na celokupan muzički rad. Uz to imaju mogućnost promocije u toj kakvoj-takvoj bazi koju smo za sad uspjeli da izgradimo (što bez preterivanja smatramo uspehom!), gde će ljudi koji prate neke alternativnije vode moći da se upoznaju sa radom njihovog benda. Pored svega toga i izradu nekih opipljivih izdanja ukoliko je naravno bend zainteresovan za to. I možda najbitnije od svega, nikakvo kapitalističko obavezivanje nekim ugovorima i ostalim šarenim lažama gde im se garantuje da će za taj i taj vremenski rok da postanu toliko i toliko slavni al' će usput morati da pljunu tričavih tol'ko i tol'ko papirnih evropskih novčanica. Ko je u ove vode došao zbog para, neka nas u širokom luku zaobiđe.

Vladimir (BPR): Sve zavisi od dogovora: intimni tiraž diskova i/ili digitalnu distribuciju, internet i koncertnu promociju na nekom od naših događanja, gostovanje u emisiji

Alternacija, koju smo skoro krenuli da snimamo zajedno sa TV Pirot, mogućnost saradnje sa ostatkom Crne planete. Bitno je da je priča dobra, ostalo sve radimo zajedno. Postali smo udruženje građana a u planu je i studio/hangout u Nišu koji bi bio svojevrsan katalizator alternativne umetnosti u ovom gradu.

Pressing: U kakvom stanju je, po vama, izdavaštvo u Srbiji?

Miloš (BR): Kao i srpski dinar, jedva se drži i veštački mu se održava vrednost. Rokenrol oslikava i stanje u zemlji, jedva se drži, pred bankrotom je, ali nikako to da se prizna. Velike izdavačke kuće pucaju, diskovi se ne prodaju, traže nerealne iznose od bendova kako bi pokrili svoje troškove, te ne mare za bend i njihovu zaradu. Ugovori koji su na strani bendova ne postoje, svi su na strani izdavača. Ako neko želi da opstane, morao bi da prati stope Jugotona/Croatia Recordsa, gde se u ponudi nalazi svakakva muzika, od odvratnog popa do najboljeg alternativnog roka u regionu. Ovaj prvi inkasira dovoljno novca da bi pokrio troškove drugog. Internet izdavaštvo je tu negde, Niš je možda po tome i najjači centar, ovde su čak tri jake izdavačke kuće na internetu, kolika ima u drugim gradovima? Popboksov „Silos“ je pukao zajedno sa magazinom, MTV ove godine je digao ruke od toga (u decembru im je bilo poslednje izdanje), a EXIT etiketa je, iz meni nepoznatih razloga, prestala da objavljuje nova izdanja.

Luka (TRL): Ako pričamo o nezavisnom izdavaštvu u zemlji, mislim da je ono tek u povoju, možda sa zakašnjenjem, al' bože moj, šta u ovoj zemlji nije sa zakašnjenjem? Kako da pratiš bilo koju priču iz sveta, neki hobi, ako tebi veći deo dana ode na razmišljanje o egzistencijalnim potrebama. Svima onima koji su to radili i uspevali da se o tome birnu,

čak stavljajući i sebe na uštrb, ja bez razmišljanja mogu da skinem kapu.

Što se tiče ove druge, da kažem, komercijalne priče, moje lično mišljenje je da je imaginarna-diznilend priča, a time nemam niti vremena, niti želju da se bavim jer su meni to nezanimljivi porivi.

Vladimir (BPR): U digitalnom.

Pressing: Šta je budućnost muzičke distribucije?

Miloš (BR): Ko bi ga znao. Ploče su format koji je ponovo u modi i jedini je, izgleda, fizički format koji se prodaje. Striming servisi dobro funkcionišu, ali tu postoje česti problemi između sajtova i izdavačkih kuća oko naplate „muzičkog dinara“. Sve više muzike se izdaje u reklamne svrhe, najnoviji primer Apple kompanije, koja je otkupila prava za U2 album i podelila ga besplatno svim vlasnicima njihovog uređaja, ili Samsunga, koji je isto učinio sa Jay-Z albumom. Kod nas je jedini pandam tome Električni orgazam uz MTS karticu, Van Gogh uz kupovinu u Idea prodavnicama, Zdravko Čolić uz praškove i deterđente. Bendovi u svetu usvajaju i trend osnivanja sopstvenih izdavačkih kuća, kako bi zakonski mogli da zaštita svoja prava a bez posrednika ponude muziku svetu. Šta će od ovoga opstati, pitanje je jedino vremena. Apple i U2 su objavili da rade na formatu „koji će spasiti muzičku industriju“, kako sreće, ali plašim se da će to previše biti elitarn klub u kome neće biti mesta za prosečnog konzumenta i bendove koji se probijaju.

Luka (TRL): Besplatno preuzimanje i preslušavanje muzike definitivno. U svetu u kom ne postoji način da ti bilo ko zabrani da nađeš album i da ga „staviš“ u svoju virtualnu kolekciju nema mi više smisla ni da veliki bendovi to ne dozvoljavaju, a kamoli bendovi koji počinju sa radom i kojima ustvari jedini cilj treba da bude da dopru do publike, prevashodno kako bi dobili fidebek za to na šta su trošili svoje vreme. Naravno postoje razni drugi načini da se bend pa i materijalno podrži u radu, a to je kupovina izdanja, mercha, odlazak na nastupe itd.

Vladimir (BPR): Budućnost je sad. Ne vidim neki bitniji rasplet u skorijoj budućnosti. Način na koji konzumiramo umetnost uslovljava njenu distribuciju. Ono što nam treba je više direktne podrške umetnicima bez posrednika, dolaskom na svirke, kupovanjem diskova i muzike direktno od njih čak i ako taj disk nikada nećete pustiti na plejeru. Naša izdanja su besplatna baš zbog otplate tog karmičkog duga ljudima koji su nas inspirisali. Treba uneti malo duha u digitalno doba.

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Samostalno izdanje

Nežni Dalibor

Nežni Dalibor

Koliko je prethodni album Nežnog Dalibora bio lak i uživancija za recenziranje, toliko njihovo treće izdanje predstavlja jedan jako težak i kompleksan zadatak, nezgodan poput slobodnjaka sa iverice šesnaestera. Razlog je taj što je bend napustio dobro poznati teren pisanja alt-rok himni kô iz... khm... i upustio se u nešto nemirnije vode.

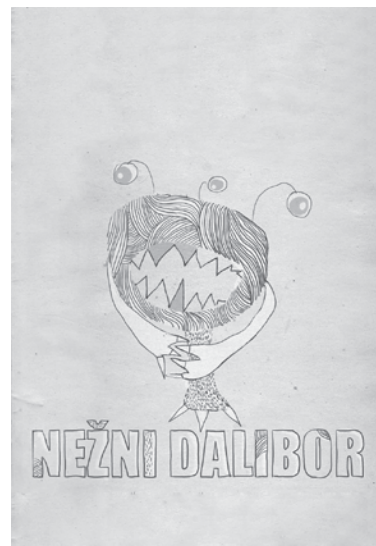
Nežni "Dača" je, naime, ovaj album podosta posolio psihodelijom učinivši ga znatno drugačijim od poletnog prvenca i melanholičnog mu naslednika. Rezultat je jedno, moglo bi se reći, bipolarno izdanje. Njega otvara numera "Deca", ujedno i prvi ekranizovani singl koji je najavio album. Već u spotu se video pomak u eksperimentalnijem pravcu. Atmosfera i gitare se presijavaju poput folije kojom su članovi benda bili obmotani.

Ta simbioza stilova primetna je i na ostalim pesmama. U njima prepoznajemo prvobitni

zvuk benda, ali isto tako se jasno vide i "nove crte" bendovog lica. Prvenstveno je to vokal koji vrlo često skreće iz onog na koji smo navikli ka nečemu što bi se moglo opisati kao rezanje lika sa omota. Upravo taj vokal daje albumu kulminacijsku dozu hysterije i haotičnosti koju polagano gradi muzika. Ali se čini da je to momcima upravo i bila namera, čime su uspeali da svoj treći album začine bojom sasvim druge palete u odnosu na prva dva. Pored toga, gitarske deonice su dosta ofanzivnije sa agresivnijim pristupom izraženim solažama. Dobar primer je uvodni rif pesme "Vluz", međutim on vrlo brzo biva presečen nekom uvrnutom cirkuskom melodijom, što samo potvrđuje pomenutu bipolarnost iz uvoda.

Sve to skupa odaje utisak da je ovo jedan jako besan album, s tim što taj bes nije kanalisani ustaljenim formama poput teških rifova, već haotičnim emocijama protkanim ironičnim tonom vokala. Tekstovi su možda pretrpeli najmanje stilskih promena i u velikoj meri ne skrivaju svoje značenje iza "misterioznih" stihova. Međutim, preterano ponavljanje naslovnog stiha pesme u par navrata ("Neki će ti reći to") može malo zaparati uši iako, sa druge strane, baš to ponavljanje spušta gard slušaoca koga će samo trenutak kasnije sevnuti u glavu udarac refrena.

Kao i svakom kvalitetnom bendu, Nežnom Daliboru se ne sviđa tapkanje u mestu pa je sasvim prirodno što su se dali u potragu za

novim zvukom. Iako je ovo jedno sasvim dobro izdanje, ostaje utisak da se "staro" i "novo" nisu zavoleli apsolutno savršeno. Da li je bend bacao mrvice na svom putu pa će ih iskoristiti da se vrati nazad, ili će se dati dalje u potragu, ostaje nam da vidimo na sledećem albumu. Posle ovog albuma jasno je da od benda dosta toga zanimljivog možemo da očekujemo jer se očigledno ne boje inovacija. Prošlo je vreme kada su bili samo pioniri Nove srpske scene. Sada su već punokrvi bend koji je tu da ostane

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Izdavač: Black Planet Records

Figurative Theatre

Svet će opet biti savršen pt. 2
(Destination Black Planet)

Izdavačka kuća Black Planet Records je u prethodnih nekoliko meseci očigledno napravila više krupnih pomaka u reafirmisanju alternativne muzike na koncertnoj i internet sceni. Pod tim mislim prvenstveno na scenu Srbije, ali, u nešto manjoj meri, i na scenu celokupnog Balkana.

Sa kompilacijom "Balkan under the radar" kuća je najavila iskorak od svoje dotadašnje filozofije forsiranja underground elektronskih projekata. Brigand i There su sasvim dovoljni razlozi zašto se taj korak pokazao uspešnim. Međutim, pozamašna prašina koja se digla oko prethodna dva pomenuta izdanja pomalo je bacila u senku bend Figurative Theatre, koji ne samo da su najstariji rezidenti etikete već u suštini i jesu sama etiketa. A to je zaista prava šteta jer su FT, po svemu sudeći, snimili svoj najzreliji album do sada.

Bend se i dalje kreće u kompjuterski nabije-nim EBM i haotičnim glitch vodama, ali je

razlika u tome što su se stvari na "S.C.O.B.S. pt2: Destination – Black Planet" dobile određenu radijski-prijateljsku crtu zbog koje je ovaj album pitkiji od prethodnih. To se najbolje može primetiti u tri pesme koje imaju vocal mix u zagradi. Vokal Peđe Živanovića dobija konačno ljudski, neisfiltrirani, oblik koji smo do sada mogli čuti samo uživo na koncertima. Što se stila pevanja tiče, mogu se povući određene paralele sa Dobrim Isakom, Lunom i La Stradom. Od novijih bendova, recimo, Tobija je prihvatila slični post punk izraz.

Prva pesma na albumu, pod nazivom "Mammatus oblaci", jedna je od onih stvari koje se dešavaju jednom u karijeri. Izvesno je da će baš ova numera postati neki vid potpisa benda kao i standardni zicer na budućim set-listama. Pored nje tu su još i "Satori" i "Entropija". Potonja od njih dve sadrži jedan, maltene Rammstein, momenat u kome gitara

potpuno neočekivano zvuči kao – gitara! Ove tri pesme su sigurno najbolji početak koji će nekom znatizeljnom anti-električaru približiti duh i poruku koju ovaj bend već godinama zastupa. Pored njih svakako treba izdvojiti singl "Kolektivno nesvesno" kao i "Megamarket utopiju" koje, iako u tradicionalnijem FT izrazu, odlično prate "nosioce" albuma. Lirički su oblikovane kroz parole bliske slem poetičnoj priči (Bokerini prvi pada na pamet) i kroz samo par stihova sasvim jasno ističu svoju poentu. Uzmimo za primer "Megamarket utopiju":

Potrošačka korpa je prazna

Potrošač je prazan

Katalog u glavi

Moj um je prazan

Jasnije od priloga na Dnevniku, zar ne?

Baratanje tim parola-stihovima bend odlično koristi i u svojim live performansima. Njih je nezahvalno objašnjavati sad, ali imajte na umu da možete očekivati lomljenje maski čekićima, obmotavanje u trake i kese za smeće i tome slično... Sve ono što će još jasnije oblikovati poruku koju FT nose sa sobom.

Iako ovaj drugi deo sage "Svet će opet biti savršen" svojim naslovom nagoveštava beg u nešto nepoznato, znajte da Figurative Theatre ne beži nigde i da je i dalje čvrsto zaglubljen u sve probleme savremene civilizacije. Uostalom, da li postoji planeta crnja od ove naše?

Студентски центар Ниш

Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš, Ustanova za standard
studenata Republike Srbije

Velikotrnovska 2

www.scnis.rs, info@scnis.rs

tel/fax 236-686,226-487,231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski
restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski
restoran - Velikotrnovska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski
restoran - Gradsko polje bb

Aperto - studentski klub na Fakultetu
umetnosti

Bridge caffe - studentski klub na
Građevinsko-arhitektonskom fakultetu

House caffe - studentski klub u zgradi
Uprave Studentskog centra Niš

